MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

TEISĖS FAKULTETAS

BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

ARTŪRAS ANDRIUKAITIS

Baudžiamosios teisės ir kriminologijos nuolatinių magistrantūros studijų programa

TURTO KONFISKAVIMAS KAIP BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONĖ: PASKIRTIS IR SKYRIMO YPATUMAI BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS TEORIJOJE IR TEISMŲ PRAKTIKOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -

Doc. Dr. Aurelijus Gutauskas

Vilnius, 2011

TURINYS

ANOTACIJA……4
ANNOTATION……....4
ĮVADAS.....6
I.TURTO KONFISKAVIMO SAMPRATOS RAIDA…….....9
1. Turto konfiskavimo sampratos raida tarptautiniuose teisės aktuose.....9
2. Turto konfiskavimo teisinės prigimties raida Lietuvoje.....13
II. KONFISKUOTINO TURTO SAMPRATA PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMĄJĮ KODEKSĄ.....18
1. Nusikalstamos veikos padarymo įrankis kaip konfiskuotinas turtas.....19
2. Nusikalstamos veikos padarymo priemonė kaip konfiskuotinas turtas.....20
3. Proporcingumo principo svarba, taikant nusikalstamos veikos įrankio ar priemonės konfiskavimą.....23
4. Nusikalstamos veikos rezultatas kaip konfiskuotinas turtas.....25
4.1. Nusikalstamos turto kilmės, kaip pagrindinio nusikalstamos veikos rezultato požymio nustatymo problema.....28
III. BAUDOS, TURTO KONFISKAVIMO IR CIVILINIO IEŠKINIO SĄSAJOS BAUDŽIAMOSIOSE BYLOSE.....32
IV. TURTO KONFISKAVIMAS IŠ TREČIŲJŲ ASMENŲ.....39
1. Turto konfiskavimas iš trečiojo asmens, kai turtas yra perleidžiamas nusikalstamai veikai daryti.....40
2. Turto konfiskavimas iš trečiojo asmens, kai yra įtvirtinama nesąžiningumo prezumpcija jo atžvilgiu.....44
3. Trečiojo asmens žinojimas arba galėjimas ir turėjimas žinoti apie įgyto turto nusikalstamą kilmę.....49

V. IŠPLĖSTINIO TURTO KONFISKAVIMO SĄLYGŲ PALYGINIMAS LIETUVOS IR VAKARŲ EUROPOS VALSTYBIŲ TEISĖJE.....53

1. Išplėstinio turto konfiskavimo taikymo prielaidos Lietuvoje.....53

2. Išplėstinio turto konfiskavimo taikymo sąlygos pagal BK 72^3 str……57

3. Išplėstinis turto konfiskavimas iš trečiųjų asmenų.....67

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....69

LITERATŪROS SĄRAŠAS.....72

SANTRAUKA.....80

SUMMARY.....81

Artūras Andriukaitis
Mykolo Romerio universitetas

TURTO KONFISKAVIMAS KAIP BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONĖ: PASKIRTIS IR SKYRIMO YPATUMAI BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS TEORIJOJE IR TEISMŲ PRAKTIKOJE

ANOTACIJA

Magistro baigiamojo darbo tikslas – išanalizuoti turto konfiskavimo, kaip baudžiamojo poveikio priemonės paskirtį ir skyrimo ypatumus remiantis Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu. Pirmojoje darbo dalyje pateikta turto konfiskavimo sampratos apžvalga tarptautinių teisės aktų kontekste. Toliau nagrinėjama turto konfiskavimo prigimties raida Lietuvoje: nuo papildomos bausmės iki baudžiamojo poveikio priemonės. Antroji darbo dalis skirta turto konfiskavimo taikymo ypatumams Lietuvoje. Detaliai analizuojamas konfiskuotino turto požymis. Trečiojoje dalyje kritiškai tiriami pagrindai, kuriems esant galima taikyti turto konfiskavimą iš trečiųjų asmenų. Paskutinioji darbo dalis skirta išplėstinio turto konfiskavimo, kaip naujos baudžiamojo poveikio priemonės teorinei analizei. Atsižvelgiant į Vakarų Europos valstybių praktiką, pateikiami pasiūlymai, kaip būtų galima patobulinti išplėstinio turto konfiskavimo institutą.

PAGRINDINĖS SĄVOKOS: turto konfiskavimas, baudžiamojo poveikio priemonė, baudžiamoji teisė, išplėstinis turto konfiskavimas.

Artūras Andriukaitis
University of Mykolas Romeris

CONFISCATION OF PROPERTY AS A CRIMINAL SANCTION: PURPOSE AND FEATURES OF THE APPOINTMENT IN THE THEORY OF CRIMINAL LAW AND PRACTICE OF THE COURTS

ANNOTATION

The aim of the scientific work is to analise the confiscation of property, as one criminal sanctions, it’s purpose and the features of the appointment in accordance with the Criminal Code of Lithuania. In the first part, there is a review of the concept of confiscation in international law context. Hereafter is investigated the nature of the confiscation in Lithuania: from extra punishment to

criminal sanctions. The second part is devoted to characteristics of the confiscation in Lithuania. Detailed analysed the property which can be confiscated. In the third part critically examined the grounds under which confiscation of property from third parties is possible. The last part is devoted to analize the extended confiscation as new criminal sanctions in Lithuania. In view of the practice in Western European countries, there are some suggestions, how to improve the institute of the extended confiscation in Lithuania.

KEY WORDS: confiscation of property, criminal sanction, criminal law, extended confiscation.

ĮVADAS

Temos aktualumas. Turto konfiskavimo bei išplėstinės konfiskacijos, kaip baudžiamųjų poveikio priemonių reikšmė ypatinga ne tik tuo, kad suteikia įstatymo taikytojui teisę plačiau diferencijuoti ir individualizuoti baudžiamąją atsakomybę už padarytas nusikalstamas veikas, tačiau leidžia šiomis priemonėmis pasiekti labai svarbų bei visuotinai pripažintą principą, kad iš neteisės negalėtų atsirasti teisė. Reali grėsmė pažeisti šį principą iškyla tuomet, kai nusikalstama veika siekiama savanaudiškų motyvų – vienokių ar kitokiu neteisėtu būdu praturtėti. Žinant, kad maždaug trys ketvirtadaliai padarytų nusikaltimų turi būtent tokį motyvą, iškyla problema, nes dažnai, net ir skyrus bausmę, nusikaltėlis vis tiek įgyja nesąžiningą pranašumą visuomenėje, t.y. praturtėja iš padaryto nusikaltimo. Kaip vienintelis teisėtas būdas įgyvendinti teisingumą tokiu atveju yra konfiskuoti turtą, kurio prigimtis susijusi su nusikalstamos veikos padarymu. Tačiau kyla didelių problemų siekiant įrodyti nusikalstamą turto kilmę.

Turto konfiskavimo prigimties bei turinio pasikeitimas 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau - BK) tik iš dalies išsprendė šios baudžiamojo poveikio priemonės taikymo problemas, nes praktikoje dar pasitaiko problemų atribojant šį institutą, nuo bausmių skyrimo. Problemiškas yra ir turto kofiskavimas, kai nusikalstama veika padaroma žala asmeniui bei yra pareiškiamas civilinis ieškinys baudžiamojoje byloje. Tuomet susikerta tiek valstybės, siekiančios paimti valstybės nuosavybėn konfiskuotiną turtą, tiek asmens, siekiančio nusikalstama veika jam padarytos žalos atlyginimo, interesai. Be to, atsiranda grėsmė, jog netinkamai pritaikius turto konfiskavimą bus pažeista ir nusikaltėlio teisė į nuosavybę.

Turto konfiskavimas yra susijęs ne tik su tiesiogiai nusikalstamą veiką padariusių asmenų, bet ir trečiųjų asmenų turtu. Problemiškas yra šių asmenų teisinis statusas baudžiamajame procese, todėl ypač aktualus tampa tinkamas turto konfiskavimo iš trečiųjų asmenų salygų įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme.

Paskutinioji BK redakcija vėl keitė nusistovėjusį turto konfiskavimo instituto turinį, bei įvedė naująją baudžiamojo poveikio priemonę - išplėstinį turto konfiskavimą. Kyla problema dėl šios baudžiamojo poveikio priemonės ribų, nes taip lyg ir vėl suartėjama su sovietmečiu galiojusia turto konfiskavimo paskirtimi, kai buvo siekta nubausti asmenį, o ne panaikinti galimybę nusikaltėliui ar kitam asmeniui neteisėtai praturtėti iš nusikalstamos veikos darymo. Kol nėra

susiformavusios teismų praktikos taikant išplėstinį turto konfiskavimą Lietuvoje, didelę reikšmę įgija tinkamas teorinis šios baudžiamojo poveikio priemonės suvokimas.

Nors įvairiose pasaulio valstybėse turto kofiskavimas yra plačiai nagrinėjamas, tačiau Lietuvoje pasigendama išsamesnių mokslinių straipsnių, bei monografijų šia tema. Didelę reikšmę plėtojant turto konfiskavimo doktriną turi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 18 d. teismų praktikos taikant turto konfiskavimą apžvalga.

Tyrimo objektas – turto konfiskavimo, kaip baudžiamojo poveikio priemonės paskirtis, bei taikymo ypatumai.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti turto konfiskavimo paskirtį baudžiamosios teisės teorijoje, išanalizuoti turto konfiskavimo taikymo ypatumus pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, bei pateikti pasiūlymų plėtojant išplėstinio turto konfiskavimo institutą Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai:

- Išnagrinėti turto konfiskavimo raidą ir paskirtį Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje.
- Išanalizuoti turto konfiskavimo taikymo sąlygas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį įstatymą, bei atskleisti teismų praktikoje atsirandančias problemas.
- Atsižvelgiant į užsienio šalių praktiką taikant išplėstinį turto konfiskavimą, įvertinti išplėstinio turto konfiskavimo teisines įgyvendinimo prielaidas Lietuvoje.

Tyrimo metodologija: Darbas buvo rengiamas remiantis teisės doktrinoje suformuluotais metodologiniais pagrindais. **Istorinis metodas** taikytas siekiant atskleisti turto konfiskavimo teisinės prigimties raidą Lietuvoje. **Dokumentų analizės metodas** padėjo atskleisti BK įtvirtintas turto konfiskavimo taikymo sąlygas, su tuo susijusią mokslinę literaturą bei teismų praktiką. **Analitiniu - kritiniu metodu** siekta įvertinti išplėstinio turto konfiskavimo kaip naujos baudžiamojo poveikio priemonės teisėtumą baudžiamojoje teisėje. **Lyginamuoju metodu** naudotasi siekiant palyginti Lietuvos ir Vakarų šalių išplėstinio turto konfiskavimo taikymo galimybes. **Apibendrinimo metodu** buvo siekta išanalizuotą medžiagą koncentruotai apibendrinti bei pateikti darbo išvadas.

Darbo struktūra: Darbas susideda iš įvado, penkių skyrių, trylikos poskyrių, išvadų bei darbo pabaigoje pateikto literatūros sąrašo.

Pirmasis darbo skyrius yra teorinis ir nagrinėjamas turto konfiskavimo atsiradimas, kaip viena ir tinkamiausių priemonių kovojant su organizuotu nusikalstamumu bei korupcija. Šio skyriaus poskiryje aiškinamasi turto konfiskavimo teisinės prigimties raida Lietuvoje. Tiriama, koks yra skirtumas tarp turto konfiskavimo kaip papildomos bausmės pagal 1961m. BK ir baudžiamojo poveikio priemonės pagal 2000 m. BK.

Antrojo skyriaus tikslas – atskleisti konfiskuotino turto samprata pagal BK, nes tai turi ypatingą reikšmę taikant šią baudžiamojo poveikio priemonę praktikoje. Šiame skyriuje siekiama atskirti nusikalstamos veikos įrankį ir priemonę. Be to, svarbu tinkamai suvokti nusikalstamos veikos rezultatą, kaip konfiskuotiną turtą, nes kol kas teismų praktikoje stinga atvejų, kai yra teisingai taikomas nusikalstamos veikos rezultato konfiskavimas.

Trečiajame skyriuje analizuojamos turto konfiskavimo kaip baudžiamosios poveikio priemonės santykis su bauda, kaip viena iš bausmės rūšių. Taipogi, siekiant atskleisti turto konfiskavimo paskirtį, analizuojami šios baudžiamojo poveikio priemonės taikymo ypatumai, kai nuskalstama veika padaroma žala asmeniui.

Ketvirtasis šio mokslinio darbo skyrius yra skirtas atskleisti turto konfiskavimo taikymo sąlygas iš trečiojo asmens. Tai pats problematiškiausias klausimas, nes toks asmuo nėra padaręs nusikalstamos veikos, todėl neturi būti baudžiamas, nors kaip matysime analizuojant baudžiamąjį įstatymą, tam yra suteikiamos tam tikros prielaidos.

Paskutiniajame darbo skyriuje analizuojamos turto konfiskavimo taikymo prielaidos Lietuvoje. Vadovaujantis užsienio šalių išplėstinės konfiskacijos insitutais, siekiama įžvelgti kilsiančias problemas taikant naująją baudžiamojo poveikio priemonę Lietuvoje. Pateikiami pasiūlymai, kurie, autoriaus manymu, leistų realiai įgyvendinti išplėstinę turto konfiskaciją.

I. TURTO KONFISKAVIMO SAMPRATOS RAIDA

1. Turto konfiskavimo sampratos raida tarptautiniuose teisės aktuose

Šiuolaikinė turto konfiskavimo samprata bei teisinė prigimtis baudžiamojoje teisėje suvokiama nevienodai. Skirtumai kylantys apibūdinant turto konfiskavimą atsiranda iš įvairių turto konfiskavimo taikymo salygų, kurios yra nevienodos pasaulio valstybėse. Egzistuoja daug tarptautinių sutarčių, kuriomis bandyta nustatyti mechanizmą, palengvinantį kovą su organizuotu nusikalstamumu, korupcija, pinigų plovimu, neteisėta prekyba narkotinėmis medžiagomis. Tarptautiniu lygiu suvokta, kad tradicinių bausmių, tokių kaip laisvės atėmimo bei baudos nepakanka, jog situacija pasikeistų.[1] Svarbią vietą jose užima turto konfiskavimo instituto įtvirtinimas, kuris leidžia pasiekti konceptualų šios sankcijos tikslą, kad niekam neapsimokėtų daryti nusikalstamų veikų, o jei tokios veikos ir butų padarytos, kad būtų už tai tinkamai atsakyta. Antai, jau 1988 metais Jungtinių Tautų organizacijos šalys suprato, kad neteisėtą narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta duoda didelį pelną nusikalstamoms organizacijoms ir tuo pačiu griauna teisėtą valstybių ekonomiką. Valstybių pasirašytoje konvencijoje, kaip viena iš priemonių neleidžianti gauti finansinės naudos iš nusikaltimų susijusių su disponavimu narkotinėmis medžiagomis, buvo įtvirtinta turto konfiskacija. Konvencijos 5 straipsnyje nustatyta pareiga pasirašusioms šalims priimti priemones, leidžiančias konfiskuoti pajamas, kurios gautos padarius nusikaltimus susijusius su narkotinių priemonių ar bet kurių psichotropinių medžiagų gamyba, disponavimu. Taip pat konfiskuotinu turtu laikomos ir priemonės, kurios bet kuriuo būdu buvo naudojamos arba skirtos naudoti padarant minėtus nusikaltimus. Šio straipsnio 6 dalyje plačiau aiškinama, kaip suvokiamos neteisėtos pajamos konvencijos kontekste. Tai toks turtas ir lėšos, kurios buvo gautos būtent konkrečiais nusikaltimais, arba iš neteisėtų pajamų gautos kitos įplaukos ar pelnas. Kalbant apie galimybę perkelti pajamų arba kitos nuosavybės, kurią numatoma konfiskuoti, teisėtos kilmės įrodinėjimo naštą, konvencija šalims suteikia teisę pasirinkti tokį mechanizmą, kuris atitiktų nacionalinės teisės principus. [2]

[1] Šulija, G. Turtinių bausmių reforma naujamjame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Jurisprudencija*. 2002, 52(44): 65.

[2] Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 38.

Europos Tarybos konvencijoje dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo, pasirašytoje 1990 m., valstybės tikėjosi, kad kovai su sunkiais nusikaltimais, geriausiai būtų pasitelkti nusikalstamų pajamų konfiskavimą. Aiškinant konfiskavimo sąvoką, jau išryškėja šios sankcijos sampratos problema ir pati konfiskacija apibūdinama kaip turto atėmimo bausmė arba priemonė. Šioje tarptautinėje sutartyje apie konfiskuotiną turtą kalbama mažiau, tačiau didelis dėmesys yra skiriamas procesiniams klausimams, bei tarptautiniui bendradarbiavimui, kai konfiskuotinas turtas yra skirtingų valstybių jurisdikcijose. Šios konvencijos 14 straipsnyje akcentuojama besąlyginė prašomos valstybės pareiga vykdant prašančios valstybės teismo sprendimą dėl konfiskavimo. Ši norma leistų efektyviau taikyti turto konfiskavimą, tačiau jau kitoje to paties straipsnio dalyje kalbama, kad valstybės gali priimti išlygą, jog minėta besąlyginė pareiga būtų vykdoma atsižvelgiant į nacionalinius konstitucinius principus. Tai leidžia asmenims savo nusikalstamas pajamas perkelti į šalį, kurioje šis institutas taikomas problemiškai ir ne visa apimtimi. Tokiu būdu, pažeidžiami prašančiosios valstybės interesai konfiskuoti pajamas, kurios buvo gautos atliekant nusikaltimą tos valstybės jurisdikcijoje. Ginant nuteistųjų teises 16 str. įtvirtinta, kad niekas šioje konvencijoje neturi būti interpretuojama taip, kad bendra konfiskavimo vertė viršytų pinigų sumą, nurodytą nutarime konfiskuoti. Tokia situacija gali iškilti, kai kelios šalys imasi konfiskuoti neteisėtas pajamas, todėl įtvirtinama suinterestuotų šalių pareiga konsultuotis, kad būtų išvengta per didelio turto konfiskavimo.[3]

Fragmentiškai apie būtinybę konfiskuoti lėšas, kurios buvo naudotos arba gautos vykdant teroro aktą minima ir Jungtinių Tautų konvencijoje dėl kovos su terorizmu finansavimo[4], bei Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos[5].

Gana prieštaringai turto konfiskavimas yra reglamentuotas Jungtinių Tautų konvencijoje prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. Pati turto sąvoka tarptautinėse sutartyse yra labai svarbi taikant turto konfiskavimą. Šioje daugiašalėje sutartyje ji yra išaiškinta per plačiai. Turtas suvokiamas, kaip visų rušių turtas, tiek materialusis, tiek nematerialusis, kilnojamasis ar

[3] Konvencija dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 12.

[4] Tarptautinė konvencija dėl kovos su terorizmu fanansavimu. *Valstybės žinios.* 2003, Nr. 8.

[5] Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 23

nekilnojamasis, daiktinis ar nedaiktinis, ir teisę į tokį turtą ar jo dalį patvirtinantys dokumentai. Manytina, kad šis apibūdinimas yra perteklinis, nes logiškai mąstant nesuvokiama, kam reikia, kaip požymį išskirti daiktinis ar nedaiktinis turtas, kai jau anksčiau buvo apibūdinta, jog tai gali būti tiek materialus, tiek nematerialus turtas. Nusikalstamu būdu įgytos pajamos konvencijoje apibūdinamos, kaip bet kokios pajamos, tiesiogiai ar netiesiogiai įgytos ar gautos padarius nusikaltimą. Daromas skirtumas tarp pajamų įgijimo ir gavimo taip pat yra nesuvokiamas. Galiausiai konfiskavimas pagal šį teisės aktą yra ilgalaikis turto paėmimas remiantis teismo ar kitos kompetentingos institucijos sprendimu. Mano manymu, šis apibūdinimas gana ryškiai prieštarauja ankstesnei Jungtinių Tautų Konvencijai dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, kurioje kalbama apie galutinį nuosavybės atėmimą teismo arba kito kompetentingo organo sprendimu. Toks skirtingas sąvokų aiškinimas yra vengtinas, nes kelia papildomas problemas įtvirtinant turto konfiskavimo mechanizmą skirtingų valstybių nacionalinėse teisėse. Savo ruožtu atsiranda prielaidos kilti problemiškui tarptautiniui bendradarbiavimui, kai konfiskuotinas turtas apima kelių valstybių jurisdikciją. Kita vertus, šioje Konvencijoje buvo iškeliama idėja, valstybėms apsvarstyti galimybę nustatyti reikalavimą, kad nusikaltimą padaręs asmuo įrodytų teisėtą tariamai nusikalstamu būdu įgytų pajamų ar kito konfiskuotino turto kilmę.[6] Ši idėja toliau vystysis, kol galiausiai bus pradėta taikyti įgyvendinant išplėstinį turto konfiskavimą.

Šiuo metu pats svarbiausias tarptautinis dokumentas įpareigojantis Europos Sąjungos valstybes nares šiuo klausimu yra Europos Sąjungos Tarybos priimtas pamatinis sprendimas, dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo (toliau – ES pamatinis sprendimas).[7] Nauja šiame teisės akte yra tai, kad turtas, kuris buvo naudojamas arba dar tik planuojamas panaudoti nusikaltimų darymui bei ekonominė nauda atsiradusi atliekant nusikaltimus nesietinas su tam tikrais nusikaltimais, kuriais buvo pažeistos specifinės baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės. Todėl turto konfiskavimo taikymas galėtų apimti visus nusikaltimus. Pamatiniame sprendime pasirinkta minimali riba yra nusikaltimų baidžiamumas vieneriais metais, manytina, pasirinkta tam, kad būtų galima išvengti turto konfiskavimo už mažareikšmius nusikaltimus, bei neprieštarautų proceso ekonomiškumo principui, kai turto konfiskavimo

[6] Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 51.
[7] Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo. 2005 m. vasario 24 d [interaktyvus]. Priega per internetą: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:068:0049:0051:LT:PDF

įrodinėjimo bei vykdymo išlaidos būtų didesnės, nei pati konfiskuotino turto suma. Šis Europos Sąjungos teisės aktas reikšmingas tuo, kad pirmą kartą valstybėms narėms suteikta teisė išplėsti turto konfiskavimą. Pabrėžtina, kad ši gana radikali priemonė, pagal pamatinį sprendimą, gali būti paskirta, tik tam tikrų kategorijų nusikaltimams, t.y. nusikaltimams, už kuriuos baudžiama laisvės atėmimo bausmėmis, kurių ilgiausias terminas ne trumpesnis nei 5-10 metų, o susijusiems su pinigų plovimu, kurių ilgiausias terminas ne mažesnis nei 4 metai. Esant šiems pagrindams, turto konfiskavimo ribos yra išplėčiamos ir nacionalinis teismas gali skirti turto konfiskavimą kai:

- turtas buvo įgytas iš nuteistojo asmens nusikalstamos veiklos laikotarpiu, iki nuteisimo už minimą nusikaltimą;
- turtas buvo įgytas iš nuteistojo asmens panašios nusikalstamos veiklos laikotarpiu iki nuteisimo už minimą nusikaltimą;
- turto vertė yra neproporcinga nuteistojo asmens teisėtoms pajamoms.

Kaip matome, konfiskuotino turto ribos yra radikaliai išplėčiamos. Šiuo atveju nacionaliniui teismui būtų nesvarbu, per kurį laikotarpį įgytas turtas, su kokio konkretaus nusikaltimo padarymu siejamas turtas. Ne gana to, pamatiniame sprendime užsimenama, tiesa, paliekant valstybėms narėms tai pačioms apsvarstyti, ar nereikėtų išplėstinį turto konfiskavimą sieti ne tik su konkrečiu asmeniu padariusiu nusikaltimą, bet ir su artimųjų giminaičių valdomu turtu, ar juridinio asmens, kurį minėtas asmuo kontroliuoja vienas arba su savo artimais giminaičiais. Procesine prasme pamatiniame sprendime taip pat pabrėžiama valstybių narių pareiga gerbti asmenų nekaltumo prezumpciją, kurios sąsajos su įrodinėjimo pareiga išplėstiniame turto konfiskavime bus analizuojamos vėliau.

Iš pateiktų tarptautinių sutarčių, kuriomis buvo bandyta įdiegti naują priemonę kovoje su nusikalstamumu, galima daryti išvadą, kad turto konfiskavimo institutas laikui bėgant buvo reglamentuotas detaliau. Asmenys, darantys nusikaltimus, įvairiais būdais stengiasi nuslėpti nusikalstamu būdu įgytą turtą, todėl visiškai suprantama, kad valstybės turi imtis tokių priemonių, kurios leistų ne tik kovoti su nusikaltimų teikiama finansine nauda nusikaltėliams, bet taip pat ir siekti atgrąsinti daryti nusikaltimus.

Nagrinėjant tarptautinėse sutartyse įtvirtintą turto konfiskavimo sąmpratą, susiduriama su šios teisinės prievartos priemonės statusu baudžiamojoje teisėje. Pavyzdžiui, minėtame Europos Sąjungos pamatiniame sprendime pateikiamas toks apibrėžimas - tai byloje dėl nusikaltimo arba nusikaltimų teismo numatyta turto galutinio atėmimo bausmė arba priemonė. Toks dviprasmiškas supratimas leidžia teigti, kad Europos Sąjungos valstybėse nėra vieningai susitarta, ar turto konfiskavimas yra bausmė, ar specifinė priemonė, kuria yra suvaržoma asmenų teisė į nuosavybę. Tokia situacija gali tapti rimta kliūtimi efektyviam tarptautiniam teisiniam bendradarbiavimui.[8]

2. Turto konfiskavimo teisinės prigimties raida Lietuvoje

Analizuojant Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo raidą matyti, kad Lietuvoje turto konfiskavimo teisinė samprata taipogi kito. Lietuvai buvus Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungoje galiojo 1961 metų Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau LTSR BK), kurio 22 str. buvo įtvirtinta, kad turto konfiskavimas yra viena iš bausmės rūšių. Pagal pradinę LTSR BK redakciją tai buvo „priverstinis neatlygintinas paėmimas valstybės nuosavybėn viso arba dalies turto, kuris yra asmeninė nuteistojo nuosavybė“[9]. LTSR BK 35 str., kuriame ir buvo įtvirtinta ši sąvoka, nieko daugiau apart to, kad turto konfiskavimas skiriamas tik už valstybinius ir sunkius savanaudiškus nusikaltimus, nenurodė. Įstatymo taikytojui užteko, kad tokia bausmė būtų numatyta konkrečiame kodekso straipsnyje, kuriame kriminalizuotas nusikaltimas ir ji galėjo būti skiriama. Gana reikšmingi baudžiamojo kodekso pakeitimai buvo padaryti Lietuvai atgavus nepriklausomybę. Nors dar dešimtmetį Lietuvos Respublikos Seimas (toliau Seimas) nepriėmė naujojo baudžiamojo kodekso, tačiau ir senasis kodeksas buvo ženkliai bei daug kartų keičiamas. Kaip antai, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (BK) pakeitime, kuris įsigaliojo nuo 1995 m. sausio 1 dienos[10], turto konfiskavimas įvardintas kaip „papildoma bausmė, teismo privalomai skiriama už sunkius savanaudiškus nusikaltimus“. Papildoma bausmė buvo pašalinta iš BK specialiosios dalies normų ir aprašoma tik bendrojoje dalyje. Lietuvos Respublikos Kontitucinis Teismas (toliau - Konstitucinis Teismas) savo 1993-12-13 nutarime konstatavo, kad “papildomos

[8] Paužaitė, R. Turto konfiskavimo teisinės prigimties problemos. *Jurisprudencija*. 2002, 8(98):21.

[9] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 1961, Nr. 18-147.

[10] Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios.* 1994, Nr. 60-1182.

bausmės paskirtis yra labiau individualizuoti bausmę, išplėsti jos taikymo ribas užtikrinant poveikio nusikaltėliui pasirinktinumą, atsižvelgiant į padaryto nusikaltimo pobūdį ir laipsnį, kaltininko asmenybę."[11] Siekiant bausmės individualizavimo ir turto konfiskavimo išplėtimo galimybės, Seimas minėtu pakeitimu pašalino turto konfiskavimo bausmę iš BK specialiosios dalies sankcijų.

Kontitucinis Teismas pabrėžė, kad turto konfiskavimu yra daromas poveikis tai nusikalstamo elgesio motyvacijai, kuri, pirmiausiai, salygoja savanaudiškų nusikaltimų padarymą. Įstatymų laidėjui buvo suformuluotas principas, kuriuo vadovaujantis atsisakyta taikyti turto konfiskavimą už valstybinius nusikaltimus.[12] Manytina, kad toks pakeitimas yra teigiamas siekiant išvengti *non bis in idem* principo pažeidimo, nes taikant turto konfiskavimą už valstybinius nusikaltimus kila abejonės, kokia turto konfiskavimo paskirtis, ar siekti kovoti su nepagrįstu asmenų praturtėjimu, ir tik dar kartą nubausti asmenį už padarytą nusikaltimą.

Galiojančiame BK 35 str. buvo įtvirtinta sovietinė turto konfiskavimo samprata, kuri visiškai neatitiko tų dienų realijų. Daugelis nusikaltėlių, siekdami išsaugoti nusikalstamu būdu įgytą turtą, pasinaudodavo pasenusiu įstatymu, bei turtą registruodavo kitų asmenų vardu, todėl nebuvo galima jo konfiskuoti. 1994 m. liepos 19 dienos BK 35 str. 4 dalies pakeitimu, buvo nustatyta, kad tretiesiems asmenimas padovanotas ar kitaip perduotas turtas taip pat turi būti konfiskuojamas. Tačiau tam reikėjo pripažinti, kad šie asmenys žinojo ar turėjo ir galėjo žinoti, jog jiems padovanotas ar kitaip perduotas turtas yra konfiskuotinas. 1995 m. gruodžio 20 d. BK 35 str. papildytas nusikaltimų sąrašu, už kurį teismo privalomai buvo skiriama ši papildoma bausmė. [13] Pats nusikaltimų sąrašas vertintas prieštaringai, nes ne visi nusikaltimai, kurie jame numatyti buvo savanaudiški, pavyzdžiui, okupuotos valstybės civilių tremimas, lenkimas vartoti psichotropines arba narkotines medžiagas, genocidas ir kt.[14]

Šiame pakeitime atsirado, kita svarbi naujovė, kuri nukentėjusiojo teisėms suteikė prioritetą. Tais atvejais, kai nukentėjusysis pareiškia turtinį reikalavimą byloje, pirmiausia turi buti

[11] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993-12-13 nutarimas, *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 70-1320.

[12] Švedas, G. Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvos Respublikoje 1995-2004 metais. *Teisė.* 2005: 73.

[13] Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, baudžiamojo proceso, civilinio proceso ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo". *Valstybės žinios.* 1995, Nr. I-1141.

[14] Švedas, G., op cit., p.73.

priteisiamas žalos atlyginimas šiam proceso dalyviui, ir tik po to taikomas turto konfiskavimas. Taip, manytina, siekta išvengti civilinio ieškinio pareikšto byloje ir nusikaltėlio turto konfiskavimo konkurencijos. BK 35str. 4 d. buvo įtvirtinta prezumcija, kad visas turtas, kuris buvo įgytas ar pas kaltininką esantis ar kitiems asmenims perduotas per nusikalstamos veiklos laikotarpį, yra laikomas gautu nusikalstamu būdu. Svarbu tik tai, kad asmuo būtų nuteistas už nusikaltimą numatytą šio straipsnio pirmojoje dalyje.

Vertinant šią normą iš šių dienų perspektyvos įdomu tai, kad atsirado tam tikros teisinės prielaidos taikyti turto konfiskavimą, nesiejant neteisėtai įgyto turto su konkrečia nusikalstama veika, tačiau jau nepilnai po mėnesio sekęs kitas įstatymo pakeitimas vėl apribojo taikymo galimybę. Buvo pakeista minėta BK 35 str. dalis, nustatant, kad „asmeniui nuteistam už nusikaltimą, numatytą šio straipsnio pirmojoje dalyje, laikoma, kad visas per nusikalstamos veiklos laikotarpį įgytas ir pas kaltininką esantis ar kitiems asmenims perduotas turtas yra gautas nusikalstamu būdu“[15]. Taikant loginį metodą, vieno jungtuko pakeitimas šioje normoje sukonkretino turto konfiskavimo taikymą, nes konfiskuotinas turtas buvo susietas tik su konkrečios nusikalstamos veikos padariniais. Prof. V. Piesliakas, šiuo įstatymu įtvirtintą prezumpciją, apibūdino kaip didelį žingsnį tobulinant turto konfiskavimo nuostatas, siekiant pakeisti sovietinę turto konfiskavimo sampratą ir pereiti prie Vakarų Europos valstybių priimtos sampratos.[16]

Daugiau nei dvejus metus, nuo šio reikšmingo pakeitimo buvo keičiamas, tik nusikaltimų sąrašas, už kurį privalomai turėjo būti skiriama ši bausmė. 1998-07-02 BK pakeitimo įstatymu atsirado nauja BK 35 str. 6 dalis, kuri nustatė, kad turto konfiskavimas gali būti netaikomas nepilnamečiams.[17]

2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo dabartinis Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau BK). Jame pasikeitė tiek turto konfiskavimo prigimtis, tiek ir jo turinys. Pagal 1961 m. BK, turto konfiskavimo, kaip bausmės turinį sudarė, viso ar dalies kaltininkui nuosavybės teise

[15] Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 35, 311, 314, 315, 316, 318, 319, 320, 321, 321-1, 324 straipsnių pakeitimo ir papildymo 326-1, 326-2, 329-1, 329-2, 329-3 straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios.* 1996 , Nr.9-217.

[16] Piesliakas, V. Baudžiamoji politika Lietuvoje ir jos tendecijos. *Jurisprudencija.* 1999, 13(5): 63.

[17] Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso $8^{(1)}$, 25, 32, 35, 45, $47^{(1)}$, $53^{(1)}$, 54, 55, 131, 239, 241, 242, 306, $321^{(2)}$ straipsnių pakeitimo ir papildymo bei papildymo $131^{(3)}$, $310^{(1)}$ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios.* 1998, Nr. 67-1937.

priklausančio turto paėmimas valstybės nuosavybėn. Tuo tarpu naujajame BK turto konfiskavimo taikymas susietas su nusikalstamu būdu gauto ar nusikalstamas veikas darant naudoto turto konfiskavimu. Taip buvo atsisakyta turto konfiskavimo kaip bausmės suvokimo, savo ruožtu priskiriant šią prievartos priemonę prie baudžiamojo poveikio priemonių.[18] Tiesa, rengiant naujojo baudžiamojo kodekso projektą, buvo ir turto konfiskavimo, kaip vienos iš bausmės rušių, šalininkų. Buvo akcentuojama, kad ji skiriama valstybės apkaltinamuoju nuosprendžiu, padariusiam nuskaltimą asmeniui, bei yra vieša, oficiali ir individuali.[19] Išskirti požymiai, iš tiesų, yra tokie, kuriuos turi visos bausmės, tačiau, manytina, tarptautiniu mąstu suformuluotas turto konfiskavimo turinys savo paskirtimi, bei jo skyrimo ypatumais skiriasi nuo tradicinės bausmės paskirties.

Pritartina nuomonei, kad būtent turto neteisėto įgijimo faktas rodo, kad jo neatlygintinas paėmimas netenka bausmės savybių.[20] Šis esminis turto konfiskavimo statuso pakeitimas sudarė sąlygas praplėsti jo taikymo ribas, nes nebuvo būtina patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn. Suvokta, kad nusikalstamos veikos teisiniai padariniai neturėtų būti siejami vien tik su bausme, nes tai gali nepadėti įgyvendinti teisingumo visuomenėje.[21] Nelogiškas bausmių skirstymas į pagrindines bei papildomas, kurio atsisakyta naujajame BK, dažnai praktikoje pasitaikydavo tuo, kad turto konfiskavimas kaip papildoma bausmė buvo griežtesnė, nei bauda skirta, kaip pagrindinė bausmė nuteistajam. Tai keldavo abejones dėl *non bis in idem* principo pažeidimo, tuo labiau, kad naujojo BK 42 str. imperatyviai įtvirtino principą, kad asmeniui padariusiam vieną nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, gali būti skiriama tik viena bausmė.[22]

Radikaliausias ir pats reikšmingiausias BK pakeitimų įstatymas buvo priimtas 2010 gruodžio 2 dieną. Naujoji BK 72 str. redakcija daug detaliau reglamentuoja turto konfiskavimo taikymo salygas asmenims. Nėra minimos skirtingos taikymo sąlygos nepilnamečiams asmenims, kaip tai

[18] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2010 m. vasario 18 d. apžvalga Nr. AB-32-1 "Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą". *Teismų praktika*. 2000, Nr. 32.

[19] Čaplinskas, A., *et al*. Dar kartą apie baudžiamjojo kodekso projektą. *Teisės problemos.* 1997, 4: 49.

[20] Paužaitė R., *supra* note 9, p. 22.

[21] Ibid., p. 23.

[22] Šulija G., *supra* note 1, p. 60.

buvo akcentuojama prieš tai priimtame pakeitimų įstatyme[23]. Taip pat aiškiau reglamentuotas turto konfiskavimas iš juridinio asmens. Tačiau revoliucingiausias žingnis buvo naujojo BK 72^3 str. išplėstinio turto konfiskavimo priėmimas, kurio teisinė analizė bus pateikta paskutiniajame šio darbo skyriuje.

[23] Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo $228^{(1)}$ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios.* 2004, Nr. 108-4030.

II. KONFISKUOTINO TURTO SAMPRATA PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMĄJĮ KODEKSĄ

Nagrinėjant konfiskuotino turto sampratą, pirmiausiai reikia suvokti, ką galima vadinti turtu baudžiamojoje teisėje. Įvairios BK kriminalizuotos veikos nors ir gina skirtingas saugomas vertybes, tačiau straipsnių dispozicijose dažnai minima ta pati turto sąvoka. Pabrėžtina, kad atsižvelgiant į baudžiamosios normos vietą, normos saugomas vertybes, teismų nuosprendžius nagrinėjant skirtingas nusikalstamas veikas, turto samprata varijuoja, todėl vienos konsoliduotos sąvokos nėra ir negali būti.

Turto sampratos suvokimas BK 72 str. kontekste lemia, kaip bus įgyvendintas teisingumas, skiriant šią baudžiamojo poveikio priemonę. Manytina, kad šiame straipsnyje vartojama sąvoka turi būti aiškinama taip, jog apimtų visus atvejus, kada turtas galėjo būti nusikalstamos veikos įrankis, priemonė ar rezultatas. BK 72 str. 6 d. teigiama, kad skirdamas turto konfiskavimą teismas turi konfiskuoti daiktus arba konfiskuojamo turto vertę pinigais. Taip yra labai aiškiai pasakoma, kad konfiskuojamas turtas gali būti daiktas arba turtas, kuris turi piniginę vertę. Daiktai baudžiamojoje teisėje suvokiami kaip materialios vertybės, todėl jų aiškinimas neturėtų kelti didelių problemų, tačiau to negalima pasakyti apie turto sąvoką. Pabrėžtina, kad BK specialiojoje dalyje minimas turtas visur yra vienas iš nusikalstamos veikos požymių, tuo tarpu konfiskuotino turto samprata yra daug platesnė ir nėra būtina įrodinėjant nusikalstamą veiką. Atsiranda nauja baudžiamosios bylos įrodinėjimo kryptis.[24] Aiškinant šią sąvoką yra svarbu tai, kad asmuo padaręs nusikalstamą veiką ar trečiasis asmuo neteisėtai nepraturtėtų. Tai suponuoja, kad siekiant tinkamai taikyti turto konfiskavimą, reikia remtis civilinėje teisėje vartojama juridine turto samprata, kuri suvokiama, kaip materialių daiktų, turtinių teisių ir turtinių pareigų visuma.[25] Minėtame ES pamatiniame sprendime turto sąvoka aiškinama panašiai ir apima bet kokį turtą, tiek matelialų, tiek nematerialų, kilnojamąjį

[24] Paužaitė, R. Iš nusikalstamos veikos gautas turtas kaip konfiskuotino turto rūšis. *Socialinių mokslų studijos*. 2009, 4(4): 205.

[25] *Ibid*.

ir nekilnojamąjį bei teisinius dokumentus, patvirtinančius nuosavybės teisę arba interesą į tokį turtą.[26]

1. Nusikalstamos veikos padarymo įrankis kaip konfiskuotinas turtas

Kalbant apie nusikalstamos veikos įrankį bei priemonę, ne visada yra lengva atskirti šias dvi sąvokas. Galiojus 1961 m. LTSR BK nusikaltimo įrankiai ir priemonės nebuvo nurodomi bendrojoje turto konfiskavimo sampratoje, tačiau galioję LR ATPK ir LR BPK numatė specialųjį konfiskavimą būtent šiems daiktams paimti. Jis galėjo būti taikomas ir tais atvejais, kai turto konfiskavimas skiriamas kaip papildoma bausmė pagal 1961 m. baudžiamąjį kodeksą.

Reikalavimą įstatymų taikytojui atskirti nusikalstamos veikos priemonę ir įrankį įtvirtino ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) savo 2010 m. vasario 18 d. apžvalgoje „Dėl teismų praktikos taikant turto konfiskavimą (BK 72 straipsnis)"[27]. Baudžiamosios teisės literatūroje nusikalstamos veikos padarymo įrankį ir priemonę leidžia atskirti konfiskuotino turto santykis su daroma nusikalstama veika. Kaltininkas, darydamas baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką bei naudodamasis tam tikrais daiktais, objektyviai jiems suteikia tam tikrą nusikalstamą paskirtį.

Tai kartu reiškia, kad apie nusikaltamos veikos įrankius bei priemones mes galime kalbėti tik tuomet, kai nusikalstama veika yra tyčinė. Nelogiška būtų tokia situacija, kuomet iš kaltininko turėtų būti konfiskuojamas automobilis, jei jis padarė neatsargų nusikaltimą (pvz:. BK 281str.). Juk asmuo tik suprasdamas ir norėdamas atlikti nusikalstamą veiką naudojasi įvairiais daiktais ir taip ketina palengvinti pavojingos veikos įvykdymą. Tokiu atveju, kai asmuo naudojosi automobiliu ir taip siekė atimti gyvybę kitam asmeniui, būtų galima pripažinti transporto priemonę, kaip nusikalstamos veikos padarymo įrankį.

---

[26] Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo. 2005 m. vasario 24 d [interaktyvus]. Priega per internetą: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:068:0049:0051:LT:PDF

[27] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2010 m. vasario 18 d. apžvalga Nr. AB-32-1 "Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą". *Teismų praktika*. 2000, Nr. 32.

Taigi, jei kaltininkas tiesiogiai naudoja daiktą darydamas nusikalstamą veiką, toks turtas laikytinas nusikalstamos veikos padarymo įrankiu.[28] Naudodamasis įrankiu kaltininkas sumažina savo pastangas arba koncentruoja jėgas, kuriomis veikia nusikalstamos veikos dalyką, nukentėjusį asmenį ir taip padaro žalą baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms.[29] Tiesioginis naudojimas gali pasireiškti atliekant veiksmus (neveikimą), numatytus nusikalstamos veikos sudėtyje. Įrankiais yra tiesiogiai kėsinamasi į nusikaltimo dalyką, objektą. Tai gali būti nešaunamieji, šaunamieji ginklai, sprogmenys, nuodai, cheminės medžiagos, buitiniai įrankiai, kuriais sužalojami nukentėjusieji.[30] LAT senatas savo nutarime "Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose"[31] yra pasisakęs, kad prie įrankių, specialiai pritaikytų kūnui sužaloti, gali būti priskiriami kovinės veislės ir kiti šunys, taip pat kitokie pavojingi gyvūnai, kurie plėšimo metu kelia grėsmę nukentėjusiojo sveikatai.

Sudėtingiau yra vertinti tokius daiktus, kurie nėra šaunamieji ar nešaunamieji ginklai, sporgmenys, peiliai ar kiti specialiai žaloti pritaikyti daiktai, o tik jų imitacija. Nagrinėjant teismų praktiką imitacijų naudojimas nėra prilyginamos pagal pavojingumą tikriesiems daiktams, bei nesukelia tokių pačių teisinių padarinių, todėl abejotina, ar teismas turėtų konfiskuoti tai, kaip nusikalstamos veikos įrankius. Įsibraunant į patalpą ar saugyklą taip pat gali būti naudojami įvairūs įsilaužimo įrankiai, tokie kaip laužtuvai, replės, atsuktuvai ar specialiai atrakinti užraktą naudojami daiktai.

2. **Nusikalstamos veikos padarymo priemonė kaip konfiskuotinas turtas**

Gana plečiamai nusikalstamos veikos įrankis ir priemonė yra apibrėžta LAT apžvalgoje "Dėl teismų praktikos taikant turto konfiskavimą", kurioje jais *pripažįstami turintys ekonominę vertę daiktai (pvz., prietaisai, įrenginiai, mechanizmai) ar kitas turtas, kuris buvo panaudotas darant*

[28] Abramavičius, A., *et al.* Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. 3-iasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2007, p. 391.

[29] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2010 m. vasario 18 d. apžvalga Nr. AB-32-1 "Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą". *Teismų praktika*. 2010, Nr. 32.

[30] Abramavičius, A., *et al*. Lietuvos respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 133.

[31] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 23 d. nutarimas "Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose". *Teismų praktika.* 2005, Nr. 23.

nusikalstamą veiką.[32] Šio apibrėžimo problematika yra ta, kad nėra aišku, ką galima vadinti kitu turtu. Toliau minėtoje apžvalgoje įrankis jau yra sukonkretinamas bei apibūdinamas tik kaip daiktas, tačiau lieka neaišku, ką LAT norėjo pasakyti apie kitą turtą, kuris neatitiktų materialaus daikto požymių ir būtų pripažintas nusikalstamos veikos padarymo priemone. Nuosekliau gilinantis į teismų praktiką nėra aišku, ar kitu turtu galėtų būti pripažinti pinigai, kuriuos asmuo naudojo įsigijant narkotinių medžiagų ar kitokiu būdu panaudojo nusikalstamai veikai padaryti. Štai byloje *Nr. 2K-307/2007* kasacinis teismas pritarė pirmosios instancijos teismui, kuris konstatavo*, kad nenustatytas nusikaltimo bendrininkas davė D. D. 1000 Lt pradinei įmokai sumokėti už apgaule norimą įsigyti kompiuterį, todėl šiuos bei kratos metu pas D. D. rastus pinigus pagrįstai pripažino nusikaltimo padarymo priemone ir konfiskavo.*[33] Tačiau jau anksčiau LAT senatas savo nutarime "Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose" pinigus priskyrė prie daiktų sąvokos.

Vis dėlto, tenka padaryti išvadą, kad priemonė, kaip nusikalstamos veikos požymis turi skirtingą reikšmę nei priemonė konfiskuotino turto kontekste. Nusikaltimo padarymo priemonėmis laikytinos ir medicinos, fizikos, chemijos, kompiuterijos, teisės bei kitų sričių žinios taip pat įvairi infomacija, būtina darant konkretų nusikaltimą.[34] Tokių žinių bei informacijos supratimas kaip priemonių turto konfiskavimo kontekste yra abejotinas. Kitas tinkamas pavyzdys yra papirkimo nusikalstama veika. Baudžiamosios teisės literatūroje visuotinai pripažįstama, kad papirkimo, kaip nusikalstamos veikos, dalykas yra kyšis. LAT apžvalgoje "Dėl teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams" pasakyta, kad kyšiu gali būti laikomas *bet koks turtas, pvz., pinigai, vertybiniai popieriai, meno kūriniai, kitoks kilnojamasis ar nekilnojamasis turtas, teisiniai ar kitokie dokumentai, patvirtinantys nuosavybės teisę į turtą ar interesus į jį; turtinės paslaugos, pvz., nemokamas automobilio ar namo remontas, neprocentinių paskolų suteikimas, mokesčių sumažinimas; ir kt* [35] . Tai reiškia, kad visiškai nesvarbu, ar turtas yra

[32] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2010 m. vasario 18 d. apžvalga Nr. AB-32-1 "Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą". *Teismų praktika*. 2000, Nr. 32.

[33] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų syriaus kolegijos 2007 m. balandžio 20 d. nutartis. (bylos Nr. 2K-307/2007).

[34] Abramavičius, A., *et al*., *supra* note 31, p. 133.

[35] LAT 2007 m. sausio 4 d. teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga. Išvadų 1 p.

materialus, ar nematerialus. Nors kyšis teoriškai ir laikomas nusikalstamos veikos dalyku, tačiau praktiškai kaltininkas jį naudoja, siekdamas palaužti kito asmens valią, kad taip būtų priimtas jam norimas sprendimas. Taigi tokio turto paskirtis turi vieną vaidmenį - padėti atlikti nusikalstamą veiką, todėl toks turtas visiškai atitinka konfiskuotino turto, kaip nusikalstamos veikos priemonės požymį. Įdomi situacija susiklostytų tuomet, kai kyšis yra tik pažadėtas, bet realiai jis dar nėra perduotas. Manyčiau, jog tai visiškai neapriboja tokio turto konfiskavimo galimybių, kaip nusikalstamos veikos padarymo priemonės. Tokia išvada grindžiama formalia šių nusikalstamų veikų sudėtimi, kai veikos inkriminavimui nereikalinga, jog būtų kilę neigiami padariniai. Galbūt galima daryti tokia prielaidą, kad žinodami, ką galima vadinti kyšiu pagal teismų praktiką, LAT nusikalstamos veikos priemonėmis įvardino ne tik daiktus, bet ir kitą turtą. Tokia lakoniška frazė yra teoriškai pagrįsta. Taip išplėčiamas konfiskuotino turto, kaip nusikalstamos veikos padarymo priemonės taikymas. Praktiškai sudėtinga būtų įsivaizduoti, ką teismas turėtų konfiskuoti, kai buvo suteiktos turtinės paslaugos už norimą pareigūno veikimą ar neveikimą. Vienintelė išeitis teismui, galėtų būti BK 72 str. 5 d., kur numatyta, kad teismas gali paimti valstybėn nuosavybėn konfiskuotino turto vertę atitinkančią pinigų sumą. Problema yra tai, kiek objektyviai teismui pavyktų įvertinti piniginę vertę tokių paslaugų (pvz:. namo ar automobilio remontas). Vienintelė išeitis remtis vidutinę tokių turtinių paslaugų rinkos verte.

Taigi materialus daiktas ar kitas turtas, kuriuo darant nusikalstamą veiką ar kėsinantis į nusikaltimo objektą, dalyką tiesiogiai jų neveikiat, nežalojant, tačiau sudarant sąlygas, būtinas nusikaltimo padarymui ar palengvinant jo padarymą vadinamas nusikalstamos veikos padarymo priemone. Tai taip pat gali būti transporto priemonės, būtinos atvykti į nusikalstamos veikos padarymo vietą ir išvežti pagrobtą turtą. Tokiu atveju teismas iš surinktų įrodymų turi padaryti išvadą, kad tokia priemonė labai palengvino nusikalstamos veikos padarymą. Štai kasacinėje byloje *2K-636/2007*, kurioje buvo nagrinėjama metalinės krosnies, sėjamosios mašinos metalinio rato, bei kitų sunkių daiktų vagystė iš daržinės, LAT konstatavo, kad *N. K. priklausantis automobilis (duomenys neskelbtini) pripažintas nusikaltimo padarymo priemone, nes juo nuteistasis atvyko į nusikaltimo vietą iš anksto numatydamas, kad naudos automobilį pagrobtiems daiktams gabenti, taip pat gabeno pagrobtus, daug sveriančius daiktus iš nusikaltimo vietos į namus, o vėliau į metalo*

laužo supirkimo punktą. Taigi transporto priemonė buvo panaudota nusikaltimui palengvinti ir be jos kaltininko tikslas pagrobti turtą negalėtų būti realizuotas.[36]

Reikia pabrėžti, kad jeigu transporto priemonė nebuvo būtina gabenti nusikalstamos veikos dalykui, konfiskuoti ją, kaip nusikalstamos veikos padarymo priemonę būtų netikslinga. Tokiu atveju, gana keistas yra Kauno apygardos teismo nuosprendis, kai automobilis buvo konfiskuotas vien todėl, kad juo buvo gabenamos narkotinės medžiagos nors ir paslėptos dėžutėse su kepimo milteliais, tačiau pačios dėžutės, rastos automobilio salone ir jos nebuvo slepiamos.[37]

Kontrabandai daryti dažnai yra pasirenkami galingi automobiliai - pikapai su visų varomų ratų sistema. Jose galima patalpinti daug kontrabandinių prekių, o pareigūnams atskleidus pavojingą veiką, išvengti jų sulaikymo. Tokie objektyvūs priemonės požymiai, manyčiau, teismui gali padėti įrodyti, kaltininko ketinimą palengvinti nusikalstamos veikos padarymą. Labai dažnai transporto priemonės (pvz:. kontrabandos, muitinės apgaulės, narkotinių medžiagų, šaunamųjų ginklų gabenimo bylose) yra perdaromos. Taip siekama pakeisti jų paskirtį (pvz:. pramoginiai kateriai paverčiami krovininiais laivais, juose paaukštinant bortus, padidinant talpą, pakeičiant galingesniu varikliu[38]). Pasitaiko ir tokių atvejų, kai transporto priemonės išoriškai nemodifikuojamos, tačiau jose įrengiamos slėptuvės. Tokios priemonės teismų praktikoje vieningai vadinamos specialiai pritaikytomis nusikalstamoms veikoms atlikti. Jų įrodinėjimas baudžiamosiose bylose yra lengvesnis, nes iš objektyviųjų požymių yra akivaizdu, jog kaltininkas turėjo nusikalstamų ketinimų.

3. Proporcingumo principo svarba, taikant nusikalstamos veikos įrankio ar priemonės konfiskavimą

Konstitucinis Teismas ne kartą yra akcentavęs, jog konstituciniai teisingumo, teisinės valstybės principai suponuoja, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės

[36]Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų syriaus kolegijos 2007 m. spalio 23 d. nutartis. (bylos Nr. 2K-636/2007).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų syriaus kolegijos 2007 m. balandžio 20 d. nutartis. (bylos Nr. 2K-307/2007).

[37] Kauno apygardos teismo 2010 m. kovo 10 d. nuosprendis. (bylos Nr. 1-108/2010).

[38] Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 18 d. nuosprendis. (bylos Nr. 1A-423/2007).

turi būti proporcingos teisės pažeidimui, jos turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti.[39] Tokį reikalavimą akcentuoja ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktika, kuri nors ir konstatuoja, kad turto, susijusio su nusikalstama veika, konfiskavimas yra būtina ir veiksminga kovos su nusikalstamumo priemonė, tačiau gina nusikaltusio asmens teisę į nuosavybę. Pagal Europos Žmogaus Teisių Konvencijos protokolo Nr.1. 1 str. reikalavimus tokia priemonė turi atitikti teisingą pusiausvyrą, t.y. turi būti išlaikytas pagrįstas proporcingumas tarp viešojo intereso poreikių ir asmens teisės netrukdomai naudotis savo turtu apsaugos reikalavimų, kad asmeniui nebūtų užkrauta individuali ir pernelyg didelė našta. [40] Šiame kontekste įdomi yra LAT baudžiamoji byla *2K-185/2010* , kurioje *iš S.K. priteista 153 900 Lt konfiskuotino turto vertės, kurį sudaro pastatai Vilniaus rajone, (duomenys neskelbtini), kur buvo auginamos ir gaminamos narkotinės medžiagos – kanapės*. Teismas pripažino kad *abu pastatai buvo nusikalstamos veikos numatytos BK 260 straipsnio 3 dalyje, padarymo pagrindinė priemonė.*[41]. Visiškai suprantama, jei tokie pastatai yra negyvenami, o iš jose esančios įrangos matyti, kad tikslas yra vienas – auginti bei gaminti narkotines medžiagas. Tokios patalpos turėtų būti konfiskuojamos, nes tai yra priemonės specialiai pritaikytos nusikalstamai veikai atlikti. Tačiau, jeigu kaltininkas tokias medžiagas augintų savo gyvenamojoje patalpoje (pvz:. viename iš kambarių ar rūsyje) abėjotina, ar būtų teisinga teismui imtis tokios radikalios priemonės ir konfiskuoti visą jo gyvenamąjį būstą. Reikia pabrėžti, kad galiojantis baudžiamasis įstatymas nesuteikia teismui teisės sumažinti konfiskuotino turto apimties. BK 72 str. 5 d. pasakyta, kad kai konfiskuotinas turtas yra paslėptas, suvartotas, priklauso tretiesiems asmenims ar jo negalima paimti dėl kitų priežasčių arba šį turtą konfiskuoti būtų netikslinga, teismas iš kaltininko ar kitų šio straipsnio 4 dalyje nurodytų asmenų išieško konfiskuotino turto vertę atitinkančią pinigų sumą. Dar kitaip tai vadinama turto vertės konfiskacija. Minėtoje byloje teismas, kaip tik ir pasinaudojo šia BK numatyta galimybe, bei valstybės nuosavybėn priteisė konfiskuotinų pastatų piniginę vertę. Vienintelį būdą, kaip šiais atvejais galima būtų įgyvendinti teisingumą

[39] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. rugsėjo 17 d. nutarimas, *Valstybės žinios.* 2008. Nr. 108-4136; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. balandžio 10 d. nutarimas, *Valstybės žinios.* 2009. Nr. 42-1624;

[40] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 18 d. aprobuotas apibendrinimas. Kai kurie nuosavybės teisių apribojimo baudžiamajame procese aspektai (II). Nr. ŽTB-32-2. Prieiga internete: http://www.infolex.lt/tp/158924.

[41]Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų syriaus kolegijos 2010 m. gegužės 11 d. nutartis. (bylos Nr. 2K - 185/2010).

baudžiamosiose bylose, įtvirtino LAT bei pasakė, kad *jeigu taikant turto konfiskavimą gali būti pažeistas proporcingumo principas, į šią aplinkybę teismas gali atsižvelgti skirdamas bausmę.*[42]

Teisinėje literatūroje tiek nusikalstamos veikos priemonių, tiek įrankių konfiskavimas kritikuojamas dėl to, kad dažnai tai yra iš esmės neproporcinga sankcija kaltininkui. [43] Apeliuojama į tai, kad taikant turto konfiskavimą daugiau siekiama nubaudimo, o ne prevencinių tikslų. Teigiama, kad tais atvejais, kai nusikalstamos veikos padarymo priemonė yra teisėta, jos konfiskavimas laikytinas baudžiamąja priemone, o kai veikos padarymo įrankis yra šaunamasis ginklas, durtuvas ar kitas pavojingas objektas, tai toks daiktas laikomas neteisėtu įrankiu *per se*, o jo konfiskavimas laikytinas prevencine priemone.[44] Tokia pozicija, manyčiau, yra abejotina. Daikto kilmė konfiskuojant nusikalstamos veikos padarymo priemonę ar įrankį yra visiškai nesvarbi. Pagrindinis požymis leidžiantis konfiskuoti tokį turtą yra specifinė kaltininko suteikta paskirtis tam turtui. BK 67 str. 1 d. teigiama, kad baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Matome, kad baudžiamasis įstatymas nesiekia visiškai atriboti bausmės ir baudžiamojo poveikio priemonės. Tačiau, bausmės nereikėtų suvokti kaip tik nubaudimo. Analizuojant BK 41 str. 2 d. galima daryti išvadą, kad konfiskuojant nusikalstamos veikos padarymo priemones bei įrankius labiausiai yra paveikiama būtent prevencinė bausmės paskirtis. BK 41 str. 2 d. 3 p. sakoma, kad bausme siekiama atimti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas. Manyčiau, kad tokio turto konfiskavimas apsunkina asmeniui galimybę padaryti nusikalstamą veiką ateityje, bei taip prisideda prie bausmės paskirties nusikaltėliui.

4. Nusikalstamos veikos rezultatas kaip konfiskuotinas turtas

Ne ką mažesnė problema analizuojant konfiskuotino turto požymius yra nusikalstamos veikos rezultato nustatymas. Tokia sąvoka yra įtvirtinta vieninteliame baudžiamojo kodekso 72 straipsnyje, kuris reglamentuoja butent turto konfiskavimo taikymą. Šio straipsnio 2 dalyje nusikalstamos veikos rezultatu pripažįstamas tiesiogiai ar netiesiogiai iš jos gautas bet kokio

[42] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2010 m. vasario 18 d. apžvalga Nr. AB-32-1 "Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą". *Teismų praktika*. 2000, Nr. 32.

[43] Stessens, G. *Money Laundering. A New International Law Enforcement Model.* London: Cambridge University Press, 2000, p. 44

[44] Kavoliūnaitė, E. Turto konfiskavimas: reguliavimo tikslai ir teisinės prielaidos taikyti išplėstinį konfiskavimą Lietuvoje. *Teisės problemos*. 2002. 1(59): 34.

pavidalo turtas. Tuo tarpu ES pamatiniame sprendime kalbant apie šį turto konfiskavimo požymį akcentuojama, kad toks turtas gali būti bet kokios formos, tačiau svarbu, kad jį įgydamas asmuo gavo ekonominę naudą. Kiekvienas nusikaltėlis atlikdamas nusikalstamus veiksmus siekia kažkokio rezultato. Labai dažnai tai yra susiję su asmens noru pasipelnyti iš nusikalstamos veikos. Tinkamai suprasti šį turto konfiskavimo požymį yra svarbu, nes dažniausiai būtent savanaudiškumo motyvas ir lemia vienokios ar kitokios nusikalstamos veikos padarymą. Štai Pinigų plovimo konvencijos aiškinamajame rašte[45] bei kituose tarptautiniuose teisės aktuose[46] nusikalstamu būdu gauto turto turinį sudaro:

- tiesiogiai iš nusikalstamos veikos gautas turtas,
- turtas, į kurį paverstas nusikalstamu būdu gautas turtas,
- netiesioginės pajamos iš nusikalstamos veikos[47]
- iš nusikalstamos veikos gautas turtas, sujungtas su teisėtai įgytu turtu.[48]

Siekiant tinkamai įgyvendinti teisingumo principą, aktualioje baudžiamojo įstatymo redakcijoje pabrėžiama, kad tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai iš nusikalstamos veikos įgytas turtas turi būti konfiskuotas. Dar prieš 2010 m. gruodžio mėn. 2 d. priimtą BK redakciją LAT suformulavo nusikalstamu būdu gauto turto turinį. Tokiu galėjo būti pripažintas tiesiogiai iš nusikalstamos veikos gautas turtas arba iš šio turto naujai įgyti ekonominę vertę turintys daiktai, pinigai ar kitas turtas. Manytina, kad būtent naujai įgytas turtas ir turėtų atitikti netiesiogiai iš uždraustos veikos gauto turto požymį. Naujasis netiesioginio turto požymis leidžia teismui aiškiau suvokti, ką galima laikyti nusikalstamos veikos rezultatu bei neviršyti savo įgaliojimų taikant įstatymus. Šis požymis turėtų apimti turtą, į kurį paverstas nusikalstamu būdu gautas turtas. Toks nusikaltėlių naudojamas būdas

[45] European Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime (ETS No. 141). Explanatory Report [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-03-19]. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/141.htm>.
[46] Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures (MONEYVAL). Third round detailed assesssment report on Lithuania. Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Strasbourg, 30 November 2006, p. 46 [interaktyvus][žiūrėta: 2011-04-30] .http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/evaluations/round3/MONEYVAL%282006%2912Rep-LTU3_en.pdf;.
[47] Stessens, G. *Money Laundering. A New International Law Enforcement Model.* London: Cambridge University Press, 2000, p. 44.
[48] Милинчук, В. В. Актуальные проблемы совершенствования института конфискации [Milinchuk, V. V. Relevant problems of developing the institute of confiscation]. *Государство и право.* 2004, 7: 43.

dažnai vadinamas „pinigų plovimu“. Nusikaltėliai neteisėtai įgytą turtą parduoda, o už gautas pajamas legaliai įsigija naujus automobilius, nekilnojamąjį turtą ir kt. Taip yra pakeičiama turto forma, slepiant tikrąją turto kilmę.

Dar svarbiau yra tai, kad pagal BK netiesiogiai gautas turtas iš nusikalstamos veikos, teismui suponuoja galimybę taikyti turto konfiskavimą ir netiesioginėms pajamoms. Teisinėje literatūroje netiesioginės pajamos suvokiamos, kaip pelnas ar kitokia turtinė nauda, gaunama ne iš pačios nusikalstamos veikos, bet iš tiesioginių pajamų. Tai tokia situacija, kai kaltininkas „padaugina“ tiesiogiai iš nusikalstamos veikos gautą turtą, pavyzdžiui, investuoja nusikalstamu būdu gautus pinigus ar išnuomoja pagrobtą automobilį.[49] Įdomi šiuo atveju kasacinė nutartis Nr.2K-P-82/2010[50], kurioje teismas nustatė, kad anstolis V.S, jam patikėtas ir privalomas saugoti tretiesiems asmenims priklausančias lėšas iš einamųjų bei depozitinių sąskaitų pervedė į terminuotojo indėlio sąskaitas taip neteisėtai gaudamas 235 377,21 Lt palūkanų. Taip jis *piktnaudžiavo tarnybine padėtimi ir viršijo įgaliojimus siekdamas asmeninės turtinės naudos.* Teismas konfiskavo gautas palūkanas vadovaudamasis teisiniu pagrindu, *numatytu BK 72 straipsnio 1 dalyje ir 2 dalies 3 punkte, ir taikė nuostatas, pagal kurias neteisėtai gautos palūkanos buvo konfiskuotos kaip iš nusikalstamos veikos gauti pinigai.* Šioje byloje LAT nepasisakė, ar gautos palūkanos laikytinos kaip tiesiogiai gautas turtas ar netiesiogiai. Iš to, kas pasakyta anksčiau, darytina išvada, kad tai galėtų būti laikoma netiesiogiai iš nusikalstamos veikos įgytu turtu. Problema, ar šioje byloje toks turtas laikytas netiesiogiai gautu vis delto yra, nes pradinės lėšos pasibaigus indelio sutarčiai buvo grąžintos, todėl negalima kalbėti apie turto pasisavinimą. Tokiu būdu ir pats kaltinimas buvo suformuluotas pagal BK 228 str. 2 dalį, kaip piktnaudžiavimas siekiant turtinės naudos. Tačiau jau pats tokių pasisavintų lėšų naudojimas savanaudiškiems tikslams leidžia manyti, kad jos galėtų atitikti nusikalstamos veikos rezultato požymį, o palūkanos, šiuo atveju, netiesiogiai iš nusikalstamos veikos gautą turtą.

Manytina, kad naująją LR BK redakcija išplėstas nusikalstamos veikos rezultato požymių išplėtimas yra sveikintinas reiškinys siekiant tinkamai taikyti turto konfiskavimą, bei laikytis tarptautinių įsipareigojimų. Štai Lietuvos Respublikos ratifikuotoje Jungtinių Tautų konvencijos

[49] Paužaitė, R., *supra* note 24, p. 203.

[50] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 18 d. nutartis (bylos Nr. 2K-P-82/2010 m.). *Teismų praktika.* 2010, Nr. 33.

prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą 12 str. 3 dalyje pasakyta, jei dalis ar visos nusikalstamu būdu įgytos pajamos transformuojamos į kitą turtą ar paverstos kitu turtu, tokiam turtui taikomos tos pačios turto konfiskavimo taisyklės. Dar svarbiau tai, kas yra nustatyta penktoje šio straipsnio dalyje: turto konfiskavimo priemonė turi būti taikoma tokiu pačiu būdu ir tokiu pačiu mastu pelnui ir kitai naudai, kuri yra gauta iš nusikalstamu būdu įgyto turto. Šiuo atveju visiškai nesvarbu ar netiesioginės pajamos gautos tiesiogiai iš nusikalstamos veikos įgyto turto, ar iš kitos, kaltininko pakeistos jo formos.

Kaip buvo minėta anksčiau yra išskiriama ir dar viena nusikalstamu būdu gauto turto rušis, kai neteisėtos pajamos yra sujungiamos su teisėtai įgytu turtu. Minėtoje Jungtinių Tautų konvencijoje[51] pasakyta: *jei nusikalstamu būdu įgytos pajamos pridėtos prie turto, gauto iš teisėtų šaltinių, šio turto dalis, savo verte atitinkanti apskaičiuotą nusikalstamu būdu įgytų pajamų vertę, yra konfiskuotina.* Tačiau BK įtvirtintoje nusikalstamos veikos rezultato sampratoje nėra išskiriamas atitinkamas požymis. Taip kyla grėsmė, kad nusikaltėliai pasinaudodami šia įstatymo spraga sieks nusikalstamai įgytą turtą sujungti su teisėtai įgytų ir taip išvengti galimo jų turto konfiskavimo.

4.1. Nusikalstamos turto kilmės, kaip pagrindinio nusikalstamos veikos rezultato požymio nustatymo problema

Sudėtingiausia, kalbant apie nusikalstamos veikos rezultato konfiskavimą yra nustatyti, kad turtas, kurį kaltininkas turi, yra nusikalstamos kilmės. Šis imperatyvas buvo pabrėžtas ir LAT apžvalgoje „Dėl teismų praktikos taikant turto konfiskavimą“, kur pasakyta, jog *BK 72 straipsnio 3 dalies imperatyvas konfiskuoti iš nusikalstamos veikos gautus pinigus ar kitus ekonominę vertę turinčius daiktus suponuoja teismo pareigą baigiamajame akte išdėstyti motyvus, pagrindžiančius nusikalstamą konfiskuojamo turto kilmę.*[52] Nusikaltėliai įvairias būdais stengiasi legalizuoti nusikalstamas pajamas. Taip yra siekiama išvengti galimo turto konfiskavimo. Nusikalstamu būdu įgytą turtą stengiamasi sumaišyti su teisėtomis pajamomis ir taip paslėpti jo tikrąją kilmę.

[51] Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. Pasirašyta 2000-12-13. Įsigaliojo 2003-09-29 // Valstybės žinios. 2002, Nr. 51.
[52] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2010 m. vasario 18 d. apžvalga Nr. AB-32-1 “Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą“. *Teismų praktika*. 2000, Nr. 32.

Turto konfiskavimo klausimas kyla ne tik tokiais atvejais, kai pajamos gautos iš nusikalstamos veiklos, kuri jokiais atvejais negali buti laikoma teisėta (pvz:. narkotinių medžiagų ar psichotropinių medžiagų platinimas, kyšininkavimas), bet ir tais atvejais, kai iš esmės asmens veikla nėra uždrausta, tačiau nesilaikant tam tikrų įstatymo reikalavimų tokios veikos tampa kriminalizuotomis. Tuomet ir gali kilti problema, siekiant teisingai taikyti turto konfiskavimo institutą.

Analizuojant EŽTT ir Lietuvos teismų praktiką matoma prieštaravimų taikant turto konfiskavimą kontrabandos bylose. Teismai beatodairiškai remiasi 2003 m. gruodžio 29 d. LAT nutarime "Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose" suformuluota taisykle, *kad kontrabandos dalykas ir už ją gauti pinigai bei kiti materialią vertę turintys daiktai konfiskuojami BK 72 straipsnio 2 dalies 3 punkto pagrindu,* t.y. kaip atitinkantys nusikalstamos veikos rezultato požymį.

Štai T. J. nuteista už tai, *kad iš Baltarusijos Respublikos teritorijos į Lietuvos Respublikos teritoriją, per Lietuvos Respublikos valstybės sieną ne per muitinės postą, gabeno privalomus pateikti muitinei daiktus, viršijančius 250 MGL dydžio sumą, – 21 100 JAV dolerių (56 488,92 Lt)* . Taip ji padarė LR BK 199 str. 1 d. numatytą nusikalstamą veiką. LAT konstatavo, jog *byloje surinktais duomenimis nustatyta, kad T. J. nedeklaravo vežamų pinigų ar kokio nors jų kiekio, todėl apeliacinės instancijos teismas tinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą, pripažindamas kontrabandos dalyku visą per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabentą pinigų sumą ir ją konfiskuodamas.*[53] Taigi, iš surinktų įrodymų galima daryti išvadą, kad pinigai buvo konfikuoti dėl to, kad T. J. nesilaikė Lietuvos teisės aktų, kuriais yra reikalaujama, jog visa įvežama didesnė už nustatytą maksimalią ribą pinigų suma turi būti deklaruojama raštu, pateikiant atitinkamus duomenis. Kaip jau minėta anksčiau, yra svarbu nustatyti konfiskuotinų pajamų kilmę. Iš byloje pateiktų faktinių aplinkybių tenka pripažinti, jog teismui konstatuojant, kad pinigai gauti nusikalstamu būdu užteko vieno momento, t.y. asmuo kirto muitinės sieną nepranešdamas apie pinigus muitinės deklaracijoje.

Analogiškose bylose EŽTT priėmė sprendimus, kuriuose pripažinta, kad turto konfiskavimas tokiais atvejais yra neteisėtas. Štai byloje Ismayilov prieš Rusiją[54], buvo nustatyta, kad *2002 m.*

[53] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 30 d. nutartis (bylos Nr. 2K-646/2007 m.).

[54] *Ismayilov v. Russia*, no. 30352/03 ECHR 2008;

lapkričio 17 d. pareiškėjas atvyko į Maskvą iš Baku. Jis gabeno 21 348 JAV dol., gautus pardavus paveldėtą būstą Baku. Tačiau muitinės deklaracijoje jis nurodė turįs tik 48 JAV dol., nors pagal Rusijos teisę privalu deklaruoti 10 000 JAV dol. viršijančią sumą. Patikrinimo muitinėje metu pareiškėjo bagaže buvo aptikti pinigai. Jie buvo konfiskuoti. EŽTT šioje byloje pripažino, kad konfiskuojant pareiškėjo lėšas buvo padarytas pažeidimas: *vienintelis nusikalstamas elgesys, už kurį atsakingas pareiškėjas, buvo deklaracijos nepateikimas muitinės pareigūnams. Jis neturėjo teistumo ir nebuvo įtariamas ar kaltinamas padaręs kokių nors nusikalstamų veikų prieš tai. Tuo tarpu užsienio valiutos įvežimas į Rusiją kaip toks yra teisėtas neribojant sumos; konfiskuoti pinigai buvo teisėtos kilmės. Nebuvo jokių duomenų, kad konfiskavimu siekta užkirsti kelią kokiai nors kitai neteisėtai veiklai.* Pripažindamas pažeidimą šioje byloje, kaip ir kitose bylose susijusiose su per valstybės sieną gabenamų pinigų konfiskavimu, EŽTT pagrindinį dėmesį skyrė tokios priemonės proporcingumui. EŽTT pabrėžė, kad neatlikus formalių sienos kirtimo reikalavimų (nedeklaravus pinigų muitinei) nėra padaroma turtinė žala valstybei. Tuo tarpu padarius tokį pažeidimą yra konfiskuojamas asmens turtas, kuriuo radikaliai apribojama konstitucinė ir Europos Žmogaus Teisių Konvencijoje (toliau – EŽTK) įtvirtinta asmens teisė į nuosavybės neliečiamumą. Pagal savo suformuotą praktiką tokiose bylose vertindamas, ar turto konfiskavimas buvo proporcinga priemonė teisės pažeidėjui, EŽTT atsižvelgia į nusikalstamos veikos pobūdį ir jos sunkumą; konfiskuojamo turto (šiuo atveju pinigų) statusą nusikalstamoje veikoje; konfiskuojamo turto kilmę ir paskirties teisėtumą; nuteistojo asmens, iš kurio konfiskuojamas turtas, asmenybę ir elgesį; konfiskuojamo turto reikšmę tam asmeniui; dėl nusikalstamos veikos padarytą arba potencialiai sukeltą turtinę žalą valstybei; asmeniui greta turto konfiskavimo paskirtą kitą bausmę, jų griežtumą ir pakankamumą nubaudimo tiklsų įgyvendinimo konkrečios bylos aplinkybėmis požiūriu.[55] Šis veiksnių sąrašas į kuriuos atkreipė dėmesį EŽTT nėra baigtinis ir yra plėtojamas, kartu su šio teismo praktika.

Apibendrinant galima teigti, jog nusikalstamos veikos rezultato konfiskavimas Lietuvoje aiškiai plėtojamas teigiama linkme tiek įstatyminėmis pataisomis, atsirandančia nauja teismų praktika, tiek ir analizuojant šią problemą baudžiamosios teisės doktrinoje. Žvelgiant į BK 72 str. reglamentuotas turto konfiskavimo taikymo sąlygas, matyti, kad proporcingumo reikalavimo teismas ne visada gali laikytis, nes įstatymo taikytojui nėra suteikta diskrecijos teisė skiriant turto

[55] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 18 d. aprobuotas apibendrinimas. Kai kurie nuosavybės teisių apribojimo baudžiamajame procese aspektai (II). Nr. ŽTB-32-2. Prieiga internete: http://www.infolex.lt/tp/158924.

konfiskavimą, atsižvelgti, ar tai bus proporcinga padarytam teisės pažeidimui. Tai reiškia, kad taikant nusikalstamos veikos rezultato konfiskavimą taipogi kyla grėsmė, kad bus pernelyg suvaržytos asmens teisės į nuosavybę, įtvirtintos tiek Konstitucijoje, tiek Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje. Savo ruožtu, remiantis minėtais EŽTT sprendimais, asmeniui, kurio teisės buvo pernelyg suvaržytos taikant turto konfiskavimą, yra galimybė apginti savo teises kreipiantis į EŽTT, o Lietuva norėdama išvengti didelių nuostolių dėl pralaimėtų bylų, turėtų harmonizuoti savo teisės aktus su ratifikuotomis tarptautinėmis sutartimis.

III. BAUDOS, TURTO KONFISKAVIMO IR CIVILINIO IEŠKINIO SĄSAJOS BAUDŽIAMOSIOSE BYLOSE

Bauda, turto konfiskavimas bei civilinis ieškinys turi skirtingą paskirtį baudžiamosiose bylose. Bendrieji bausmių tikslai, išvardinti BK 41 str. 2 dalyje, savo turiniu yra labai platūs, dėl to apibrėžti, turto konfiskavimo, kaip baudžiamojo poveikio priemonės paskirtį neminint bausmės tikslų būtų neįmanoma. Todėl įstatymų leidėjas apibūdinant baudžiamojo poveikio priemonių (taip pat ir turto konfiskavimo) tikslus nieko naujo ir nenustatė, bei LR BK 67 str. 1 dalimi reglamentavo, kad jos turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį.

Akcentuotina, kad bauda yra piniginė bausmė, todėl probleminis jos santykis su turto konfiskavimo institutu yra tuomet, kai konfiskuotinas turtas yra taipogi išreikštas piniginiame pavidale. Svarbu, jog remiantis LR BK 42 str. 2 dalimi, už vieną nusikalstamą veiką gali būti skiriama tik viena bausmė. Reikia pabrėžti, kad turto konfiskavimas, kaip baudžiamojo poveiko priemonė, padedanti įgyvendinti bausmės paskirtį, savo turiniu negali turėti nubaudimo bruožų. Tai akcentavo ir LAT išplėstinė teisėjų kolegija byloje 2K-7-83-2010[56]. Šioje byloje L.B. nuteistas pagal LR BK 202 str. 1 dalį 50 MGL (6500 Lt) dydžio bauda, o jo vadovaujama UAB „G“ nuteista atitinkamai už tą pačią nusikalstamą veiką, bei skirta 60 MGL (7800 Lt) dydžio bauda. Asmenys nuteisti už tai, kad versliškai vykdė tokią komercinę veiklą, kuriai pagal LR kelių transporto kodeksą reikalinga licencija, o štai L.B. vadovaujama įmonė „G“ tokios licencijos neturėjo. Šioje byloje prokuratūra padavė kasacinį skundą nesutikdama su tuo, kad nebuvo konfiskuotas 353 647, 25 Lt UAB „G” turtas, kurį įmonė gavo vykdydama veiklą, dėl kurios ir buvo nubausta. Pagrindinis argumentas buvo toks, kad *bendrovė gautas pajamas įtraukė į įmonės buhalterinę apskaitą ir sumokėjo mokesčius, negali būti vienašališkai traktuojama kaip teisėtos pajamos, nes jos gautos pažeidžiant įstatymo reikalavimus ir valstybės nustatytą ūkinę komercinę veiklą.* Tačiau išplėstinė teisėjų kolegija šioje baudžiamojoje byloje pabrėžė, kad UAB „G“ minėtas pajamas deklaravo, mokesčius valstybei apskaičiavo ir sumokėjo teisingai, todėl žalos valstybei nepadarė.

Esminis motyvas, dėl ko atmestas kasacinis skundas buvo galimas proporcingumo principo pažeidimas. Štai Konstitucinio Teismo doktrinoje yra išaiškinta, jog *„...konstituciniai teisingumo,*

[56] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. sausio 12 d. nutartis (Bylos Nr. 2K-7-83-2010).

teisinės valstybės principai suponuoja ir tai, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, jos turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti; tarp siekiamo tikslo nubausti teisės pažeidėjus ir užtikrinti teisės pažeidimų prevenciją ir pasirinktų priemonių šiam tikslui pasiekti turi būti teisinga pusiausvyra (proporcingumas); už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti būtinos demokratinėje visuomenėje...“[57]. Taigi LAT išplėstinė teisėjų kolegija šioje byloje konstatavo, kad šie principai būtų iškreipti, jei šalia skirtų baudų, dar būtų taikomas ir turto konfiskavimas. Šia kasacine nutartimi matomas teigiamas postūmis ne tik taikant turto konfiskavimą pagal BK įtvirtintą naująją šios baudžiamojo poveikio priemonės paskirtį ir turinį, bet taipogi yra vienodinama LAT ir EŽTT praktika, taikant turto konfiskavimą.

Vis delto, bausmės ir baudžiamosios poveikio priemonės taikymo standartai yra nevisiškai vienodi įgyvendinant baudžiamojo įsakymo taikymo institutą baudžiamajame procese. Tai mano manymu yra, kritikuotina, o įstatymų leidėjas turėtų suvienodinti taikymo galimybes tiek bausmių, tiek baudžiamojo poveikio priemonių. Štai 2011 rugsėjo mėn. 1 d. BPK redakcijos 418 str. 1d. pasakyta, kad dėl nusikalstamų veikų, už kurių padarymą gali būti skiriama kaip vienintelė ar alternatyvinė bet kuri bausmė, išskyrus atvejus, kai už nusikalstamą veiką gali būti skiriamas tik terminuotas laisvės atėmimas ar laisvės atėmimas iki gyvos galvos, nagrinėjimo teisme gali nebūti, o bausmė paskiriama teismo baudžiamuoju įsakymu. Taip visiškai nėra aišku, ar įmanoma baudžiamojo įsakymo procedūra tokioje situacijoje, kai šalia baudos, kaip vienos iš bausmės rušių, reikalinga taikyti ir turto konfiskavimą, kaip baudžiamojo poveikio priemonę. Štai BPK 419 str. 5 punkte prokuroro pareiškime, dėl proceso užbaigimo baudžiamojo įsakymo procedūra, reikalaujama nurodyti tik siūlomą kaltinamajam skirti bausmės rūšį, dydį, bei išdėstyti kaltinamojo nuomonę šiuo klausimu. Taip visiškai nėra liečiamas turto konfiskavimo taikymo aspektas. Esant tokiai įstatyminei spragai gali kilti problemų siekiant tinkamai įgyvendinti šią baudžiamojo proceso supaprastinimo formą.

Žvelgiant iš kaltinimo pozicijų, taip prokurorui nesuteikiama teisė pasisakyti, dėl baudžiamojo poveikio priemonės galimo taikymo. Tokiu būdu apribojama teismo teisė skirti turto

[57] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 15 d. nutarimas, *Valstybės žinios.* 2008. Nr. 32-1114.

konfiskavimą, kaip baudžiamojo poveikio priemonę. Svarstant hipotetiškai, jeigu ir būtų pažeidžiamas baudžiamasis procesas ir priimant baudžiamąjį įsakymą būtų skiriamas turto konfiskavimas, tokiu būdu būtų aiškiai pažeistos ir kaltinamojo ginybos pozicijos. Reikia pabrėžti, kad apie galimą turto konfiskavimo, kaip baudžiamojo poveikio priemonės taikymą kaltinamasis nėra informuojamas, todėl taip gali būti iškreipiama jo teisė gintis nuo pateiktų kaltinimų. Tai laikytina akivaizdžiu kaltinamojo teisės į ginybą principo pažeidimu.

Įgyvendinant šias valstybės prievartos priemones svarbu, kad savo teises į žalos atlyginimą galėtų visavertiškai įgyvendinti ir nukentėjusysis. Galimybę už vieną nusikalstamą veiką skirti baudą, turto konfiskavimą ir taikyti civilinę atsakomybę – žalos atlyginimą reiškiant civilinį ieškinį yra numatyta įstatyme. Tą akcentavo ir LAT savo baudžiamojoje byloje Nr. 2K-270/2004.[58] Dažnai bet kokio pavidalo turtas, kurį kaltininkas gavo padaręs nusikalstamą veiką būna nukentėjusiojo asmens. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.37 str., į nuosavybės teisės turinį įeina turto valdymas, naudojimas, bei disponavimas juo. Tačiau nusikalstamos veikos rezultato valdymas, naudojimas ir disponavimas juo dar nerodo, kad kaltininkas turi nuosavybės teisę į turtą, nes jis yra įgytas neteisėtu būdu. Kaip pabrėžė LAT plėšimo ir panašių nusikalstamų veikų, kuriose yra nekentėjusysis asmuo, kaltininkas įgytą turtą tik neteisėtai valdo, tačiau jokios nuosavybės teisės į jį neturi. Tokia teisė išlieka teisėtam turto savininkui.[59] Reikia pabrėžti, kad atgaunant turtą nukentėjusiąjam padeda valstybė, tačiau ji negali perimti tokio turto iš nusikaltėlio ir negražinti jo nukentėjusiąjam. Tokia grėsmė gali iškilti, kai yra taikomas turto konfiskavimas, bei byloje pareikštas civilinis ieškinys, nes abiejais institutais siekiama atimti iš kaltininko neteisėtai įgytą turtą. Remiantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau BPK) 109 str. asmuo, dėl nusikalstamos veikos patyręs turtinės ar neturtinės žalos, turi teisę pareikšti civilinį ieškinį, t.y. su minėta problema galima ir nesusidurti, jei asmuo šia teise nepasinaudoja. Nekils teisės taikymo sunkumų ir tuo atveju kai civilinis ieškinys nors ir yra pareikštas, tačiau padaryta baudžiamojo įstatymo uždrausta veika kaltininkas tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai negavo jokio turto. BK 72 str., kuris reglamentuoja turto konfiskavimo taikymą, nėra nustatyta, ką daryti situacijose, kai į tą patį

[58] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 27 d. nutartis (bylos Nr. 2K-270/2004 m.). *Teismų praktika*. 2002, Nr. 21.

[59] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 17 d. nutartis (bylos Nr. 2K-95/2004 m.).

turtą pretenduoja valstybė, konfiskuodama nusikalstamos veikos rezultatą, bei asmuo, kuris dėl padarytos nusikalstamos veikos patyrė turtinės ar neturtinės žalos. Štai LAT byloje 2K-270/2004 savo motyvais akcentavo, kad turto konfiskavimas *savo esme priartėjo prie civilinio poveikio priemonių, nes paimama tik tai, kas neteisėtai gauta. Kita vertus, turto konfiskavimas, kaip baudžiamojo poveikio priemonė, skiriasi nuo civilinio poveikio priemonių tuo, kad konfiskuojant turtą jis atitenka valstybei, kai tuo tarpu taikant civilinės atsakomybės priemones – nukentėjusiajam (civiliniam ieškovui).*[60] Konstitucijos 23 str. 1d. yra pasakyta, kad nuosavybė yra neliečiama. Manytina, kad būtent šis principas turi būti ypač plėtojamas, kai yra taikomas turto konfiskavimas, nes valstybė savo prievartos aparatu kelia grėsmę tiek kaltininko, tiek nukentėjusiojo teisėms į jų nuosavybės neliečiamumą.

Nukentėjusiojo teises į nuosavybės neliečiamumą yra ginamos BK XXVIII skyriumi, kuriame kriminalizuotos nusikalstamos veikos nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams. Štai remiantis BPK 108 str. 1 dalimi teismas, įsitikinęs, kad proceso metu rasti ir paimti daiktai ar vertybės priklauso nukentėjusiajam ar kitam asmeniui, turi pareigą grąžinti turtą teisėtam jo savininkui. Toks imperatyvas yra pabrėžiamas ir BPK 94 str. 1 d. 5 punkte. Šiose BPK normose ginamas nukentėjusiojo interesas į turtą, kuris buvo konkrečios kaltininko padarytos nusikalstamos veikos dalykas. Šį turtą asmuo atgaus ir tokiu atveju, jeigu pats nepasinaudos BPK 44 str. 10 dalyje nustatyta jo teise gauti dėl nusikalstamos veikos padarytos žalos atlyginimą, t.y. nereikš civilinio ieškinio baudžiamojoje byloje. Tačiau, kaip jau buvo minėta anksčiau, dažnai nusikaltėliai stengiasi įvairiais būdais paslėpti nusikalstamos veikos rezultatą, todėl ne visada pakanka remtis minėtomis BPK normomis ir nukentėjusiajam grąžinti tiesiogiai iš jo pagrobtus daiktus. Čia ir iškyla civilinio ieškinio būtinybė baudžiamajame procese. Dažniausiai nukentėjusysis šia teise pasinaudoja, nes jam svarbiausia atgauti tai, ką neteisėtai prarado.

Reikia pabrėžti, kad dėl padarytos uždraustos veikos nukentėjęs asmuo gali patirti tiek turtinę, tiek neturtinę žalą, todėl ne visada galima konstatuoti, kad kaltininko įgytas turtas yra ekvivalentiškas asmens žalai, kurio turtinius interesus pažeidė atlikta nusikalstama veika. Net ir kalbant apie padarytą turtinę žalą, gana dažna situacija, kai nusikaltėlis siekdamas neteisėtai įgyti

[60] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 27 d. nutartis (bylos Nr. 2K-270/2004 m.). *Teismų praktika*. 2002, Nr. 21.

turtą naudoja tokiu būdu, kuriais sugadinami ar visiškai sunaikinami kiti daiktai. Iškyla problema, kokia apimtimi turėtų būti tenkinamas ieškinys iš konfiskuotino turto, į kurį taipogi pretenduoja ir valstybė. Gana logišką ir aiškų sprendimą, tokiose situacijose yra priėmęs LAT, kuris teigė, kad *iš konfiskuotino turto negali būti atlyginama nusikalstama veika padaryta žala, kuri nesusijusi su kaltininko iš nusikalstamos veikos gauta turtine nauda.*[61] Kaip jau minėta anksčiau, gauta turtinė nauda yra suvokiama, kaip nusikalstamos veikos rezultatas, todėl tokią suformuluota taisyklę, LAT pagrįstai eliminavo galimybę priteisti civiliniui ieškovui turtą, kuris atitinka kitus konfiskuotino turto požymius, t.y. nusikalstamos veikos įrankį ar priemonę. Vis dėlto reikia manyti, kad kaltininko gautos turtinės naudos klausimo išprendimas neturi tokios didelės įtakos nukentėjusiajam, nes pareikštu civiliniu ieškiniu jis siekia prisiteisti žalą, kurią patyrė dėl prieš jį padarytos nusikalstamos veikos. Tokiu atveju ieškovui nėra svarbu, ar žala bus atlyginta iš konfiskuotino turto, ar iš turto, kurį kaltininkas galėjo būti įgijęs teisėtai. Manytina, kad šia taisykle teismas norėjo išpręsti klausimą, kam turi atitekti turtas, kuris pripažįstamas konfiskuotinu.

Kartais civilinis ieškinys dėl nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo gali būti ir nereiškiamas. Nors atsiradusi žala niekur neišnyksta, iniciatyva įrodyti turtinė naudos dydį pereina valstybei, nes nusikalstamos veikos rezultato konfiskavimas yra valstybės taikoma prievartos priemonė. Kaltininkas turėdamas savanaudiškų tikslų siekia nusikalstamos veikos rezultatą vienaip ar kitaip išsaugoti. Jis gali stengtis pats suvartoti tokį turtą, arba jį parduoti, bei taip įgyti pajamų, kurios gali būti tiek mažesnės, tiek didesnės už realųjį nusikalstamos veikos rezultatą. Situacija, kai nusikalstamos veikos rezultatas parduodamas mažesne nei rinkos kaina, nekeičia konfiskuotino turto vertės atitinkančios pinigų sumos. LAT praktikoje suformuota prezumcija *laikoma, kad jo pasipelnymas iš nusikalstamos veikos atitinka realią užvaldyto turto vertę (rinkos vertę), o ne mažesnę vertę, kurią jis gavo realizavęs tokį turtą.*[62] Remiantis BK 72 str. 5 dalimi teismas turėtų konfiskuoti turto piniginę vertę. Turtinė naudos analizė turi kitokią prasmę tuo atveju, kai kaltininkas tiesiogiai iš nusikalstamos veikos įgyto turto įgija netiesioginių pajamų. Nukentėjusysis pareikštu civiliniu ieškiniu pretenduoja tik į tokią piniginę dalį, kuri atitinka turto, kuris tiesiogiai pagrobtas atliekant nusikalstamą veiką. Tuo tarpu netiesioginės pajamos tokiose situacijose turėtų

[61] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2010 m. vasario 18 d. apžvalga Nr. AB-32-1 "Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą". *Teismų praktika*. 2000, Nr. 32.

[62] *Ibid.*

būti konfiskuojamos, kaip nusikalstamos veikos rezultatas. Tai patvirtina ir LAT praktika, kur teigiama, kad *turto konfiskavimas gali būti taikomas tik tada, kai asmuo pagrobtą turtą yra pardavęs ar kitokiu būdu gavęs iš jo turtinės naudos. Laikytina, kad turtinę naudą kaltininkas gavo tik tuo atveju, kai iš nusikalstamos veikos gautą turtą pardavė ar kitaip realizavo didesne kaina nei jo vertė.*[63]

Siekiant įgyvendinti teisingumą baudžiamosiose bylose, kai kaltininkas atlikdamas savanaudišką nusikalstamą veiką norėjo pasipelnyti, kyla grėsmė ir jo paties teisėms į teisėtai įgytą nuosavybę. Štai Biržų rajono apylinkės teismo 2003 m. spalio 1 d. nuosprendžiu R.G. pagal BK 183 straipsnio 1 dalį paskirta 50 MGL (6250 Lt) dydžio bauda, taip pat 5787,66 Lt turto konfiskavimas. Papildomai šioje byloje iš nuteistosios R. G. priteistas 5787,55 Lt civilinis ieškinys nusikaltimu padarytai žalai atlyginti. Nusikalstamos veikos rezultatui, apylinkės teismo buvo pritaikytas 5787,66, LT vertės turto konfiskavimas, nes buvo nustata, kad būtent tokią sumą R.G. neteisėtai pasisavino. Tokiu būdu konfiskuotas turtas nebuvo grąžintas teisėtam jo savininkui, tačiau civilinis ieškinys vis tiek buvo pareikštas ir žala atlyginta priteisiant faktiškai analogišką sumą iš kaltininko. Iš pateiktų faktų gana aiškiai matyti, kad turto konfiskvimas įgijo bausmės paskirtį. Taip buvo pažeistas non bis in idem principas, bei asmuo nubaustas du kartus už tą pačią nusikalstamą veiką.

Tokį pirmosios instancijos teismo nuosprendį teisingai ištaisė LAT, savo kasacinėje nutartyje Nr. 2K-270/2004.[64] Ginant asmens konstitucinę teisę į nuosavybę, gana diskutuotina taisyklė suformuluota LAT apžvalgoje „Dėl teismų praktikos taikant turto konfiskavimą“. Joje pasakyta, *jeigu iš nusikalstamos veikos gautas turtas dėl įvairių priežasčių negrąžinamas nukentėjusiesiems, jis netampa kaltininko nuosavybe net ir atlyginus jiems padarytą žalą, todėl, vadovaujantis BK 72 straipsnio 2 dalies 3 punktu, turi būti konfiskuojamas.* Taip teismas konstatuoja, kad nusikalstamos veikos rezultatas jokiu būdu negali likti pas kaltininką. Manyčiau, kad tokia nuostata vėl yra nepagrįstai bandoma sugriežtinti turto konfiskavimą, kaip baudžiamąją poveikio priemonę, savo turiniu tapatinant su bausmės turiniui. Reikia pabrėžti, kad minėta LAT apžvalga buvo priimta prieš

[63] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų syriaus kolegijos 2005 m. sausio 18 d. nutartis (bylos Nr. 2K-70/2005 m.); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2005 m. vasario 1 d. nutartis (bylos Nr. 2K-135/2005 m.); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2010 m. balandžio 18 d. nutartis (bylos Nr. 2K-222/2010 m.).

[64] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. balandžio 27 d. nutartis (bylos Nr. 2K-270/2004 m.). *Teismų praktika.* 2004, Nr. 21.

įsigaliojant 2010 gruodžio 2 dienos BK pakeitimų įstatymui. BK 72 str. 5 dalyje be kita ko pasakyta, kad kai konfiskuoti turtą yra netikslinga, teismas iš kaltininko išieško konfiskuotino turto vertę atitinkančią pinigų sumą. Štai baudžiamojoje byloje Nr. 1-833-719/2006 *Panevėžio miesto apylinkės teismo nuosprendžiu Ž. K. nuteistas pagal BK 183 straipsnio 3 dalį už tai, kad pasisavino jo žinioje buvusį UAB „Sport line" turtą, kurio bendra vertė 3570 Lt.* Teismas konstatavo*, kad kratos metu paimti sportiniai bateliai „Adidas", kapri kelnės, sportinės kelnės, sportinis kostiumas ir bliuzonas buvo įgyti nusikalstamu būdu (pasisavinti iš UAB „Sport line"), tačiau negali būti grąžinti UAB „Sport line", nes už jų pasisavinimą žala buvo atlyginta, todėl turi būti konfiskuoti.*[65] Manyčiau, kad tokiu atveju teismas turėtų pritaikyti LR BK 72 str. 5 dalyje įtvirtinta naujovę, bei priimti sprendimą, kad tokį turtą konfiskuoti nėra tikslinga. Atlyginta žala šiuo atveju ir buvo kompensuotas nukentėjusiojo turto praradimas. Žala buvo atlyginta, kitokio pavidalo turtu, tačiau tai visiškai nereiškia, kad remiantis LR BK 72 str. 5 dalimi tai negalėtų atitikti konfiskuotino turto vertės. Tokiu būdu nesuprantamas būtų valstybės konfiskavimas turto, kurio piniginė vertė jau buvo atlyginta nukentėjusiajam.

Reikia pabrėžti, kad norint išvengti situacijų, kai asmens teisės į nuosavybę yra pernelyg suvaržomos vienu teismo nuosprendžiu skiriant tiek baudą, tiek ir turto konfiskavimą, visada turi būti tinkamai suvoktas šių institutų skirtumas. Iš pateiktų pastebėjimų, galima teigti, kad baudos, kaip bausmės ir turto konfiskavimo, kaip baudžiamojo poveikio priemonės institutų taikymas ne visada turi lygiavertes procesines galimybes. Taip galima teigti, iš pateiktos baudžiamojo įsakymo, kaip vienos iš supaprastintų baudžiamojo proceso formų įstatiminės reglamentacijos. Išanalizavus turto konfiskavimo bei civilinio ieškinio santykį, galima teigti, jog prioritetas į žalos atlyginimą turi būti teikiamas asmeniui, kuris pareiškia civilinį ieškinį. Tai grindžiama tuo, jog butent šis asmuo tiesiogiai nukentėjo nuo nusikalstamos veikos, o civilinis ieškinys yra vienas iš būdų, kaip gali būti atkurtas teisingumas visuomenėje. Pabrėžtina ir tai, jog svarbu tinkamai apginti kaltininko teises, nes klaidingai suvokus baudžiamąjį įstatymą gali kilti grėsmė, jog turto konfiskavimas bus nukreiptas į tą turtą, kuris nėra laikytinas konfiskuotinu, o tai savo ruožtu reikštų turto konfiskavimo kaip antros bausmės skyrimą nusikaltėliui.

[65] Panevėžio miesto apylinkės teismo nuosprendis (baudžiamosios bylos Nr. 1-833-719/2006), www.liteko.lt.

IV. TURTO KONFISKAVIMAS IŠ TREČIŲJŲ ASMENŲ

Gana įprasta, kad teisinis santykis baudžiamojoje teisėje atsiranda tarp asmens padariusio nusikalstamą veiką ir valstybės, kuri yra nukentėjusių asmenų nuo nusikalstamų veikų teisių apsaugos garantas. Tačiau, kalbant apie konfiskuotiną turtą, anaiptol ne visada jis nuosavybės teise priklauso asmeniui, kuris padarė nusikalstamą veiką. Nusikaltėliai siekia išsaugoti konfiskuotiną turtą įvairiais būdais, net ir tokiais, kai juridiškai atsisakoma nuosavybės teisių, tačiau apsiribojama faktiniu tokio turto valdymu. Noras išlaikyti konfiskuotiną turtą savo interesų sferoje yra tiesiogiai susijęs su nusikaltėlio savanaudiškumo motyvu, kuris ir skatina daugumos nusikalstamų veikų darymą. Todėl ypač svarbu, teisinėmis priemonėmis užkirsti kelią bet kokiam konfiskuotino turto egzistavimui, nesvarbu kam nuosavybės teise jis priklauso.

Tai baudžiamosios teisės teorijoje vadinama turto konfiskavimu *in rem*. Jis taikomas ne asmenų, bet daiktų atžvilgiu, vienas jo bruožas yra tas, kad gali būti konfiskuojamos nusikaltimu gautos pajamos, turtas ir priemonės, esantys pas trečiuosius asmenis, kurie nebuvo nei nuteisti, nei pripažinti kaltais dėl nusikaltimo padarymo ir kurių atžvilgiu netgi nebuvo pradėtas ikiteisminis tyrimas ar analogiška procedūra.[66] Pažodžiui taikant tokį turto konfiskavimo būdą kiltų akivaizdi grėsmė pažeisti konstitucinį nuosavybės neliečiamumo principą. Juk ne visada būtų teisėta konfiskuoti trečiojo asmens turtą, kuris nebuvo susijęs nei su nusikalstama veika, nei su asmeniu, kuris ją padarė. Todėl praktikoje galimybė konfiskuoti turtą, kuris nėra kaltininko, vis dėlto siejama su specifiniu santykiu tarp trečiojo asmens ir nusikalstamos veikos.[67] Manytina, kad pagal naująją BK redakciją turto konfiskavimas iš trečiojo asmens siejamas ne vien su kaltininko padaryta nusikalstama veika, bet ir trečiojo asmens santykiu su kaltininku. Štai BK 72 str. 4 dalyje įtvirtintas baigtinis sąrašas atvejų, kada gali būti konfiskuojamas trečiojo asmens turtas, nepriklausomai nuo to, ar tas asmuo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, už konkrečios nusikalstamos veikos padarymą.

[66] Kavoliūnaitė, E., *supra* note 44, p. 36.

[67] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 18 d. aprobuotas apibendrinimas. Kai kurie nuosavybės teisių apribojimo baudžiamajame procese aspektai (III). Nr. ŽTB-32-2. Prieiga internete: http://www.infolex.lt/tp/158924.

1. Turto konfiskavimas iš trečiojo asmens, kai turtas yra perleidžiamas nusikalstamai veikai daryti

Pirmasis atvejis yra tuomet, kai trečiasis asmuo perleisdamas turtą kaltininkui ar kitiems asmenims žinojo ar turėjo ir galėjo žinoti, kad toks turtas bus naudojamas šio kodekso uždraustai veikai daryti. Perleidimas, šiuo atveju, turi būti suprantamas, kaip turto valdymo ir naudojimo perėjimas kaltininkui ar kitam asmeniui. Perleidimas negali būti siejamas su nuosavybės teisių perėjimu, nes tokiu atveju pasikeičia turto savininkas, kuris negali būti laikomas trečiuoju asmeniu BK 72 str. kontekste. Toks turtas gali būti asmeniui paskolintas, išnuomotas, suteiktas laikinai pasinaudoti ir pan. Šioje normoje nėra tiksliai apibrėžti asmenys, kuriems turtas gali būti perleistas. Įstatymų leidėjas juos įvardija kaltininku arba kitu asmeniu.

Konfiskuotino turto susiejimas su kaltininko padaryta nusikalstama veika baudžiamosios teisės teorijoje įvardijamas, kaip konfiskavimas *in personam*. Tokiu atveju taikant turto konfiskavimą labiau įgyvendinama baudžiamumo idėja, nes priemonės įgyvendinimas įmanomas tik nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui. Atsižvelgiant į tai, kokia apimtimi taikomi reikalavimai dėl nusikalstamos veikos padarymo, turto neteisėtumo ir galimybės konfiskuoti iš trečiųjų asmenų, galima spręsti, ar valstybėje labiau siekiamas tikslas nubausti asmenį, ar užkardyti nusikalstamos veikos padarymą, bei ar tikslas užkardyti nusikalstamos veikos padarymą yra siekiamas tinkamomis priemonėmis. BK 72 str. matomas tiek anksčiau minėto turto konfiskavimo *in rem,* tiek ir *in personam* bruožų pasireiškimas.[68] Iškyla problema, ką galima vadinti kitu asmeniu, kuriam tas turtas yra perleistas. Reikia pabrėžti, kad dar prieš priimant BK 2010 m. gruodžio 2 d. redakciją, BK 72 str. 4 d. numatė, kad kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims perduotas turtas gali būti konfiskuojamas neatsižvelgiant į tai, ar turtą perdavęs asmuo yra patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu toks asmuo turėjo ir galėjo žinoti, kad tas turtas gali būti panaudotas darant sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Senojoje redakcijoje visiškai nekalbama apie tokio turto perleidimą kaltininkui, tuo tarpu galiojančios redakcijos normoje šalia kitų asmenų išskiriamas kaltininkas, kuriam toks turtas gali būti perleidžiamas. Manytina, kad tokia norma yra perteklinė ir nereikalaujanti įvardyti kaltininką, kaip išskirtinį asmenį, kuriam perleistas turtas konfiskuojamas. Vienintelė išeitis šiuo atveju - remtis teismų praktika, dėl šios neapibrėžtos sąvokos išaiškinimo,

[68] Kavoliūnaitė, E., *supra note* 44, p. 49.

tačiau jos kol kas nėra. Naujojoje redakcijoje trečiojo asmens panaudotas konfiskuotinas turtas nėra siejamas su nusikaltimo, kurį padarė kaltininkas kategorija. Šiuo atžvilgiu normos pakeitimas yra teigiamas, nes nesuprantama, kodėl darant vienokią nusikalstamą veiką panaudotas turtas turi būti konfiskuojamas, o štai kitų nusikalstamų veikų darymas turėtų ir skirtingas pasekmes dėl įrodyto konfiskuotino turto. Konfiskuotinas turtas šiame kontekste nėra suprantamas analogiškai, kaip jis įvardijamas BK 72 str. 2 dalyje. Būtų nelogiška kalbėti apie nusikalstamos veikos rezultato paėmimą valstybės nuosavybėn, kai BK 72 str. 4 d. 1 punkte kalbama apie konfiskuotino turto panaudojimą darant baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką. Darytina išvada, kad šiuo atveju nuosavybės teise trečiajam asmeniui priklausančio turto konfiskavimas galimas, kai nustatoma, kad toks turtas buvo nusikalstamos veikos padarymo įrankis arba priemonė.

Esminis BK 72 str. 4 dalies. 1 punkto požymis leidžiantis konfiskuoti turtą nuosavybės teise priklausantį trečiąjam asmeniui yra šio asmens žinojimas arba turėjimas ir galėjimas žinoti, kad šis turtas bus panaudotas BK uždraustai veikai padaryti. Šis subjektyvusis požymis yra pats sudėtingiausias norint pritaikyti turto konfiskavimą trečiajam asmeniui. Asmens žinojimas arba turėjimas ir galėjimas žinoti sietinas su intelektualiniu momentu. LAT aiškindamas šią įstatymo nuostatą akcentavo, kad „*turėjimas ar galėjimas žinoti, kad perduotas turtas gali būti panaudotas darant sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, pasireiškia neatsargumu (neapdairumu), todėl būtina nustatyti, ar turtą perduodantis asmuo turėjo pareigą bei realią galimybę žinoti, kad šis turtas galės būti panaudotas darant sunkų ar labai sunkų nusikaltimą*”.[69] Turėjimas pareigos bei realios galimybės žinoti, kad turtas gali būti panaudotas darant nusikalstamą veiką suponuojamas faktinių aplinkybių, kurias žino trečiasis asmuo. Štai teismas konstatavo, kad „*faktiškai perduodant naudotis automobiliu „Audi 100 Avant“ I. K., ne kartą teistam ir baustam administracinėmis nuobaudomis už neteisėtą disponavimą akcizais apmokestinamomis prekėmis, automobilį perdavęs asmuo turėjo ir galėjo žinoti, kad šis automobilis, kaip numatyta BK 72 straipsnio 4 dalyje, gali būti panaudotas darant sunkų ar labai sunkų nusikaltimą*”.[70] Pasitaiko atvejų, kai teisėtas turto savininkas visiškai nesidomi tokio perleisto turto likimu, o galiausiai sužino kad toks turtas buvo panaudotas darant

[69] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2010 m. vasario 18 d. apžvalga Nr. AB-32-1 “Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą“. *Teismų praktika*. 2000, Nr. 32.

[70] Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 18 d. nuosprendis. Byla Nr. 1A-208/2007.

nusikalstamą veiką. Štai Lietuvos apeliacinis teismas vienoje byloje pažymėjo, *„kad katerio savininkei buvo nesvarbu, kaip kaltinamasis katerį naudojo, todėl taip elgdamasi ji turėjo ir galėjo žinoti, jog šis turtas gali būti panaudotas kontrabandai – sunkiam nusikaltimui padaryti"*[71] bei taikė kitam asmeniui priklausančio katerio, kuris panaudotas kontrabandai gabenti konfiskavimą. Šiame kontekste akcentuotina, kad pagal CK 4.52 str. 1 dalį perleidžiamo daikto atsitiktinio žuvimo rizika pereina įgyjėjui tuo pačiu metu, kai jam pereina nuosavybės teisė. Taigi žuvimo rizika yra siejama su asmeniu, kurio nuosavybėje yra daiktas. Taikant turto konfiskavimą BK 72 str. 4 d. 1 punkto prasme, nuosavybės teisė išlieka turto savininkui, todėl jis turi ir atsitiktinio žuvimo riziką. Tą akcentavo ir Konstitucinis Teismas savo 1997 m. balandžio 8 d. nutarime - *„Laikinasis turto naudotojas ar valdytojas, priešingai sudarytai sutarčiai, daikto paskirčiai ar savininko interesams, tyčiniais ar neatsargiais veiksmais daiktą gali sugadinti, sunaikinti ar kitaip prarasti... Administracinio teisės pažeidimo kontrabandos padarymo atveju laikinasis turto valdytojas ar naudotojas šio pažeidimo priemonę (automobilį ir kt.) yra gavęs iš savininko jo sutikimu. Kadangi savininkas pagal sutartį (įgaliojimo, panaudos, nuomos ir pan.) turtą perdavė kitam asmeniui, o šis, darydamas administracinį teisės pažeidimą - kontrabandą, jį prarado, savininko teisė išreikalauti daiktą iš sąžiningo įgijėjo (valstybės) yra ribojama."*[72]

Tačiau aktualioje BK redakcijoje neapsiribojama vien tik nerūpestingų trečiųjų asmenų turto konfiskavimu ir įtvirtinama nuostata, leidžianti konfiskuoti turtą asmenų, kurie žinojo, kad toks turtas bus naudojamas nusikalstamai veikai daryti. Taip siekta išplėsti atvejus, kuomet būtų įmanomas turto konfiskavimas iš trečiųjų asmenų. Įstatymų leidėjas siekia konfiskuoti asmens turtą ne vien tada, kai jis nerūpestingai jį perleido nusikalstamai veikai atlikti, bet ir kai žinojo, jog nusikalstama veika bus daroma, panaudojant jo turtą. Problemiška yra tai, kaip ši nuostata yra suderinama su BK 24 str. reglamentuotu padėjėju, kaip viena iš bendrininkų rūšių? Štai padėjėjas pagal BK 24 str. 6 dalį yra toks asmuo, kuris padėjo daryti nusikalstamą veiką, teikdamas priemones, šalindamas kliūtis, saugodamas ar pridengdamas kitus bendrininkus ar pan. Tyčia

[71] Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 18 d. nuosprendis. Byla Nr. 1A-423/2007.

[72] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. balandžio 8 d. nutarimas, *Valstybės žinios*. 1997. Nr. 31-770.

bendrininkaujant yra vienas iš būtinų subjektyviųjų bendrininkavimo požymių.[73] Asmuo gali įvertinti savo elgesio konkretų pavojingumą tik tuomet, kai suvokia visus svarbiausius savo elgesio požymius, t.y. nusikalstamos veikos faktines aplinkybes bei tų aplinkybių turinį.[74] Padėjėjas, kaip nusikalstamos veikos bendrininkas, tiesiogiai nusikalstamos veikos neatlieka, tačiau suvokia, kad jo turtas bus panaudotas darant baudžiamajame įstatyme uždraustą veiką ir noriai taip padeda kaltininkui.

Kalbant apie trečiojo asmens turto konfiskavimą pagal BK 72 str. 4 d. 1 punktą, visiškai nėra akcentuojamas tokio asmens valinis momentas, t.y. kad asmuo norėjo ar nenorėjo, jog panaudojant jo turtą būtų atlikta nusikalstama veika. Tokiu būdu nusikalstamos veikos padėjėjui atsiranda galimybė išvengti baudžiamosios atsakomybės, o savo veiksmus argumentuoti taip, kad nors ir žinojo, kad jo turtas bus nusikalstamos veikos priemonė, tačiau nenorėjo, kad jis toks būtų.

Manytina, kad asmuo perleisdamas turtą kaltininkui ir taip jam suteikdamas galimybę padaryti nusikalstamą veiką su jo turtu taip pat veikia tyčia, todėl toks asmuo galėtų būti laikomas vienu iš nusikalstamos veikos bendrininku, t.y. padėjėju. Tokiu atveju jis būtų laikomas bendrininku ir turėtų būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už nusikalstamą veiką, kuria padarė vykdytojas. Tuomet nekiltų problemų taikant turto konfiskavimą ir nusikalstamos veikos padarymo priemonė ar įrankis būtų paimti tiesiogiai iš asmens, kuris pripažintas padariusiu nusikalstamą veiką. Reikia pabrėžti, kad LAT savo apžvalgoje "Dėl teismų praktikos taikant turto konfiskavimą" akcentuoja, kad nėra svarbu, ar trečiajam asmeniui žinoma, kokioje konkrečioje nusikalstamoje veikoje bus panaudotas jo turtas, bei tos veikos padarymo aplinkybės.[75]

Manytina, kad tokia teismų praktikos suformuluota taisyklė leidžia skirti turto konfiskavimą iš trečiojo asmens bei padėjėją, kaip nusikalstamos veikos bendrininką. Norint kvalifikuoti nusikalstamos veikos bendrininką kaip padėjėją reikia įrodyti, jog asmuo susitarė padėti vykdytojui daryti konkrečią nusikalstamą veiką, tuo tarpu remiantis suformuluota teismų praktika, teismui

---

[73] Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. *Antroji knyga.* Vilnius: Justitia, 2004, p. 91.

[74] Bikelis S. *Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje.* Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, p. 48.

[75] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2010 m. vasario 18 d. apžvalga Nr. AB-32-1 "Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą". *Teismų praktika*. 2000, Nr. 32.

pakanka nustatyti trečiojo asmens abstraktų numanymą, kad jo turtas bus panaudotas nusikalstamai veikai daryti. Tuo atveju, kai asmuo buvo susitaręs su kaltininku, kad turtą jam perleis konkrečiai nusikalstamai veikai daryti, tačiau jis tai panaudoja kitokiam nusikaltimui daryti, negalima teigti, kad trečiasis asmuo tik numanė, kad nusikaltėlis darys kažkokį nusikaltimą. Toks asmuo nelaikytinas trečiuoju asmeniu, bei turėtų atsakyti už bendrininkavimą padedant atlikti nusikalstamą veiką, dėl kurios buvo susitaręs su vykdytoju.

2.Turto konfiskavimas iš trečiojo asmens, kai yra įtvirtinama nesąžiningumo prezumpcija jo atžvilgiu

Kitas atvejis, kada trečiojo asmens turtas konfiskuojamas yra tuomet, kai šis jam yra perleistas sudarius apsimestinį sandorį. Tai visiškai nauja sąlyga, kuri buvo įtvirtinta baudžiamajame įstatyme 2010 m. gruodžio 2 dienos pakeitimu. Pagal CK 1.63 str. 1 dalį sandoriais vadinami tokie asmenų veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti, arba panaikinti civilines teises ir pareigas. Štai LAT išplėtinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad „*asmenų veiksmai yra jų vidinės valios išorinė išraiška. Taigi sandoris yra asmens vidinės valios išorinė išraiška. Tai reiškia ir tai, kad sandoris yra asmens valios ir jos išorinės išraiškos būdo vienovė. Dėl to tam, kad galiotų tam tikras sandoris, jį sudariusių asmenų valia, išreikšta išorine išraiškos forma, turi atitikti jų vidinę valią.*“[76] Manytina, kad BK 72 str. 4 d. 2 punkto kontekste konfiskuotino turto perleidimas turėtų būti aiškinamas, kaip konfiskuotino turto nuosavybės teisių perleidimas trečiajam asmeniui. Juk pagal trečią minėto straipsnio dalį konfiskuotinas turtas, kuris priklauso kaltininkui privalo būti konfiskuojamas visais atvejais, o štai konfiskavimas iš trečiojo asmens yra ribojamas baigtiniu sąrašu pagrindų, kurie yra nustatyti BK 72 str. 4 dalyje. Pagal CK 1.87 str. 1 d. apsimestiniu laikomas sandoris sudarytas kitam sandoriui pridengti. Minėtoje kasacinėje byloje LAT pabrėžė, kad „*apsimestinis sandoris yra niekinis ir negalioja dėl esminio sandorio elemento – šalių valios – ydingumo, nes apsimestiniame sandoryje išreikštoji valia neatitinka tikrųjų šalių ketinimų.*“[77] Tokiu būdu yra sudaromi iš esmės du sandoriai – apsimestinis (pridengiantis) ir tikrasis (pridengiamasis).[78]

[76] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo mėn. 28 d. nutartis (bylos Nr. 3K-7-288/2009).

[77] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo mėn. 28 d. nutartis (bylos Nr. 3K-7-288/2009).

[78] Mizaras, V., *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 354.

Teismas, pripažindamas sandorį apsimestiniu, turi nustatyti, kad jame nėra išreikšta tikroji šalių valia, o tai padaryti galima tik įrodžius tikrąją sandorį sudarusių šalių valią. Tą pabrėžė ir LAT savo kasacinėje nutartyje.[79] Įdomu tai, jog pagal CK 1.87 str. 1 d. teismui pripažinus, kad buvo sudarytas apsimestinis sandoris, turi būti taikomos taisyklės, kurios turėjo būti taikomas tikrąjam sandoriui sudaryti. Tačiau pagal baudžiamąjį įstatymą, pripažinus, kad apsimestiniu sandoriu konfiskuotinas turtas perėjo trečiajam asmeniui, imperatyviai nurodoma, jog šį turtą teismas privalo paimti valstybės nuosavybėn. Taigi svarbu nustatyti, kad buvo perleistas konfiskuotinas turtas, o be to ir tai, kad jis perleistas sudarius apsimestinį sandorį. Štai LAT savo 2010 m. vasario mėn. 18 d. apžvalgoje pasakė, jog *„išvada, kad asmuo turėjo ir galėjo žinoti, jog turtas gautas iš nusikalstamos veikos, gali būti daroma ir tada, kai dėl šio turto sudarant sandorį nebuvo išreikšta tikroji šalių valia"*[80]. Tokią išvadą LAT kildino iš BK nuostatos, kad trečiasis asmuo žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, jog šis turtas, pinigai ar už juos naujai įgytos vertybės yra gautos iš nusikalstamos veikos. Šiuo metu apsimestinis sandoris yra išskirtas kaip atskiras pagrindas konfiskuoti trečiojo asmens turtą ir formaliai nėra sietinas su trečiojo asmens galimybe bei pareiga žinoti turto įgyjimo kilmę.

Teigiamybė yra tai, kad tokiu atveju nėra apsiribojama vien tik nusikalstamos veikos rezultato konfiskavimu, o privaloma ir nusikalstamos veikos įrankio bei priemonės konfiskacija. Pabrėžtina, jog minėta LAT suformuluota išvada, neįsako įstatymų taikytojui visais atvejais taikyti turto konfiskavimą, o naujoji redakcija imperatyviai reikalauja, kad tai būtų paimta valstybės nuosavybėn. Įdomu tai, kad pagal LAT išvadą toks turtas galėtų būti konfiskuojamas, kai sudaromas ne vien apsimestinis sandoris, bet ir tariamas sandoris.

Iš esmės tariamas ir apsimestinis sandoris skiriasi tik tuo, kad sudarant tariamąjį sandorį apskritai nesiekiama sukelti jokių teisinių padarinių, o sudarant apsimestinį teisinių pasėkmių nors ir yra siekiama, tačiau ne tokių kurie nurodyti apsimestiniame sandoryje.[81] Praktikoje daug dažniau susiduriama kaltininko siekimu išsaugoti konfiskuotiną turtą būtent sudarant tariamą sandorį, o ne apsimestinį, todėl tokia įstatymo leidėjo pozicija kritikuotina. Akivaizdu, kad nusikaltėlis gali

[79] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos mėn. 2 d. nutartis (bylos Nr. 3K-3-316/2010).

[80] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2010 m. vasario 18 d. apžvalga Nr. AB-32-1 "Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą". *Teismų praktika*. 2000, Nr. 32.

[81] Mizaras, V., *et al*., *supra* note 78, p. 355.

sudaryti dovanojimo sutartį su artimais draugais. Taip jis tik susitaria, dėl nuosavybės teisės perleidimo, tačiau faktiškai ir toliau turtą valdo bei juo naudojasi (tariamas sandoris). Manytina, kad žvelgiant į daromų nusikalstamų veikų sudėtingumą, ypač bandant nuslėpti nusikalstamu būdu įgytą turtą, svarstytina galimybė iškirti ne tik apsimestiniu sandoriu perduoto turto konfiskavimą, bet taipogi ir tariamo.

Šis pagrindas konfiskacijai yra ydingas ir dėl to, kad įtvirtina nenuginčijamą trečiojo asmens nesąžiningumo prezumciją. Trečiasis asmuo, kurio nuosavybės teisės gali būti stipriai suvaržytos, paimant iš jo konfiskuotiną turtą, pagal BK 72 str. 4 d. 2 punktą, neturi jokios teisės paneigti nesąžiningumo prezumpcijos. Manytina, jog ne visada sudarius apsimestinį sandorį, trečiasis asmuo gali žinoti, kad toks turtas yra nusikalstamos veikos įrankis, priemonė ar rezultatas, todėl tokios nesąžiningumo prezumpcijos įtvirtinimas jo atžvilgiu yra ribotas.

Kaltininko šeimos nariui ar artimajam giminaičiui perleistas turtas taip pat turi būti konfiskuojamas. Nusikaltimą padariusio asmens šeimos nario ir artimo giminaičio sąvokos išaiškintos BK 248 str. 1 ir 2 dalyse. Šeimos nariais laikomi kartu su nusikaltėliu „*gyvenantys tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai, taip pat nusikaltimą padariusio asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo nusikaltimą padaręs asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos (partnerystė), sutuoktinio tėvai*”[82]. Štai kalbant apie artimuosius giminaičius, reikia turėti omenyje, kad tokiais pripažįstami nusikaltėlio tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys, seneliai ir vaikaičiai. Įstatymas nereikalauja, kad asmuo, kuris padarė nusikaltimą gyventų kartu su artimaisiais giminaičiais. Toks imperatyvas yra nustatytas kalbant apie nusikaltėlio šeimos narius. Ši nauja konfiskacijos sąlyga yra reglamentuota LR BK 72 str. 4 d. 3 punkte. Įstatymų leidėjas reikalauja, kad šiuo atveju būtų nustatyta, jog perleistas turtas yra konfiskuotinas. Taigi privaloma įrodyti, kad būtent šis turtas buvo nusikalstamos veikos padarymo įrankis, priemonė arba rezultatas.

Akivaizdu, jog nusikalstamos veikos rezultato atsiradimas galimas tik padarius konkrečią nusikalstamą veiką, todėl ir tokio turto perleidimas įmanomas po nusikalstamos veikos padarymo.

Probleminė situacija atsiranda tuomet, kai kalbame apie nusikalstamos veikos padarymo įrankio ir priemonės, kaip konfiskuotino turto statuso įgijimą. Juk visiškai naturalu, kad nusikaltėlis

[82] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios.* 2000, Nr. 89-2741.

prieš vežant kontrabandą automobiliu iš anksto planuoja, jog priemonės nusikalstamai veikai daryti įregistravimas savo šeimos nario ar artimojo giminaičio vardu padėtų jam išvengti minėto automobilio konfiskavimo, tokiu atveju, jei jis būtų sulaikytas darant nusikaltimą. Remiantis sisteminiu BK 72 str. 4 d. 3 punkto aiškinimu atsiranda tam tikras prieštaravimas tarp minėto punkto, bei tos pačios dalies pirmojo punkto. BK 72 str. 4 d. 1 punktu kalbama apie konfiskavimą turto, kuris dar tik bus nusikalstamos veikos padarymo priemonė ar įrankis. Taip pat yra reikalaujama nustatyti, kad trečiasis asmuo žinojo arba bent turėjo ir galėjo žinoti, kad jo perleistas turtas bus naudojamas nusikalstamai veikai daryti. Tuo tarpu iš BK 72 str. 4 d. 3 punto nėra aišku, kuomet konfiskuotinas turtas įgys nusikalstamos veikos padarymo priemonės ar įrankio statusą, taipogi ar įmanoma laikyti, kad tokį statusą turtas įgijo kaltininkui jį perleidus iki nusikalstamos veikos padarymo. Manytina, kad į tai įstatymo taikytojas turėtų neatsižvelgti.

Sistemiškai analizuojant šį punktą, matome, kad įstatymų leidėjas kaltininko šeimos narį ir artimąjį giminaitį išskiria iš kitų asmenų. Šiuo atveju nereikia įrodinėti, kad toks trečiasis asmuo žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, kad šis turtas susijęs su padaryta nusikalstama veika. Be to artimajam asmeniui net nėra suteikta teisė paneigti prezumpciją, kad jis žinojo apie perleistą jam konfiskuotiną turtą. Taip įstatymų leidėjas įtvirtina dar vieną nenuginčijamą prezumpciją. Laikoma, kad kaltininko šeimos narys ar artimas giminaitis visais atvejais, kai jam yra perleidžiamas kaltininko konfiskuotinas turtas yra nesąžiningas ir veikia išvien su kaltininku. Štai Konstitucijos 29 str. 1 dalyje teigiama, kad įstatymui visi asmenys yra lygūs, nors pagal BK 72 str. 4 d. 3 punktą, kaltininko šeimos nariams ir artimiesiems giminaičiams galioja nesąžiningumo prezumpcija. Konstitucinis Teismas ne kartą akcentavo, kad „*konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeidžiamas, jei tam tikra grupė asmenų, kuriems skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas*.[83] Konstitucingumo abejonės dėl šeimos narių ir artimųjų giminaičių išskyrimo iš kitų asmenų iškyla ne pirma kartą.[84]

[83] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996-11-20 nutarimas, *Valstybės žinios.* 1996. Nr. 114-2643; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003-12-30 nutarimas, *Valstybės žinios.* 2003. Nr. 124-5643.

[84] 2009 m. rugsėjo 21 d.Vilniaus apygardos teismo nutartis (Bylos Nr. I-179/2009, Prašymo Nr. 1B-47/2009) [interaktyvus, žiūrėta: 2011-05-20], prieiga per internetą: http://www.lrkt.lt/Prasymai/47_2009.htm.

Reikia pabrėžti ir tai, kad kaltininko šeimos nariui ar artimam giminaičiui perleistas turtas gali būti perduotas tiek paties kaltininko, tiek kito asmens. Naturalu, kad nusikaltėlis siekdamas teisiškai (be ne faktiškai) atriboti turtą nuo savęs gali siekti konfiskuotiną turtą perduoti savo šeimos nariui ar artimajam per tarpininką, t.y. asmenį, kuris nėra nei nusikaltimo bendrininkas. Teigiamybė šio BK 72 str. 4 d. 3 punto yra ta, kad privaloma konfiskuoti turtą iš kaltininko šeimos narių ar artimųjų giminaičių nepriklausomai nuo to, ar konfiskuotinas turtas perleistas paties kaltininko ar tarpininko. Taip yra „anuliuojamas“ galimas tarpinio žmogaus vaidmuo siekiant išsaugoti konfiskuotiną turtą nusikaltėlio interesų sferoje.

Gana glaudžiai su minima baudžiamojo įstatymo norma yra susijęs kitas atvejis, kada turi būti konfiskuojamas trečiojo asmens turtas. Štai pagal BK 72 str. 4 d. 4 punktą privalo būti konfiskuojamas juridiniam asmeniui nuosavybės teise priklausantis konfiskuotinas turtas. Šio punkto sąsaja su anksčiau minėtu yra ta, kad įstatymų leidėjas dar labiau išplėtoja kaltininko šeimos narių ir artimųjų giminaičių nesąžiningumo prezumciją. Konstatuojama, kad kaltininko, šeimos nario ar artimojo giminaičio statusas įmonėje visada susijęs ir su tuo, ar galima paimti valstybėn nuosavybėn tokiam juridiniam asmeniui perėjusį konfiskuotiną turtą. Minėti asmenys šiame juridiniame asmenyje turi užimti vadovo, valdymo organo nario arba dalyvio, valdančio ne mažiau kaip penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų pareigas. Pažymėtina, kad baudžiamasis įstatymas neapibrėžia tokių pareigų, todėl BK 72 str. 4 d. 4 punktas turi būti aiškinamas kartu su kituose įstatymuose įtvirtintomis nuostatomis, kurios reguliuoja juridinio asmens valdymo organų sudarymą bei teisių ir pareigų įgyvendinimą. Pagal CK 2.82 str. 2 dalį yra nustatyta bendra taisyklė, kad juridinis asmuo turi turėti vienasmenį ar kolegialų valdymo organą ir dalyvių susirinkimą. Akivaizdu, kad toks užimamas statusas įmonėje leidžia šiems asmenims priimti atsakingus ir pačius svarbiausius spendimus dėl juridinio asmens veiklos. Neatmetama galimybė, kad tokie asmenys gali pasinaudoti savo statusu, siekiant ir savų interesų. Vienas iš jų ir galėtų būti konfiskuotino turto nuosavybės teisių perleidimas juridiniam asmeniui, kurį valdydamas toks asmuo gali daryti realią įtaką tokiam turtui, kuris nuosavybės teise jau priklauso juridiniam asmeniui. Promblemiška yra tai, kad kaip minėta anksčiau, įstatymų leidėjas įtvirtina nenuginčijamą prezumpciją, dėl tokio asmens kaltumo. Turint omenyje tai, kad juridinis asmuo susideda ne vien tik iš vadovaujančių asmenų, bet ir iš kitų darbuotojų svarbu suprasti, kad toks svarių argumentų nereikalaujantis baudžiamojo įstatymo taikymas gali padaryti didelės socialinės žalos visuomenėje. Savaime suprantama, kad

konfiskavus turtą, juridinis asmuo gali susidurti su tokia situacija, kai nebegalės toliau vykdyti teisėtos veiklos, nes susidurs su finansiniais sunkumais. Manytina, kad tokia baudžiamojo įstatymo norma turėtų būti koreguojama siekiant įtvirtinti galimybę, kad sandorį dėl konfiskuotino turto sudarę juridinio asmens atstovai turėtų teisę įrodinėti, kad jie nežinojo apie nusikalstamą įgyto turto kilmę.

3. Trečiojo asmens žinojimas arba galėjimas ir turėjimas žinoti apie įgyto turto nusikalstamą kilmę

BK 72 str. 4 d. 5 punkte nustatyta, kad trečiojo asmens turtas turi būti konfiskuojamas, kai šis įgytas pastarajam asmeniui žinant arba turint ir galint žinoti, kad tai konfiskuotinas turtas. Šia norma įstatymų leidėjas gana aiškiai įvardija asmenų ratą, kurių turtas gali būti konfiskuojamas. Turint omenyje, kad pagal bendrą taisyklę trečiaisiais asmenimis, BK 72 str. 4 dalies prasme laikytini tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys, paskutiniuoju turto konfiskavimo iš trečiųjų asmenų pagrindu juridinių asmenų atstovams keliami tam tikri reikalavimai, t.y. ne vien tai, kad asmuo žinojo, ar galėjo ir turėjo žinoti, kad įgytas turtas yra konfiskuotinas. Toks asmuo turi eiti vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje. Štai Konstitucinis Teismas savo nutarime pažymėjo, jog „*vadovaujančios pareigos paprastai siejamos su tam tikro valdymo organo kompetencija teikti kitiems juridinio asmens darbuotojams privalomus nurodymus arba galimybę formuoti juridinio asmens ar jo struktūrinės dalies veiklos kryptis.*“[85] Be to, kaip ir BK 20 str. numatančio juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygas, konfiskacija galima tik tuomet jei vadovaujančias pareigas užimantis asmuo turi teisę:

1. atstovauti juridiniam asmeniui arba
2. priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba
3. kontroliuoti juridinio asmens veiklą.

Analogiškų salygų įtvirtinimas ir turto konfiskavimo institute dar nereiškia, kad yra šių normų konkurencija. Norint patraukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn papildomai

[85] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas, *Valstybės žinios.* 2009. Nr. 69-2798;

reikalaujama, kad juridinio asmens atstovas turtą įgytų juridinio asmens naudai arba interesais. Turto konfiskavimo atveju turtas įgijamas ne juridinio asmens naudai, o fizinio asmens, kuris veikia per juridinį asmenį naudai.

Paskutiniuoju pagrindu, kurį taikant įmanomas trečiojo asmens turto konfiskavimas įstatymų leidėjas vėl, kaip ir BK 72 str. 4 d. 1 punkto atveju grįžta prie privalomo intelektualinio momento įrodinėjimo. Konstitucinis Teismas viename savo nutarimų pabrėžė, kad „*Konstitucija negina tokio asmens teisių, kuris turtą, savininko prarastą dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo, įgyja tai žinodamas arba turėdamas žinoti, t. y. elgdamasis nesąžiningai, neteisėtai”*.[86] Atkreiptinas dėmesys, kad ankstesnėje redakcijoje buvo įtvirtintas tik nusikalstamos veikos rezultato konfiskavimas, tuo tarpu dabar galiojančiame baudžiamajame įstatyme privaloma konfiskuoti trečiojo asmens įgytą turtą, kuris buvo nusikalstamos veikos priemonė, įrankis ar rezultatas. Kaip minėta konstitucinėje doktrinoje, bei įstatyminėje nuostatoje reikalaujama konstatuoti, kad trečiasis asmuo įgydamas konfiskuotiną turtą žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti tokio turto kilmę. LAT savo apžvalgoje „Dėl teismų praktikos taikant turto konfiskavimą (BK 72 straipsnis)”[87] akcentavo, jog “*sprendžiant, ar asmuo turėjo ir galėjo žinoti, kad turtas gautas iš nusikalstamos veikos, vertinamos tiek objektyvios aplinkybės, apibūdinančios turto perdavimą (pvz., turtas parduodamas daug mažesne nei rinkos kaina, jį perduodantis asmuo nedirba ir neturi pajamų, iš kurių galėtų įgyti perduodamą turtą, neatskleidžia informacijos apie turto įsigijimo aplinkybes, nepateikia turto įsigijimo dokumentų), tiek ir subjektyvios aplinkybės (ar turtą įgijęs asmuo pagal savo išsilavinimą, gyvenimišką patirtį, taip pat įvertinęs šio turto perdavimo aplinkybes, turėjo ir galėjo suprasti, kad jis gautas iš nusikalstamos veikos)”.*

Tačiau minėtoje apžvalgoje nėra analizuojamas trečio asmens žinojimo apie įgijamą konfiskuotiną turtą aplinkybė, o būtent tai ir kelia problemų atribojant konfiskaciją, nuo BK 189 str. įtvirtinto nusikaltimo. Pagal minėtą baudžiamojo įstatymo straipsnį yra kriminalizuotas žinomai nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas, naudojimasis arba realizavimas. Akcentuotina, kad už šį nusikaltimą asmuo turi atsakyti, kai veikė tiesiogine tyčia, t.y. kaltininkas įgydamas, naudodamasis

[86] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 30 d. nutarimas, *Valstybės žinios*. 2008. Nr. 126-4816;

[87] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2010 m. vasario 18 d. apžvalga Nr. AB-32-1 “Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą“. *Teismų praktika*. 2000, Nr. 32.

ar realizuodamas turtą žino, kad tai yra nusikaltamu būdu gautas turtas ir nori taip elgtis. Štai BK 72 str. 4 d. 5 punktas irgi suponuoja įgyjančio trečiojo asmens tyčią ar neatsargumą. Taigi praktiškai sunku atskirti, kada teismas turi taikyti konfiskaciją iš trečiojo asmens, motyvuodamas tuo, kad asmuo žinojo, kad turtas įgytas iš nusikalstamos veikos, o kada nuteisti asmenį remiantis BK 189 str. LAT savo kasacinėje byloje pabrėžė, kad „*baudžiamajai atsakomybei pagal BK 189 straipsnio 1 dalį svarbu yra tai, kad R. S. suvokė, jog turtas yra gautas nusikalstamu būdu (pavogtas iš nukentėjusiosios V. G. buto), ir tai žinodamas šį turtą perleido tretiesiems asmenims. Asmens suvokimas, kad turtas yra gautas nusikalstamu būdu, ir noras su šiuo turtu atlikti BK 189 straipsnio 1 dalies dispozicijoje įvardytus veiksmus išreiškia tiesioginės tyčios turinį asmens veikoje.*"[88] Minėtoje byloje kasacinis teismas gana aiškiai konstatavo, kuomet galima laikyti, kad turtas pagal BK 189 str. 1 dalį yra realizuotas. Reikia pabrėžti, kad pagal BK 189 str. turto įgijimas, naudojimasis ir realizavimas yra alternatyvios pavojingos veikos. Tai ir lemia, kad yra problemiška atskirti trečiojo asmens konfiskuotino turto įgijimą BK 72 str. 4 d. 5 punkto kontekste, bei įgijimą ir naudojimąsi pagal LR BK 189 str.

Išanalizavus visus trečiojo asmens turto konfiskavimo atvejus galima padaryti išvadą, jog aktualia baudžiamojo įstatymo redakcija įstatymų leidėjas įtvirtino dvi grupes pagrindų, kada privaloma konfiskuoti trečiojo asmens turtą. Pirmoji grupė apima atvejus, kada siekiant konfiskuoti turtą yra būtina trečiojo asmens kaltė dėl veiksmų susijusių su konfiskuotino turto perleidimu ar įgijimu. Prie šios grupės priskirtinas ir trečiojo asmens apsimestinio sandorio sudarymas. Juk šiuo atveju abi sandorio šalys žino tai, kad sudaro sandorį, kuris iš esmės negalioja. Tai parodo ir tam tikrą trečiojo asmens kaltę sudarant tokį sandorį. Diskutuotina, tik dėl tokiam asmeniui apsimestiniu sandoriu perleisto konfiskuotino turto suvokimo, tačiau reikia pabrėžti, kad įstatymų leidėjas laiko, kad tokiu būdu perleistas turtas visada turi būti konfiskuotinas. Tokia pozicijos pagrįstumas yra abejotinas. Štai antroji grupė pagrindų įstatymų taikytojui suteikia teisę konfiskuoti trečiojo asmens turtą visiškai neįrodinėjant intelektualinio tokio asmens veiksmų momento. Įstatymų leidėjas įtvirtino prezumpcijas, kurioms esant privaloma konfiskuoti trečiojo asmens turtą, nepaliekant teisės asmeniui jų paneigti. Toks antrosios grupės pagrindų įtvirtinimas siejamas vien tik trečiojo asmens giminystės ar šeimos santykiu su kaltininku. Pritartina prof. Vytauto Piesliako nuomonei, kad tokiu

[88] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 11 d. nutartis (Byla Nr. 2K-271/2006).

būdu visiškai pamirštamas trečiojo asmens kaltės klausimas, todėl keliamas tokios normos konstitucingumo klausimas.[89] Atkreiptinas dėmesys, jog EŽTT vertindamas baudžiamojo įstatymo normas, kuriomis įtvirtintos kaltinamajam nepalankios prezumpcijos pabrėžė, kad EŽTK iš principo nedraudžia teisinių prezumpcijų. Tokiu atveju svarbiausia, kad asmuo, kurio padėtį tokia prezumpcija sunkina, turėtų realias galimybes gintis nuo pateiktų kaltinimų ir tokią prezumpciją paneigti, o teismas sprendimą priimtų betarpiškai ištyręs visus byloje esančius duomenis ir vadovaudamasis laisvo įrodymų vertinimo principu. Iš šio teismo pasisakymo galima daryti išvadą, kad jei procesas atitinka visus sąžiningam baudžiamajam procesui keliamus reikalavimus, bei trečiasis asmuo turi teisę nuginčyti jam nepalankią nesąžiningumo prezumpciją, nėra pagrindo tvirtinti, kad buvo pažeista EŽTK.[90]

[89] Piesliakas, V. Neteisėtu būdu gautų pajamų konfiskavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje: siekiai ir realybė. *Jurisprudencija.* 2011, 18(2), p. 679.

[90] *Salabiaku v. France,* no. 10519/83. ECHR 1988;

V. IŠPLĖSTINIO TURTO KONFISKAVIMO SĄLYGŲ PALYGINIMAS LIETUVOS IR VAKARŲ EUROPOS VALSTYBIŲ TEISĖJE

1. Išplėstinio turto konfiskavimo taikymo prielaidos Lietuvoje

Paskutiniajame šio mokslinio darbo skyriuje bus analizuojamas naujasis išplėstinio turto konfiskavimo institutas, kuris atsirado priėmus 2010 m. gruodžio 2 d. dienos BK pakeitimo ir papildymo įstatymą. Turto konfiskavimas siejamas, su konkrečios padarytos nusikalstamos veikos įrodinėjimu, todėl šia baudžiamojo poveikio priemone galima konfiskuoti tik tokį turtą, kuris buvo konkrečios nusikalstamos veikos įrankis, priemonė ar rezultatas. Manytina, kad tokios BK 72 str. įtvirtintos turto konfiskavimo galimybės yra pernelyg siauros ir visiškai neatitinka korupcinių, finansinių ir kitų savanaudiškų nusikaltimų tendencijų. Daugumai šių nusikaltimų būdingas kartotinumas, t.y. asmenys atitinkama veika užsiima nuolat, tarsi verslu. Turint omenyje, koks yra didelis šių nusikalstamų veikų latentiškumas galima daryti išvadą, kad taikant vien tik turto konfiskavimą, valstybė paima savo nuosavybėn tik nedidelę dalį pajamų, kurios realiai buvo įgytos neteisėtai. Tokiu būdu nusikalstamos veikos lieka pelningos net ir tais atvejais, kai jas padarę asmenys nustatomi ir jiems skiriamos bausmės. Didelė nusikalstamomis veikomis gautų lėšų dalis toliau panaudojama vykdant organizuotą nusikalstamumą, remiant terorizmą, „plaunant nešvarius“ pinigus bei taip iškreipiant normalią konkurenciją valstybės ekonomikoje.[91] Visa tai kyla iš savanaudiškumo motyvo, kuris, drįsčiau teigti, yra esminis požymis skatinantis asmenis daryti nusikaltimus ekonomikai, valstybės finansams, bei nukreiptus į kito asmens turtą.

Štai naujoji baudžiamojo poveikio priemonė įtvirtinta BK 72^3 kaip tik ir yra nukreipta mažinti nusikalstamų veikų pelningumą ir patrauklumą nusikalsti linkusiems asmenims, o ne vien siekti nubaudimo kuo griežtesnėmis laisvės atėmimo bausmėmis. Kaip būtinumą įtvirtinti išplėstinį turto konfiskavimą nacionalinėje teisėje nustatė ES pamatinis sprendimas.[92] Nors savo prigimtimi ir keliamu tikslu išplėstinis turto konfiskavimas yra artimas bendrajam turto konfiskavimui, tačiau

[91] Gutauskas, A. Nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimo baudžiamasis teisinins vertinimas. *Jurisprudencija.* 2007, 8(98), p. 69.

[92] Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo. 2005 m. vasario 24 d [interaktyvus]. Priega per internetą: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:068:0049:0051:LT:PDF

taikymo salygomis turi daug skirtumų, kurie leidžia teigti, kad išplėstinis turto konfiskavimas yra atskira, savo taikymo ypatumus turinti baudžiamojo poveikio priemonė.

Atribojant konfiskuotino turto susiejimą su konkrečia nusikalstama veika, savo padariniais asmeniui išplėstinė konfiskacija panaši į 1961 m. Lietuvos BK reglamentuotą generalinį turto konfiskavimą, kai buvo galima paimti visą arba dalį kaltininko turimo turto, nereikalaujant nustatyti net menkiausių tokio turto neteisėtumo prielaidų. Reikia pabrėžti, jog teisės normos reglamentuojančios generalinį turto konfiskavimą Konstitucinio Teismo 1993 gruodžio 13 d. nutarimu[93] pripažintos neprieštaraujančiomis Konstitucijai, todėl manytina, kad išplėstinis turto konfiskavimas, kuris yra gerokai švelnesnė baudžiamojo poveikio priemonė, taikymas nusikaltėliui taipogi neturėtų prieštarauti Konstitucijos nuostatoms.

Štai pirmoje naujojo BK 72^3 str. dalyje išplėstinis turto konfiskavimas apibrėžiamas kaip *kaltininko turto ar jo dalies, neproporcingos kaltininko teisėtoms pajamoms, paėmimas valstybės nuosavybėn, kai yra pagrindas manyti, kad turtas gautas nusikalstamu būdu.*[94] Įdomu tai, kad šiuo atveju nėra taip detaliai kalbama apie turtą, kuris gali būti konfiskuojamas pagal BK 72^3 str. Primintina, kad taikant turto konfiskavimą, remiantis BK 72 str., yra būtina nustatyti, kad toks turtas buvo nusikalstamos veikos įrankis, priemonė ar rezultatas. Būtent sąvoka konfiskuotinas turtas apjungė BK 72 str. kontekste apibūdinamus požymius. Konstruojant BK 72^3 straipsnį konfiskuotino turto sąvoka taip pat naudojama, tačiau tai daroma visiškai kita prasme. Taikant išplėstinę konfiskaciją neįmanoma konfiskuoti nusikalstamos veikos įrankio ar priemonės, nes tokius pažymius turintis konfiskuotinas turtas gali būti paimamas valstybės nuosavybėn tik tada, jei įrodomas tokio turto ryšys su konkrečia nusikalstama veika. Nustatant išplėstinį turto konfiskavimą įtvirtintas naujas turto, neproporcingo kaltininko teisėtoms pajamoms požymis. Įstatyminis kaltininko turto suskirstymas į teisėtai ir neteisėtai gautą reikalauja didelių pastangų įrodant tikrąją jų kilmę. Visiškai suprantama, kad neteisėtai gautas turtas gali sudaryti prielaidas taikyti konfiskaciją ir pagal BK 72 str. ir pagal BK 72^3 str., nes neteisėtu turtu gali būti pripažįstamas ir nusikalstamos veikos rezultatas. Abejotina, ar šių nuostatų konkurencija kels didelių praktinių problemų, nes tokiu atveju, kai bus įrodyta, kad konfiskuotinas turtas yra konkrečios kaltininko

[93] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993-12-13 nutarimas, *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 70-1320.

[94] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios.* 2000, Nr. 89-2741.

nusikalstamos veikos rezultatas, jam turės būti taikoma BK 72 str. numatyta baudžiamojo poveikio priemonė, o dėl likusios turto dalies, kuri neproporcinga teisėtoms asmens pajamoms, turės būti sprendžiamas BK 72^3 str. taikymo klausimas.[95] Taip taikyti įstatymą įpareigoja BK 67 str. 6 dalis reikalaujanti derinti skiriamas kelias baudžiamojo poveikio priemones. Įdomi situacija susiklostytų tuomet, jei išplėstinį turto konfiskavimą tektų taikyti kartu su teismo paskirta bauda. Baudžiamasis įstatymas nedraudžia šių priemonių teismui skirti kartu, todėl manytina, kad toks atvejis įmanomas.

Išplėstinio turto konfiskavimo tikslas yra užtikrinti principo, jog iš neteisės negali kilti teisė, įgyvendinimą. Tokiu būdu turtas neproporcingas kaltininko teisėtoms pajamos yra konfiskuojamas taikant BK 72^3 straipsnį. Štai baudos nubaudimo elementas taip pat yra nukreiptas į asmens turtinį statusą. Tai tarsi nusikaltėlio privertimas susimokėti už padarytą nusikalstamą veiką.[96] Manytina, jog toks turtinis nubaudimo elementas atitiktų bausmės paskirtį formuluojamą BK 41 str. tik tada, jei bauda būtų išieškoma iš turto, kuris būtų pripažintas teisėtomis pajamomis BK 72^3 str. kontekste. Vadovaujantis teisingumo principu, būtų neteisinga teismui skirti baudą ir ją išieškoti iš pajamų, kurias nusikaltėlis galimai ir taip gavo neteisėtu būdu.

BK 72 str. ir išplėstinės konfiskacijos reglamentacija sudaro prielaidas atriboti ir tam tikrą imperatyvumą taikant šias skirtingas baudžiamojo poveikio priemones. Kaip minėta anksčiau, įstatymų leidėjas įtvirtinant turto konfiskavimo institutą visiškai apribojo teismui galimybę netaikyti minimos baudžiamojo poveikio priemonės. Ši pareiga buvo nustatyta netgi atskiroje įstatymo normoje. Štai BK 72 str. 3 dalyje pasakyta, kad kaltininkui nuosavybės teise priklausantis konfiskuotinas turtas privalo būti konfiskuojamas visais atvejais. Baudžiamasis įstatymas įsakmiai nenurodo tokios aiškios ir kategoriškos pareigos teismui taikant išplėstinę turto konfiskaciją. Kadangi, kol kas nėra susiformavusios teismų praktikos taikant BK 72^3 straipsnį, galima tik teoriškai svarsyti šios naujos baudžiamojo poveikio priemonės taikymo privalomumą Lietuvos baudžiamojoje teisėje.

---

[95] Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės departamento išvada "Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 67 straipsnio papildymo, 72 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 72^3 ir 189^1 straipsniais įstatymo projekto", 2010-09-14, Nr. XIP-2344, Vilnius.

[96] Piesliakas, V. *Supra* note 71, p. 217.

Štai Suomijos BK 10 skirsnio 10 str., kalbama, jog konfiskavimo, taip pat ir išplėstinės konfiskacijos, nereikia taikyti, jei nusikalstamu būdu įgyto turto vertė yra nereikšminga. Tai vertinamasis kriterijus. Lietuvoje buvo pasirinktas, konkretus 250 MGL turto neproporcingumo teisėtoms pajamoms dydis, kuris manoma leis išvengti tų asmenų baudžiamąjo persekiojimo, kurie galimai nusikalstamu būdu įgijo mažareikšmį turtą. Negana to, Suomijos BK išplėstinės konfiskacijos taikymą sieja su tuo, ar tai būtų protinga atsižvelgiant į padaryto nusikaltimo pobūdį, taip pat į asmens, kuriam taikoma ši priemonė finansinę padėtį ir kitas aplinkybes. Šis nebaigtinis sąrašas atvejų, kuomet nereikia taikyti išplėstinės konfiskacijos, leidžia įžvelgti humaniškumo principo pasireiškimą baudžiamojoje teisėje. Lietuvos BK reglamentuotame išplėstinio turto konfiskavimo institute nėra akcentuojamas protingumo ir humaniškumo principas, bei nenurodomos aplinkybės, kuomet nereikėtų taikyti šios baudžiamojo poveikio priemonės.

Sudėtingumo siekiant taikyti išplėstinę konfiskaciją kelia BK 72^3 str. 1 dalyje minimo turto savybė. Norint taikyti šią baudžiamojo poveikio priemonę teismui yra privalu nustatyti, ne tik visas sąlygas, kurios reglamentuotos antroje šio straipsnio dalyje, bet ir pagrindą jog galima manyti, kad turtas gautas nusikalstamu būdu. Tokio pagrindo įtvirtinimas, sukelia problemiškumo pastarąją savybę atribojant nuo nusikalstamos veikos rezultato konfiskavimo taikant BK 72 str., nes taipogi yra reikalaujama įrodyti norimo konfiskuoti turto kilmę iš nusikalstamos veikos. Teismas taikydamas išplėstinę konfiskaciją bus priverstas argumentuoti, ar tikrai yra pagrindas manyti, kad turtas įgytas nusikalstamu būdu. Manytina, jog tai įrodyti dažnai bus neįmanoma. Štai teismas nustato, kad kaltininkas turi teisėtoms pajamoms neproporcingo turto, tačiau be padaryto nusikaltimo yra duomenų, jog kaltininkas yra padaręs ir kitų pažeidimų (pvz:. administracinės, mokesčių teisės pažeidimų, tarnybinių nusižengimų). Tokiu būdu kaltininkas dalį pažeidimų darys taip, kad jais atsiradusi žala nesieks baudžiamosios atsakomybės atsiradimo ribos, todėl pritaikyti išplėstinį turto konfiskavimą dažnai bus neįmanoma.

Manytina, jog įstatymų leidėjo įtvirtintas pagrindas manyti, kad turtas įgytas nusikalstamu būdu, gali tapti viena iš pagrindinių kliūčių konfiskuojant kaltininko turtą, kurio nusikalstama kilmė, pažvelgus į kaltininko gyvenimo būdą, ryšius, veiklą ir materialinę padėtį yra akivaizdi, tačiau išplėstinio turto konfiskavimo taikymo reikalavimų teismui gali pritrūkti. Be to, ES pamatinis sprendimo 3 str. 2 dalyje yra nustatytas imperatyvas, kur reikalaujama nacionalinio teismo visiško

įsitikinimo, dėl konfiskuotino turto įgijimo iš nusikalstamos veiklos.[97] Tai kelia abėjonių dėl realaus šio instituto panaudojimo praktikoje.

2. Išplėstinio turto konfiskavimo taikymo sąlygos pagal BK 72^3 str.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, nepakanka nustatyti vien tik pagrindą taikyti išplėstinį turto konfiskavimą. Baudžiamasis įstatymas reikalauja, kad būtų ir visos sąlygos reglamentuotos LR BK 72^3 str. 2 dalyje. Pirmojoje sąlygoje kalbama apie būtinumą pripažinti kaltininką padarius apysunkį, sunkų arba labai sunkų tyčinį nusikaltimą. Ši sąlyga visiškai nėra minima turto konfiskavime.

Manytina, jog atskirų nusikaltimų kategorijų išvardijimas leidžia teisėsaugos pajėgas nukreipti išplėstinį turto konfiskavimą į pačius pavojingiausius ekonominius, finansinius ir korupcinius nusikaltimus. Remiantis ES pamatiniu sprendimu, valstybėms narėms siūloma išplėstinę konfiskaciją taikyti už nusikalstamo susivienijimo padarytus nusikaltimus: pinigų plovimą, prekybą žmonėmis, euro padirbinėjimą, padėjimą neteisėtai atvykti, vykti tranzitu ir apsigyventi, seksualinį vaikų išnaudojimą ir vaikų pornografiją ir prekybą narkotikais. Galimybę taikyti šią priemonę minėtas teisės aktas suteikia asmenims, kurie padarė nusikaltimus, susijusius su terorizmu, kai už juos (išskyrus pinigų plovimą) yra baudžiama laisvės atėmimo bausmėmis, kurių ilgiausias terminas ne trumpesnis nei 5-10 metų, o pinigų plovimo atveju – baudžiama laisvės atėmimo bausmėmis, kurių ilgiausias terminas ne trumpesnis nei 4 metai. Iš minimų nuostatų matome, jog yra akcentuojami du pagrindiniai kriterijai, kuomet siuloma taikyti išplėstinį turto konfiskavimą. Pirmasis – tai išvardinti konkretūs nusikaltimai pasižymintys organizuotumu, pavojingumu ir daroma didele žala visuomenės vertybėms, tuo tarpu antruoju kriterijumi siekiama taikyti šią priemonę nusikaltimams, už kuriuos numatyta tam tikra laisvės atėmimo bausmė.

Kaip pavyzdys, taikant abudu kriterijus, galėtų buti Suomijos Baudžiamojo kodekso 10 skirsnio 3 straipsnis, kuriame reglamentuota, jog išplėstinė konfiskacija gali būti skiriama, kai už nusikaltimą numatyta ne trumpesnė kaip 4 metų laisvės atėmimo bausmė. Šalia to šios priemonės

[97] Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo. 2005 m. vasario 24 d [interaktyvus]. Priega per internetą: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:068:0049:0051:LT:PDF

taikymas galimas, kai nusikaltėlis padaro konkretų nusikaltimą, t.y. sukčiavimą, kontrabandą, nusikaltimą susijusį su narkotinių medžiagų diponavimu ir kt. [98]

Štai Didžiosios Britanijos statutinė teisė 2002 m. buvo papildyta teisės aktu skirtu kovoti su nusikalstamomis pajamomis (toliau – PoCA 2002)[99]. Išplėstinio turto konfisavimo taikymas remiantis šiuo teisės aktu buvo įmanomas, kai nustatoma, jog asmuo propogavo nusikalstamą gyvenimo būdą. Šis teisės aktas gana aiškiai atskleidžia nusikalstamo gyvenimo būdo turinį. Pirmiausia tai asmens nuteisimas už konkretų PoCA 2002 akte įtvirtintą nusikaltimą. Išplėstinė konfiskacija Anglijoje galima, jei asmuo nuteisiamas už nusikaltimą susijusį su prekyba žmonėmis, narkotikais, ginklais, taip pat pinigų plovimu, turto prievartavimu, vertimusi prostitucija ir kt. Pats šių nusikaltimų pavojingumas ir iš jų galimai gauta nauda leidžia manyti, jog tik konfiskuojant tokio nusikaltėlio neteisėtai įgytą turtą galima atgrasinti asmenį pelnytis iš nusikaltimų darymo. Antroji alternatyvi sąlyga, kuomet taikomas išplėstinis turto konfiskavimas remiantis PoCA 2002 aktu susideda iš dviejų požymių. Pirmiausia būtina kaltininką nuteisti už trečią nusikaltimą (arba daugiau) per 6 metus. Taip pat svarbu įrodyti, jog asmuo iš jų padarymo iš viso turėjo nemažiau kaip 5 000 (apie 19 200 litų) Anglijos svarų turtinės naudos. Galiausiai paskutinė sąlyga, kada asmuo pripažįstamas užsiėmęs nusikalstamu gyvenimo būdu yra tuomet, kai nusikaltėlis nusikaltimą darė tam tikrą laikotarpį, kuris yra ne mažesnis kaip 6 mėn., bei iš šio nusikaltimo gavo 5 000 (apie 19 200 litų) Anglijos svarų pajamų.[100] Šios sąlygų įtvirtinimas Didžiosios Britanijos statutinėje teisėje leidžia suvokti, prieš kokius nusikaltėlius nukreiptas išplėstinio turto konfiskavimo institutas. Tai asmenys, kurie versliškai, stambiu mąstu bando pasipelnyti iš nusikalstamų veikų darymo. Teigiamybe reikėtų laikyti ir tai, kad įstatymas nesieja išplėstinio turto konfiskavimo taikymo tik su konkrečiais pavojingiausiais nusikaltimais, kuriuos darydamas asmuo gali pasipelnyti, tačiau ir visais kitais nusikaltimais, jei nustatoma, kad nusikaltėlis iš jų darymo gavo didelę turtinę naudą. Juk ne visada aišku ar asmuo darydamas nors ir lengvesnį nusikaltimą, nepadarys didesnės žalos visuomenei įgydamas didelį kiekį neteisėtų pajamų.

---

[98] Suomijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus, žiūrėta: 2011-07-10]. Prieiga per internetą: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf>.

[99] Didžiosios Britanijos Proceeds of Crime Act 2002 [interaktyvus, žiūrėta: 2011-07-10]. Prieiga per internetą: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/29/contents;

[100] David Winch „Confiscation and 'Criminal Lifestyle'" [interaktyvus, žiūrėta: 2011-07-10]. Prieiga per internetą: http://www.accountingevidence.com/forensic-accounting-articles.cfm.

Štai Lietuvos įstatymų leidėjas reglamentuodamas išplėstinio turto konfiskavimo taikymo sąlygas pasirinko tik vieną ES pamatiniu sprendimu sūlomų kriterijų, kai tuo tarpu minėtame teisės akte jie yra derinami. Remiantis BK 72^3 str. nuostatomis šios baudžiamojo poveikio priemonės taikymas galimas asmeniui padariusiam tyčinį nusikaltimą, kuris numato minimalią laisvės atėmimo bausmę 3 metams. Toks platus išplėstinio turto konfiskavimo priemonės taikymo galimybių suteikimas galėtų būti pagrįstas tuo, jog bet kokio savanaudiško nusikaltimo padarymas gali suponuoti jog asmuo nusikalstama veikla vertėsi nuolat, versliškai, ką rodo didelė disproporcija tarp kaltininko teisėtų pajamų ir neteisėtai įgyto turto. Būtent asmens nusikalstamo gyvenimo būdo konstatavimas leidžia daryti išvadą apie tokios veiklos didelę žalą valstybei, o tokią verslišką nusikaltėlio veiklą prilyginti patiems pavojingiausiems nusikaltimams, kurie akcentuojami ES pamatiniame sprendime.

Reikia pabrėžti, kad neužtenka padaryti išvadą apie inkriminuotą nusikaltimą kaltininko veikoje. Be to, įstatymas reikalauja įrodyti, jog toks nusikaltimo padarymas turėjo ar galėjo atnešti turtinės naudos kaltininkui. Šio požymio įrodinėjimas yra susijęs būtent su savanaudiškumo motyvu, kuris ir skatina nusikaltėlį atlikti minėtas nusikalstamas veikas. Turėjimas turtinės naudos siejamas su konkretaus turto įgijimu iš atitinkamo nusikaltimo. Norint konstatuoti šį požymį teismas turi argumentuoti, jog kaltininkas faktiškai įgijo nusikalstamos veikos rezultatą iš konkretaus nusikaltimo. Savaime suprantama, kad toks turtas turi būti konfiskuotas vadovaujantis BK 72 str.

Štai kitas alternatyvus BK 72^3 str. 2 d. 1 punkto požymis formuluojamas kaip galėjimas turėti turtinės naudos. Toks gana abstraktus požymis apima daug platesnį spektrą nusikalstamų veikų. Atsiranda galimybė taikyti išplėstinį turto konfiskavimą net ir tuomet, kai teismas nenustato, jog būtent ta konkrečia nusikalstama veika, faktiškai gauta turtinė nauda. Susidaro prielaidos taikyti išplėstinę konfiskaciją ir tokiam kaltininkui, kuris nepabaigė daryti konkrečios veikos, o tik pasikėsino ją atlikti. Manytina, jog šio požymio įtvirtinimas reiškia, kad įstatymas nereikalauja įrodyti galimos gauti turtinės naudos dydį. Tokio požymio taikymas siejamas su objektyvių baudžiamuoju įstatymu saugomų vertybių pažeidimu. Štai ES pamatiniame sprendime [101] taipogi akcentuojama sąlyga, jog nusikaltimas būtų tokio pobūdžio, kuris gali suteikti finansinę naudą.

[101] Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo. 2005 m. vasario 24 d [interaktyvus]. Priega per internetą: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:068:0049:0051:LT:PDF

Tokiu būdu visiškai įmanoma, kad kaltininkui bus skirta išplėstinio turto konfiskacija, tačiau BK 72 str. taikymo bus atsisakyta. Susidaro situacija, kai turtinės naudos įrodinėjimas dėl konkretaus nusikaltimo, remiantis BK 72^3 str., teisėsaugos institucijoms nesudarys didelių problemų lyginant su BK 72^3 str. 1 dalies pagrindo motyvavimu.

Antroji išplėstinės konfiskacijos sąlyga akcentuoja turto neproporcingumą, kaltininko teisėtoms pajamoms. Butent ši sąlyga ir daro tokį turto konfiskavimą išplėstiniu, nesusiejant konfiskuotino turto tik su konkrečios nusikalstamos veikos padarymu. Neproporcingumo sąlygos įtvirtinimas būtų gana abstraktus, nes išryškėtų vertinamoji problema, siekiant įvertinti neproporcingumą. Štai ES pamatiniame sprendime neproporcingumo salyga nėra kaip nors detalizuojama, todėl sudaro prielaidas valstybėms narėms įtvirtinti tokią kaltininko turto ir teisėtų pajamų disproporcijos dydį, koks jų manymu yra reikšmingas kovojant su pelnymusi iš nusikalstamų veikų. Nemanytina, jog visais atvejais, kai tik nustatoma, jog kaltininko turtas bent kiek neproporcingas jo teisėtoms pajamoms, atsirastų būtinybė taikyti šią itin dideles teisines pasėkmes turinčią baudžiamojo poveikio priemonę. Išplėstinės konfiskacijos taikymo sąlygos turi būti logiškai pagrįstos, taip pat sietis tarpusavyje. Akivaizdu, jog nepropocingo turto dydis turėtų būti toks, jog būtų pagrindas manyti, kad nusikaltėlis darydamas nusikaltimus elgėsi versliškai, tai buvo jo pragyvenimo šaltinis. Štai BK 72^3 str. 2 d. 2 punktas detalizuoja, koks turtas laikytinas neproporcingu. Kaltininko turtą, kuris yra 250 MGL didesnis, nei jo teisėtos pajamos, galima vadinti neproporcingu išplėstinės konfiskacijos kontekste. Šiuo metu tai atitinka 32 500 litų sumą. Problemiška yra tai, kaip turėtų būti vertinamas turtas, kurį asmuo įgijo būtent už BK 72^3 str. 2 d. 1 punkte padarytą nusikaltimą. Juk įrodžius nusikalstamos veikos padarymą, bei asmens praturtėjimą iš jos, toks turtas turėtų būti konfiskuojamas remiantis BK 72 str. 2 dalimi, t.y. kaip nusikalstamos veikos rezultatas. Todėl abėjotina ar remiantis šiuo turtu, galima būtų konstatuoti didesnę, kaip 250 MGL disproporciją, tarp asmens turimo turto ir teisėtų pajamų. Manytina, jog konkrečios neproporcingumo dydžio sumos įtvirtinimas yra teigiamas, nes leis išvengti įvairaus neproporcingumo sąlygos vertinimo, o teisėsaugos institucijas nukreips į turto konfiskavimą tų asmenų, kurie labiausiai pelnosi iš nusikaltimų darymo.

Remiantis įstatymo leidėjo suformuluota sąlyga, pareiga įrodyti kaltininko turto ir teisėtų pajamų dispropociją turi kaltinimą byloje palaikantis prokuroras. Tai jis gali atlikti vadovaujantis bendrosiomis įrodinėjimo taisyklėms. Štai, BPK 97 str. reglamentuota prokuroro teisė reikalauti iš

fizinių ir juridinių asmenų pateikti daiktus ir dokumentus, kurie yra reikšmingi nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti. Pasinaudodamas minėta nuostata dokumentus apie asmens pajamų ir turimo turto proporcingumą prokuroras galėtų gauti iš Valstybinės mokesčių inspekcijos. Ši institucija, administruodama mokesčius turi daugiausia resursų nustatyti, kokios tam tikru laikotarpiu galėjo būti asmens teisėtos pajamos.

BK 72^3 str. 2 d. 2 punkte minima teisėtų pajamų sąvoka, kuri kol kas nėra išaiškinta nei baudžiamojo įstatymo, nei teismų praktikos. Pasitelkiant gramatinį teisės aktų aiškinimą, tokių pajamų suvokimas teisėtomis, būtų suprantamas, kaip pajamų gautų įstatymų numatyta tvarka. Reikia pabrėžti, jog išplėstinio turto konfiskavimo įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme, leidžia kalbėti apie šią baudžiamojo poveikio priemonę, kaip baudžiamosios teisės institutą. Butent išskirtinis asmens padarytos veikos pavojingumas ir ypatingi valstybės reagavimo ją padarius metodai yra viena iš priežasčių, kodėl minėtos normos (tarp jų ir reguliuojančios išplėstinį turto konfiskavimą) yra išskiriamos į atskirą teisės šaką.[102] Akcentuotina, jog svarbu suvokti, kokias neigiamas pasėkmes visuomeniniui gyvenimui gali turėti trumparegiškas, bei pažodinis tokios baudžiamojo poveikio priemonės taikymas. Didelė gresmė šioms pasekmėms atsirasti gali būti ir netinkamas teisėtų pajamų suvokimas. Štai Lietuvos pilietis, penkis metus dirbęs nelegaliai Norvegijoje, grįžta namo ir padaro apysunkį nusikaltimą. Kyla išplėstinio turto konfiskavimo klausimas, dėl turto, kuris nėra proporcingas jo teisėtoms pajamoms. Juk jis užsienio šalyje dirbo nelegaliai, tai reiškia, nors darbo santykiai ir buvo susiklostę, tačiau jie dėl kažkokių priežasčių nebuvo juridiškai įforminti. Vien tik remiantis gramatiniu baudžiamojo įstatymo aiškinimo, tokiu atveju kiltų reali grėsmė prarasti visas pajamas, kurias asmuo sunkiai uždirbo. Tai skatina daug dėmesingiau aiškinti baudžiamojo įstatymo nuostatas. Manytina, kad išplėstinio turto konfiskavimo prasme, kaip teisėtos turėtų būti suvokiamos tokios pajamos, kurios yra arba buvo mokesčio objektas pagal mokesčių įstatymą. Tokiu būdu bus išvengta situacijų, kai neproporcingu bus laikomas turtas, įgytas už savo esme teisėtas, tačiau tinkamai neapskaitytas pajamas.

Reikia pabrėžti, jog ši išplėstinės konfiskacijos sąlyga yra susijusi ir su laikotarpiu, per kurį turtas, neproporcingas kaltininko teisėtoms pajamoms, buvo įgytas. BK 72^3 str. 2 d. 2 punkte jis apibrėžtas, kaip uždraustos veikos padarymo laikas, taip pat laikotarpis po nusikalstamos veikos

[102] Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga.* Vilnius: Justitia, 2006, p. 13.

padarymo ir galiausiai, penkeri metai iki jos padarymo. Štai BK 3 str. 1 dalyje teigiama, jog nusikalstamos veikos padarymo laikas yra kaltininko veikimo ar neveikimo laikas arba baudžiamojo įstatymo numatytų padarinių atsiradimo laikas, jei asmuo norėjo, kad padariniai atsirastų kitu metu. Vadovaujantis šia įstatymo nuostata yra labai svarbu, teisingai nustatyti nusikalstamos veikos padarymo laiką, nes tai savo ruožtu lems, kokiame laikotarpyje bus tikrinamos kaltininko teisėtai įgytos pajamos. Reikia pabrežti, jog nusikalstamos veikos padarymo laikas gali trukti tam tikrą laikotarpį, kai daromi trunkamieji ar tęstiniai nusikaltimai. Tokiu atveju nusikaltimo padarymo laikas bus visas laikas, per kurį buvo vykdoma nusikalstamos veikos sudėtis.[103] Įstatymų leidėjas reglamentuojant laikotarpį, kuomet įgytas turtas neapsiribojo vien tik nusikalstamos veikos padarymo laiku, tačiau išplėtė tiriamojo turto įgijimo laikotarpį. Penkerių metų terminas iki BK 72^3 str. 2 d. 1 punkto numatyto nusikaltimo padarymo leidžia išplėsti turto konfiskavimo galimybes**.** Toks pasirinktas terminas kelia neaiškumų, ar bus įmanoma nustatyti daugiau nei 250 MGL neproporcingumą tarp asmens teisėtų pajamų, bei turimo turto. Kaip antai Didžiojoje Britanijoje pasirinktas 6 metų terminas iki kaltinimo konkrečiu nusikaltimu pateikimo asmeniui. Nors pats terminas yra ilgesnis nei Lietuvoje taikomas, tačiau pasirinktas kitas atskaitos taškas, nuo kurio jis pradedamas skaičiuoti atgal. Savo ruožtu tai gali lemti ilgesnį realųjį tiriamajį laikotarpį, taikomą Lietuvoje. Vertinant laikotarpio, per kurį įgytas turtas galės būti konfiskuojamas, trukmę, akcentuotina, kad tai ne penkeri metai iki ikiteisminio tyrimo pradžios ar apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo, o penkeri metai iki nusikalstamos veikos padarymo. Taigi kartu su laikotarpiu nuo veikos padarymo iki ikiteisminio tyrimo pradžios, taip pat su veikos darymo laikotarpiu, jei tai tęstinis ar trunkamasis nusikaltimas, susidarys pakankamai ilgas laikotarpis, ypač jei veika atskleidžiama praėjus ne vieneriems metams nuo jos padarymo.[104]

Akcentuotina, jog išplėstinio turto konfiskavimo, kaip naujo baudžiamosios teisės instituto įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme blogina kaltininko padėtį, todėl remiantis BK 3 str. 3 dalimi išplėstinį turto konfiskavimą įtvirtinančios normos negalioja atgal. Todėl ši baudžiamojo poveikio priemonė galės būti taikoma tik tam turtui, kuris įgytas po 2010 m. gruodžio 2 dienos BK papildymo

[103] Piesliakas, V., *supra* note 102, p. 75.

[104] Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės departamento išvada "Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 67 straipsnio papildymo, 72 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 72^3 ir 189^1 straipsniais įstatymo projekto", 2010-09-14, Nr. XIP-2344, Vilnius.

72^3 straipsniu. Tokiu būdu darytina išvada, kad pilna apimtimi išplėstinis turto konfiskavimas pradės veikti tik praėjus penkeriems metams po 72^3 straipsnio įsigaliojimo. Beje, prof. Vytautas Piesliakas tam prieštarauja ir pabrėžia, kad įstatymo galiojimas yra susietas tik su nusikaltimo padarymu, o ne su turto įgijimo laiku, todėl išplėstinė konfiskacija turėtų galioti ir turtui įgytui iki BK 72^3 str. įsigaliojimo.[105] Manyčiau, kad tokie argumentai yra logiški, todėl svarstytina, ar nereikėtų suteikti teismui teisę taikyti išplėstinę konfiskaciją, kai turtas įgytas iki BK 72^3 str. įsigaliojimo, o įstatymo negaliojimą atgal susitieti tik su nusikaltimo padarymu.

Idomu tai, jog esant trunkamai ar tęstinei nusikalstamai veikai asmuo atsako pagal tą įstatymą, kuris galiojo paskutinės teismo nustatytos pavojingos veikos padarymo metu.[106] Remiantis šia taisykle galima kelti prielaidą, jog išplėstinio turto konfiskavimo tiriamasis laikotarpis jau šiuo metu gali tęstis tam tikru laikotarpiu iki 2010 m. gruodžio 2 dienos. Tam būtina sąlygos yra šios: nusikaltimas turi būti tęstinis arba trunkamas, antra – paskutinė teismo nustatyta pavojinga veika (epizodas) buvo po BK 72^3 straipsnio įsigaliojimo.

Šiuo BK 72^3 str. 2 d. 2 punkte numatytu laikotarpiu kaltininkas ne tik gali turėti konfiskuotiną turtą, tačiau ir perleisti jį kitiems asmenims. Tokiu būdu, jei nebūtų bent vieno BK 72^3 str. 3 dalyje numatyto pagrindo tokį turtą konfiskuoti iš trečiojo asmens, reikėtų remtis 72^3 str. 5 dalimi, bei taikyti konfiskuotino turto piniginės vertės konfiskaciją.

Paskutinioji išplėstinio turto konfiskavimo sąlyga, kuri privalo būti nustatyta, norint pritaikyti šią baudžiamojo poveikio priemonę yra kaltininko nesugebėjimas pagrįsti konfiskuotino turto įgijimo teisėtumo. Ši BK 72^3 str. 2 d. 3 punkte įtvirtinta nuostata, konfiskuotino turto teisėtumo įrodinėjimą perkelti kaltininkui taip pat yra aptinkama ir tarptautiniuose teisės aktuose. Štai 2000 m. gruodžio 12 d. Jungtinių Tautų konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, bei ES pamatiniame sprendime nustatyta, jog priėmusios šiuos teisės aktus valstybės, „*gali apsvarstyti galimybę įtvirtinti reikalavimą, kad nusikaltimą padaręs asmuo įrodytų teisėtą tariamai nusikalstamu būdu įgytų pajamų ar kito konfiskuotino turto kilmę tiek, kiek toks reikalavimas*

[105] Piesliakas, V., Supra note 89, p. 683.

[106] Piesliakas, V., *supra* note 102, p. 75.

atitinka jų vidaus teisės principus ir teisminio nagrinėjimo pabūdį“[107]. Šios nuostatos reglamentavimas baudžiamajame įstatyme kaltininkui suteikia galimybę pagrįsti turto teisėtumą net jei kaltinimo šalis pateikia įrodymų, kad šis kaltininko turimas turtas laikytinas konfiskuotinu. Toks saugiklis yra būtinas asmenims, kurie turtą įgijo iš esmės teisėtomis pajamomis, tačiau šios nebuvo tinkamai apskaitytos dėl asmens kaltės ar kitų priežasčių (pvz: asmenys, gavę neapskaitytą darbo užmokestį, vertęsi verslu neturėdami verslo liudijimo ar pan).

Problemiška yra minėtos BK nuostatos santykis su nekaltumo prezumpcijos principu, kuris galioja tiriant ir nagrinėjant baudžiamasias bylas. Šis principas yra įtvirtintas EŽTK 6 straipsnyje, Konstitucijos 31 str. 1 dalyje, taip pat ir BPK 44 str. 6 dalyje. Iš esmės nekaltumo prezumpcija reiškia, jog niekas negali būti pripažintas kaltu, be tam tikros įstatyme numatytos procedūros. Konstitucinis Teismas savo nutarime akcentavo, kad „*pagal Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nekaltumo prezumpciją baudžiamajame procese kaltės įrodinėjimo našta tenka tyrimo institucijoms.“*[108] Taigi, šis nekaltumo prezumpcijos principo aspektas nurodo, jog kaltinamasis neprivalo įrodinėti savo nekaltumo, o visos abejonės turi būti aiškinamos jo naudai.[109] Šių įtvirtintų postulatų kontekste diskutuotinas BK 72^3 str. 2 d. 3 punkto konstitucingumas. Principo analizė leidžia teigti, kad nekaltumo prezumpcija turi galioti įrodinėjant asmens kaltę dėl galimai padarytos nusikalstamos veikos. Kaip jau minėta, pats išplėstinis turto konfiskavimas taikomas esant visoms BK 72^3 str. 2 dalies sąlygoms. Butent pirmąja sąlyga reikalaujama nustatyti, kad kaltininkas padarė tam tikros kategorijos nusikaltimą. Pareigą įrodyti nusikaltimo sudėtį šiuo atveju turi valstybės institucijos. Be to, nustatyti didesnę nei 250 MGL dydžio kaltininko turto ir teisėtų pajamų disproporciją per konkretų laikotarpį taip pat privalo valstybinį kaltinimą palaikančios institucijos. Tuo tarpu BK 72^3 str. 2 d. 3 punkto sąlyga įstatymų leidėjas nereikalauja kaltininko paneigti savo kaltumą dėl padaryto nusikaltimo, o ginčo objektas yra kaltininko turto kilmė.

---

[107] Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. Pasirašyta 2000- 12-13. Įsigaliojo 2003-09-29 // Valstybės žinios. 2002, Nr. 51.; Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo. 2005 m. vasario 24 d [interaktyvus]. Priega per internetą: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:068:0049:0051:LT:PDF

[108] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. balandžio 12 d. nutarimas. Valstybės žinios. 2001. Nr. 33 - 1108

[109] Ažubalytė, R., *et al.. Baudžiamojo proceso principai*. Vilnius: Eugrimas, 2009, p. 113.

Nekaltumo prezumpcijos požiūriu vertindamas išplėstinį turto konfiskavimą, EŽTT nurodė, kad po to, kai asmuo pripažįstamas kaltu, t.y. paneigiama jį iki tol gynusi nekaltumo prezumpcija, sprendžiant kitus su kaltininko padarytos veikos vertinimu susijusius klausimus procesui nebėra keliami iš nekaltumo prezumpcijos išplaukiantys reikalavimai, taip pat ir absoliutus draudimas dalį įrodinėjimo pareigos perkelti kaltininkui. Situaciją, kai narkotinėmis medžiagomis prekiavusiam asmeniui taikant išplėstinį turto konfiskavimą, aplinkybė, kad asmuo neturi teisėtų pajamų šaltinių, tačiau valdo didelės vertės turtą, pripažinta pakankamu pagrindu visą šį turtą laikyti pajamomis iš prekybos narkotikais ir konfiskuoti, EŽTT įvertino kaip nepažeidžiančią Konvencijos teikiamų garantijų.[110] Manyčiau, jog šis momentas baudžiamojo proceso teisėje, kuomet turėtų nustoti galioti asmenį gynusi nekaltumo prezumpcija yra pagrįstas svariu argumentu. Būtent faktas, kad asmuo teismo nuosprendžiu pripažintas, padariusiu nusikalstamą veika yra pakankamas pagridas prasidėti naujam procesui, kuris, pabrėžiu, pradedamas ne prieš nusikaltusį asmenį, o prieš jo valdomą, galbūt neteisėtai, turtą.

Reglamentuojant išplėstinį turto konfiskavimą BK 72^3 straipsnyje visiškai neužsimenama kokie reikalavimai yra keliami kaltininko įrodinėjimui, kad jo turtas būtų pripažintas gautu teisėtomis pajamomis.

Štai Norvegijoje išplėstinė konfiskacija galima tik tuomet, jei kaltininkas neįrodo, jog labiau tikėtina, (angl. on a balance of probabilities), kad minėtas jo turtas buvo įgytas teisėtai.[111] Analogiškas reikalavimas yra įtvirtintas ir Anglijos statutinėje teisėje.[112] Šis reikalavimas gana glaudžiai susijęs su civilinio proceso teise, kurioje teismui priimant spredimą nereikalaujama visiško įsitikinimo, o pakanka tik didesnės tikimybės, jog priimtas sprendimas bus teisingesnis. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje yra sukurta speciali turto išieškojimo įstaiga, kuri turto konfiskavimo procedūras atlieka be baudžiamojo persekiojimo procedūrų. Svarbiausia šios įstaigos veiklos sritis yra turto išieškojimas civilinio proceso tvarka, kai yra surinkta pakankamai įrodymų, kad įstaigos „versija“, dėl nusikalstamos asmens turto kilmės yra labiau tikėtina, negu atsakovo. Tuomet ši

[110] *Engel and Others v. The Netherlands*, no. 5100/71. ECHR 1976; *Phillips v. The United Kingdom*, no. 41087/98. ECHR 2001;

[111] Norvegijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus, žiūrėta: 2011-07-10]. Prieiga per internetą:<http://www.ub.uio.no/ujur/ulovdata/lov-19020522-010-eng.pdf>.

[112] David Winch „Confiscation and ‘Criminal Lifestyle’” [interaktyvus, žiūrėta: 2011-07-10]. Prieiga per internetą: http://www.accountingevidence.com/forensic-accounting-articles.cfm.

įstaiga pareiškia ieškinį faktiniam turto valdytojui, tvirtindama, kad jis praturtėjo dėl savo ar kito asmens nusikalstamų veiksmų. Jeigu teismas patenkina ieškinį, turtas paimamas valstybės nuosavybėn, taigi faktiškai tai prilygsta išplėstinei konfiskacijai. Remiantis minėtu pavyzdžiu, diskutuotina, ar nebūtų galima išplėstinio turto konfiskavimo institutą taikyti civilinio proceso tvarka.[113]

Vertinant užsienio šalių praktiką, siekiant teisėtai konfiskuoti asmens turtą, kuris gautas nusikalstamu būdu, darytina išvada, kad siekiant išvengti išplėstinio turto konfiskavimo metu galimai pažeidžiamo valstybės institucijų įrodinėjimo pareigos principo, reikėtų atskirti išplėstinės konfiskacijos procesą į atskirą teiseną, o turtas, kuris galimai buvo gautas nusikalstamu būdu, turi būti areštuojamas tam laikotarpiui, kol bus primtas sprendimas šioje ypatingoje teisenoje. Toks būtinumas grindžiamas tuo, jog tik nustačius, t.y. teismui priėmus apkaltinamąjį nuosprendį, prieš minėtą asmenį gali būti pradėta išplėstinės konfiskacijos procedūra. Tai yra imperatyviai pasakyta ir BK 72^3 str. 2 d. 1 punkte. Atėmimas asmeniui teisės naudotis nuosavybe, kurios jis nėra tiesiogiai gavęs iš nusikalstamos veikos, už kurią jis yra nuteisiamas, suponuoja būtinumą papildomų įrodymų siekiant pagrįsti tokios konfiskacijos taikymą. Teigiamu dalyku reikėtų laikyti atitinkamų institucijų įsteigimą, kuriuos turėtu organizuoti konfiskuotino turto įrodinėjimą, bei būtų pakankamai kvalifikuotos šiuo klausimu. Sutinkama ir su ta užsienio šalių praktika, kad toks procesas turėtų būti analogiškas civiliniam procesui, kur įrodinėjimui keliami didesnės tikimybės, kad turtas gautas neteisėtu būdu reikalavimas (angl. on a balance of probabilities).

3.Išplėstinis turto konfiskavimas iš trečiųjų asmenų

Problematiškiausia taikant išplėstinį turto konfiskavimą yra tuomet, kai toks turtas yra perduodamas asmenims, kurie jokio nusikaltimo nėra padarę. Štai ES pamatiniame sprendime numatyta galimybė valstybėms narėms nustatyti šios baudžiamojo poveikio priemonės taikymą asmenims, kurie glaudžiai susiję su kaltinamuoju. Tai gali būti sutuoktiniai, artimieji giminaičiai, ar net juridinis asmuo, jeigu iš šios įmonės kaltininkas gauna didžiąją dalį pajamų. BK 72^3 str. 3 dalimi taip pat numatyta galimybė taikyti išplėstinę konfiskaciją iš trečiųjų asmenų. Iš esmės patys pagrindai yra tapatūs tiems, kurie buvo nagrinėti analizuojant turto konfiskavimą iš trečiųjų asmenų,

[113] 2010-04-27 Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos raštas Nr. (21.2-32)-R-2541.

remiantis BK 72 str. 4 dalimi. Nėra minimas tik tas pagrindas, kuriam esant galima konfiskuoti nusikalstamos veikos įrankį ar priemonę. Tai savaime suprantama, nes taikant išplėstinio turto konfiskavimą, nėra įmanomas tokio turto paėmimas valstybės nuosavybėn. Apskritai, literatūroje išreikšta nuomonė, kad išplėstinis turto konfiskavimas negali būti taikomas tretiesiems asmenims, nes jie nenuteisti už nusikaltimą, todėl byloje nėturi būti keliamas klausimas, apie trečiųjų asmenų turimo turto pagrindimą.[114] Manyčiau, kad šią baudžiamojo poveikio priemonę taikyti tretiesiems asmenims būtų galima, tik tinkamai užtikrinus šių asmenų teises. Iš esmės analogiškų pagrindų įtvirtinimas BK 72^3 str. reiškia, jog išlieka ta pati problema, nes tretieji asmenys neturi teisės paneigti įstatyme įtvirtintos nesąžiningumo prezumpcijos jų atžvilgiu. Tačiau galiojančioje konstitucinėje doktrinoje pabrėžta, jog trečiojo asmens teisės nėra ginamos net ir tokiais atvejais, kai jis įgyja turtą nežinodamas ir negalėdamas žinoti, kad savininkas jį yra praradęs dėl kito asmens padaryto nusikaltimo. Tai grindžiama principu, jog ne teisės pagrindu teisė atsirasti negali.[115]

Analizuojant kitų valstybių teisės aktus reglamentuojančius išplėstinį turto konfiskavimą galima padaryti išvadą, jog yra vengiama paimti valstybėn nuosavybėn turtą, kuris yra perleistas tretiesiems asmenims.[116] Štai Norvegijoje įmanomas konfiskavimas, tik iš kaltininko sutuoktinio. Reikia pabrėžti, kad toks turtas sutuoktiniams priklauso bendrosios jungtinės nuosavybės teise. Remiantis Lietuvos teise, „*sutuoktinis, nukentėjęs dėl kito sutuoktinio veiksmų, kai dėl jų sumažėja bendroji jungtinė nuosavybė, turi galimybę kreiptis į teismą ir prisiteisti kompensaciją už bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą civilinio proceso tvarka*“[117]. Kitas pavyzdys yra Suomija, kurioje taikyti išplėstinę turto konfiskaciją iš trečiojo asmens galima, jei jis yra verslo partneris, kuris padeda paslėpti kaltininko nusikalstamai įgytą turtą, arba asmuo, kurio naudai buvo atliktas nusikaltimas. Manytina, jog pagal Lietuvos teisę šių asmenų net ir nereikėtų laikyti trečiaisiais asmenimis, o taipogi kaltininkais. Tai mums leidžia kitos BK kriminalizuotos veikos (pvz. BK 189 str. Nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas), bei bendrininkavimo institutas.

[114] Piesliakas, V., Supra note 89, p. 682.

[115] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 30 d. nutarimas, *Valstybės žinios*. 2008. Nr. 126-4816;

[116] Kavoliūnaitė, E., *supra* note 44, p. 43.

[117] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008m. lapkričio 4 d. nutartis (Byla Nr. 2K-339/2008).

Išanalizavus Lietuvoje nustatytą išplėstinio turto konfiskavimo institutą bei jį palyginus su kitų Vakarų Europos šalių reglamentacija galima padaryti išvadą, jog nėra ryškių skirtumų reglamentuojant išplėstinės konfiskacijos institutą. Lietuvos ypatybe galima laikyti konkretaus dydžio, ką laikyti neproporcingu turtu asmens teisėtoms pajamoms įtvirtinimą. Kitose valstybėse yra didesnė teismo diskrecija šiuo klausimu. Kaip matome iš pavyzdžių, kitoms Europos valstybėms vengiant reglamentuoti išplėstinę konfiskaciją iš trečiųjų asmenų, Lietuvoje pasirinktas platus šio klausimo įstatyminis įtvirtinimas. Tokių pagrindų nustatymu siekta, jog kaltininkas negalėtų perleisti turto artimiems žmonėms, kas leistų išsaugoti nusikalstamai įgytą turtą kaltininko interesų sferoje. Problemiška yra tai, ar nėra pažeidžiamos trečiojo asmens teisės į nuosavybę, nesuteikiant jam teisės ginčyti BK 72^3 str. 3 dalyje nustatytas nesąžiningumo prezumpcijas jo atžvilgiu? Kaip jau minėta, remiantis Konstituciniu Teismu, net ir trečiojo asmens nežinojimas, ar negalėjimas žinoti, nesuteikia jam teisių į konfiskuotiną turtą, todėl esant tokiai situacijai, abėjotina ar, įtvirtinus teisę ginčyti nesąžiningumo prezumpciją, padėtis pasikeistų.[118]

Peržvelgus užsienio šalių praktiką siekiant taikyti išplėstinę konfiskaciją jų turimo turto atžvilgiu susiduriama su ta pačia įrodinėjimo galimybių problema bei tokių asmenų teisėmis šiame procese. Tai dar kartą įrodo, kad yra būtina atskirti išplėstinio turto konfiskavimo teiseną, nuo bendrojo baudžiamojo proceso. Butent šis momentas būtų vienas iš esminių, kuris, mano nuomone, įtvirtintų realią galimybę užtikrinti, tiek nuteistojo asmens, tiek ir suinteresuotų trečiųjų asmenų realią teisę į gynybą. Manau, kad tik esant kvalifikuotiems specialistams, kurie dirbtų, siekiant taikyti išplėstinę turto konfiskaciją, būtų galima pasiekti tikslą, kad iš neteisės neatsirastų teisė. Savo ruožtu, tik esant atskiram procesui, bei įstatymiškai įtvirtinus lygias asmenų, kuriems gresia išplėstinės turto konfiskacijos taikymo pasekmės, statusą įmanomas teisingas procesas.

[118] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 30 d. nutarimas, *Valstybės žinios.* 2008. Nr. 126-4816;

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Turto konfiskavimo, kaip vienos baudžiamojo poveikio priemonių, atsiradimas turi didelę įtaką kovojant su nusikalstamomis veikomis, kuriomis siekiama pasipelnyti. Ši baudžiamoji poveikio priemonė skirta pažaboti darančių nusikaltimus asmenų savanaudiškumo motyvą. Tačiau vien šios priemonės, kovojant su nusikalstamumu nepakanka, todėl iškyla būtinybė kalbėti apie naująją baudžiamojo poveikio priemonę – išplėstinę turto konfiskaciją.

2. Turto konfiskavimo teisinės prigimties raida Lietuvoje prasidėjo nuo LTSR BK įtvirtintos turto konfiskavimo, kaip vienos iš bausmės rūšių suvokimo. Įsigaliojus 2000 m. baudžiamajam įstatymui turto konfiskavimas pradedamas suprasti, kaip baudžiamojo poveikio priemonė. Detaliu reglamentavimu galiojančiame BK siekta išvengti non bis in idem principo pažeidimo, taikant šią dideles neigiamas pasekmes asmeniui sukeliančia baudžiamojo poveikio priemone. Reikšmingiausios BK pataisos buvo padarytos priimant 2010-12-02 įstatymo pakeitimus bei papildymus.

3. BK įtvirtinta konfiskuotino turto samprata, apima nusikalstamos veikos įrankį, priemonę bei rezultatą. Siekiant atskirti nusikalstamos veikos padarymo įrankį ir priemonę, yra svarbus tokio konfiskuotino turto santykis su daroma nusikalstama veika. Veikdamas nusikalstamai asmuo suteikia tokiam turtui paskirtį, kas ir leidžia atsakyti, ar tai buvo priemonė, ar įrankis nusikalstamai veikai atlikti. Tai savo ruožtu lemia, kad nusikalstamos veikos padarymo įrankį ir priemonę galima konfiskuoti tik esant tyčinei nusikalstamai veikai. Daroma išvada, kad nusikalstamos veikos padarymo priemonė, kaip konfiskuotinas turtas, skiriasi nuo priemonės, kaip vienos iš nusikalstamos veikos sudėties požymio. Svarbu, jog remiantis EŽTT praktika, didelis dėmesys turi būti skiriamas konfiskuotino turto proporcingumui, atsižvelgiant į padarytą nusikalstamą veiką.

4. Nusikalstamos veikos rezultato konfiskavimas tiesiogiai susijęs su siekiu sumažinti iš pajamų, gautų nusikalstamu būdu, kiekį. Akcentuotina, kad turi būti svarstomas klausimas, dėl detalesnio nusikalstamos veikos rezutato reglamentavimo, nes dažnai nusikalstamu būdu įgytas turtas yra sujungiamas su teisėtai gautu turtu, o tai gali sukelti

problemų siekiant konfiskuoti nusikalstamos veikos rezultatą. Reikia pabrėžti, kad BK nesuteikia teismui teisės sumažinti konfiskuotino turto apimtį. Be to, remiantis LAT praktika, visada yra reikalaujama įrodyti neteisėtą konfiskuotino turto nusikalstamą kilmę. Remiantis teismų praktika, ne visada tai įrodyti įmanoma,todėl, atsižvelgiant į EŽTT praktiką, kyla grėsmė, kad gali būti pernelyg suvaržomos asmens teisės į nuosavybę, žinant kokį nusikaltimą padarė asmuo.

5. Išanalizavus civilinio ieškinio ir turto konfiskavimo santykį, svarbu suvokti, kad prioritetas baudžiamajame procese turėtų būti teikiamas civilinio ieškinio išsprendimui ir tik po to turto konfiskavimui. Tokia išvada daroma, nes nukentėjusysis yra tiesiogiai nukentėjęs asmuo. Valstybė taikydama turto konfiskavimą, turi pirmiausia siekti teisingumo principo įgyvendinimo. Todėl ypatingas dėmesys turi būti skiriamas ir kaltininko teisių užtikrinimui, nes netinkamai suvokiant šiuos du institutus asmuo padaręs nusikaltimą, gali būti nubaudžiamas antrą kartą už tą patį nusikaltimą. Detaliau turto konfiskavimo taikymo galimybės turėtų būti reglamentuotos taikant supaprastintą baudžiamojo įsakymo priėmimo procesą.

6. Turto konfiskavimas iš trečiųjų asmenų, sukelia kone didžiausias problemas siekiant teisingai pritaikyti šią baudžiamojo poveikio priemonę. Nusikaltėliai įvairiausiais būdais siekia perleisti nusikalstamu būdu įgytą turtą tretiesiems asmenims, todėl tinkamas turto konfiskavimo iš trečiųjų asmenų sąlygų nustatymas yra būtinas. Baudžiamajame procese trečiojo asmens, iš kurio konfiskuojamas turtas, statusas nėra plačiau aptariamas, tai sukelią didelę grėsmę šių asmenų teisėms. Be to, baudžiamasis įstatyme yra įtvirtinamos nenuginčijamos nesąžiningumo prezumpcijos, kai kurių trečiųjų asmenų atžvilgiu, todėl darytina išvada, kad būtina keisti atitinkamas turto konfiskavimo iš trečiųjų asmenų sąlygas.

7. Paskutiniajame mokslinio darbo skyriuje analizuotas išplėstinis turto konfiskavimas suteikia vilčių, kad taikant šią baudžiamojo poveikio priemonę, bus sumažintas nusikalstamų veikų, kuriomis siekiama pasipelnyti, skaičius. Išanalizavus teisės normas, reglamentuojančias išplėstinę konfiskaciją Lietuvoje, reikia pažymėti, kad esama daug problemų, kurios gali sutrukdyti tinkamai taikyti šią baudžiamojo poveikio priemonę.

Štai išplėstinio turto konfiskavimo prasme kaip teisėtos turėtų būti suvokiamos tokios pajamos, kurios yra arba buvo mokesčio objektas pagal mokesčių įstatymą. Tokiu būdu bus išvengta situacijų, kai neproporcingu bus laikomas turtas, įgytas už savo esme teisėtas, tačiau tinkamai neapskaitytas pajamas.

8. Siekiant tinkamai taikyti išplėstinę konfiskaciją gali būti susiduriama su problema įrodinėjant, kad yra pagrindas manyti, jog turtas gautas nusikalstamu būdu. Šio pagrindo įtvirtinimas BK 72^3 str. 1 d. gali sukelt sunkumų atribojant šią baudžiamojo poveikio priemonę nuo nusikalstamos veikos rezultato, pagal BK 72 str. skyrimo.

9. Darytina išvada, kad kaltininkui, vadovaujantis BK 72^3 str. 2 d. 3 punktu, atsirandanti pareiga pagrįsti savo turto įsigijimo teisėtumą neprieštarauja nekaltumo prezumpcijos principui, nes pareigą įrodyti nusikaltimo sudėtį, remiantis BK 72^3 str. 2 d. 1 punktu turi valstybės institucijos. Tuo tarpu BK 72^3 str. 2 d. 3 punkto sąlyga įstatymų leidėjas nereikalauja kaltininko paneigti savo kaltumą dėl padaryto nusikaltimo, o ginčo objektas yra kaltininko turto kilmė.

10. Dideles problemas, dėl galimų asmens teisių pažeidimų, taipogi, gali sukelti išplėstinio turto konfiskavimas iš trečiųjų asmenų, nes BK 72^3 taipogi yra įtvirtinta nesąžiningumo prezumpcija šių asmenų atžvilgiu. Priešingai nei BK 72^3, išanalizavus Vakarų Europos valstybių baudžiamuosius įstatymus, daroma išvada, kad užsienio valstybėse yra daug siauriau reglamentuojami atvejai, kai išplėstinis turto konfiskavimas yra nukreipiamas į trečiuosius asmenis.

11. Išanalizavus išplėstinį turto konfiskavimą, svarstytinas klausimas, ar nereikėtų sukurti atkirą ypatingąją teiseną baudžiamajame procese, kurios tikslas būtų tinkamai išpręsti išplėstinės turto konfiskacijos taikymą. Siekiant įrodyti, kad turtas turi būti konfiskuojamas, turėtų būti ruošiami teisėsaugos specialistai dirbantys šiame ypatingajame procese.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. Nr. 31-953. 1992
2. 1950 m. Europos žmogaus teisių konvencija. *Valstybės žinios.* 2000, Nr. 96-3016.
3. 1990 m. Europos konvencija dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo. Konvecija ratifikuota 1994 m. gruodžio 22 d. Lietuvos respublikos Seimo nutarimu Nr. I-727 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 12-263.
4. Tarptautinė konvencija dėl kovos su terorizmu fanansavimu. *Valstybės žinios.* 2003, Nr. 8.
5. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 23
6. Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 51.
7. Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 38.
8. Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas 2005/212/TVR. Priimtas 2005 m. vasario 24 d. dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo [interaktyvus].Priega per internetą: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:068:0049:0051:LT:PDF
9. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 1961, Nr. 18-147.
10. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios.* 2000, Nr. 89-2741.
11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. Nr. 37-1341. 2002
12. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios.* Nr. 74-2262. 2000
13. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios.* 1994, Nr. 60-1182.

14. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, baudžiamojo proceso, civilinio proceso ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios.* 1995, Nr. I-1141.

15. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 35, 311, 314, 315, 316, 318, 319, 320, 321, 321-1, 324 straipsnių pakeitimo ir papildymo 326-1, 326-2, 329-1, 329-2, 329-3 straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios.* 1996 , Nr.9-217.

16. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo $228^{(1)}$ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios.* 2004, Nr. 108-4030.

17. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso $8^{(1)}$, 25, 32, 35, 45, $47^{(1)}$, $53^{(1)}$, 54, 55, 131, 239, 241, 242, 306, $321^{(2)}$ straipsnių pakeitimo ir papildymo bei papildymo $131^{(3)}$, $310^{(1)}$ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios.* 1998, Nr. 67-1937.

18. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės departamento išvada “Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 67 straipsnio papildymo, 72 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 72^3 ir 189^1 straipsniais įstatymo projekto“, 2010-09-14, Nr. XIP-2344, Vilnius.

19. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės departamento išvada “Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 67 straipsnio papildymo, 72 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 72^3 ir 189^1 straipsniais įstatymo projekto“, 2010-09-14, Nr. XIP-2344, Vilnius.

20. 2010-04-27 Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos raštas Nr. (21.2-32)-R-2541.

21. Suomijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf>.

22. Norvegijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http:// www.ub.uio.no/ujur/ulovdata/lov-19020522-010-eng.pdf>.

23. Didžiosios Britanijos Proceeds of Crime Act 2002 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/29/contents;

Teisinė literatūra

24. Abramavičius, A., *et al*. Lietuvos respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004;

25. Abramavičius, A., *et al.* Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. 3-iasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2007;

26. Ažubalytė, R., *et al.*. *Baudžiamojo proceso principai*. Vilnius: Eugrimas, 2009;

27. Bikelis S. *Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje.* Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007;

28. Čaplinskas, A., *et al*. Dar kartą apie baudžiamjojo kodekso projektą. *Teisės problemos.* 1997, 4;

29. Gutauskas, A. Nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimo baudžiamasis teisinins vertinimas. *Jurisprudencija.* 2007, 8(98);

30. Kavoliūnaitė, E. Turto konfiskavimas: reguliavimo tikslai ir teisinės prielaidos taikyti išplėstinį konfiskavimą Lietuvoje. *Teisės problemos*. 2002. 1(59);

31. Милинчук, В. В. Актуальные проблемы совершенствования института конфискации [Milinchuk, V. V. Relevant problems of developing the institute of confiscation]. *Государство и право.* 2004, 7;

32. Mizaras, V., *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2008;

33. Paužaitė, R. Turto konfiskavimo teisinės prigimties problemos. *Jurisprudencija*. 2002, 8(98);

34. Paužaitė, R. Iš nusikalstamos veikos gautas turtas kaip konfiskuotino turto rūšis. *Socialinių mokslų studijos*. 2009, 4(4);

35. Piesliakas, V. Baudžiamoji politika Lietuvoje ir jos tendecijos. *Jurisprudencija.* 1999, 13(5);

36. Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga.* Vilnius: Justitia, 2004;

37. Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga.* Vilnius: Justitia, 2006;

38. Piesliakas, V. Neteisėtu būdu gautų pajamų konfiskavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje: siekiai ir realybė. *Jurisprudencija.* 2011, 18(2);

39. Stessens, G. *Money Laundering. A New International Law Enforcement Model.* London: Cambridge University Press, 2000;

40. Šulija, G. Turtinių bausmių reforma naujamjame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Jurisprudencija*. 2002, 52(44);

41. Švedas, G. Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvos Respublikoje 1995-2004 metais. *Teisė.* 2005, 56;

42. Doc. dr. Olego Fedosiuko paskaitų tezės „Nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams kvalifikavimo probleminiai klausimai“

43. Winch, D. Confiscation and ‘Criminal Lifestyle’, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.accountingevidence.com/forensic-accounting-articles.cfm.

Teismų praktika

44. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. rugsėjo 17 d. nutarimas, *Valstybės žinios.* 2008. Nr. 108-4136

45. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993-12-13 nutarimas, *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 70-1320

46. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. balandžio 10 d. nutarimas, *Valstybės žinios.* 2009. Nr. 42-1624

47. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 15 d. nutarimas, *Valstybės žinios.* 2008. Nr. 32-1114.

48. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996-11-20 nutarimas, *Valstybės žinios.* 1996. Nr. 114-2643;

49. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. balandžio 8 d. nutarimas, *Valstybės žinios*. 1997. Nr. 31-770;

50. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003-12-30 nutarimas, *Valstybės žinios.* 2003. Nr. 124-5643;

51. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas, *Valstybės žinios.* 2009. Nr. 69-2798;

52. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 30 d. nutarimas, *Valstybės žinios.* 2008. Nr. 126-4816;

53. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. balandžio 12 d. nutarimas, *Valstybės žinios*. 2001. Nr. 33–1108;

54. *Salabiaku v. France,* no. 10519/83. ECHR 1988;

55. *Engel and Others v. The Netherlands*, no. 5100/71. ECHR 1976;

56. *Phillips v. The United Kingdom*, no. 41087/98. ECHR 2001;

57. *Ismayilov v. Russia*, no. 30352/03 ECHR 2008;

58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2010-02-18 apžvalga Nr. AB-32-1. Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą. *Teismų praktika*. 2000, Nr. 32;

59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2007-01-04 apžvalga. Dėl teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai). *Teismų praktika.* 2006, Nr. 24;

60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-02-18 aprobuotas apibendrinimas. Kai kurie nuosavybės teisių apribojimo baudžiamajame procese aspektai (II). Nr. ŽTB-32-2. www.infolex.lt;

61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-02-18 aprobuotas apibendrinimas. Kai kurie nuosavybės teisių apribojimo baudžiamajame procese aspektai (III). Nr. ŽTB-32-2. www.infolex.lt.

62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005-06-23 nutarimas. Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose. *Teismų praktika.* 2005, Nr. 23;

63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-04-20 nutartis. Byla Nr. 2K-307/2007. www.infolex.lt

64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-10-23 nutartis. Byla Nr. 2K-636/2007. www.infolex.lt

65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010-05-11 nutartis. Byla Nr. 2K-185/2010. www.infolex.lt;

66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-10-30 nutartis. Byla Nr. 2K-646/2007. www.infolex.lt;

67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010-03-18 nutartis. Byla Nr. 2K-P-82/2010. www.infolex.lt;

68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-02-17 nutartis. Byla Nr. 2K-95/2004. www.infolex.lt;

69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-04-27 nutartis. Byla Nr. 2K-270/2004. www.infolex.lt;

70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-01-18 nutartis. Byla Nr. 2K-70/2005. www.infolex.lt;

71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-02-01 nutartis. Byla Nr. 2K-135/2005. www.infolex.lt;

72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010-04-18 nutartis. Byla Nr. 2K-222/2010. www.infolex.lt;

73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-04-27 nutartis. Byla Nr. 2K-270/2004. www.infolex.lt;

74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009-09-28 nutartis. Byla Nr. 3K-7-288/2009. www.infolex.lt;

75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010-01-12 nutartis. Byla Nr. 2K-7-83-2010. www.infolex.lt;

76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolrgijos 2010-07-02 nutartis. Byla Nr. 3K-3-316/2010. www.infolex.lt;

77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-04-11 nutartis. Byla Nr. 2K-271/2006. www.infolex.lt;

78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008-11-04 nutartis. Byla Nr. 2K-339/2008. www.infolex.lt;

79. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-12-18 nuosprendis. Byla Nr. 1A-423/2007. www.infolex.lt;

80. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-04-18 nuosprendis. Byla Nr. 1A-208/2007. www.infolex.lt;

81. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-12-18 nuosprendis. Byla NR. 1A-423/2007. www.infolex.lt;

82. Vilniaus apygardos teismo 2009-09-21 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. I-179/2009. Prašymo Nr. 1B-47/2009. http://www.lrkt.lt/Prasymai/47_2009.htm

83. Kauno apygardos teismo nuosprendis 2010-03-10 baudžiamojoje byloje Nr. 1-108/2010. www.infolex.lt

84. Panevėžio miesto apylinkės teismo nuosprendis. Byla Nr. 1-833-719/2006. www.liteko.lt;

Internetiniai šaltiniai

85. European Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime (ETS No. 141). Explanatory Report [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-03-19]. http://conventions.coe.int/Treaty/en/ Reports/Html/141.htm;

86. Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures (MONEYVAL). Third round detailed assesssment report on Lithuania. Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Strasbourg, 30 November 2006. http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/evaluations/round3/MONEYVAL%282006%2912Rep-LTU3_en.pdf;

SANTRAUKA

Turto konfiskavimas kaip baudžiamojo poveikio priemonė: paskirtis ir skyrimo ypatumai baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje

Pagrindinės sąvokos: turto konfiskavimas, baudžiamojo poveikio priemonė, baudžiamoji teisė, išplėstinis turto konfiskavimas.

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas turto konfiskavimas, kaip viena iš baudžiamojo poveikio priemonių. Darbo tikslas – išsiaiškinti turto konfiskavimo paskirtį. Pirmiausia, remiantis dokumentų analizės metodu, buvo nagrinėjami tarptautiniai teisės aktai, kuriuose, kaip viena iš baudžiamosios teisės prievartos priemonių yra nustatytas turto konfiskavimas. Tai leido suprasti, kad konfiskavimo paskirtis yra susijusi su siekiamu tikslu, jog asmuo negalėtų pasipelnyti iš nusikalstamos veikos padarymo. Lietuvos baudžiamojoje teisėje įtvirtinta turto konfiskavimo paskirtis geriausiai suvokiama nagrinėjant šios baudžiamosios poveikio priemonės taikymo ypatumus. Reikia pabrėžti, kad turto konfiskavimo samprata Lietuvoje kito iš esmės: nuo tarybinės turto konfiskavimo, kaip papildomos bausmės iki šiuo metu galiojančios baudžiamojo poveikio priemonės sampratos. Remiantis analizės metodu, darbe buvo tiriama baudžiamajame įstatyme įtvirtinto konfiskuotino turto samprata. Išnagrinėjus susiformavusią teismų praktiką, taikant turto konfiskavimą, galima teigti, jog didžiausių problemų kyla taikant turto konfiskavimą iš trečiųjų asmenų. Galiausiai, darbas užbaigiamas išplėstinio turto konfiskavimo, kaip naujos baudžiamojo poveikio priemonės teorine analize. Remiantis lyginamuoju metodu buvo nagrinėtos Vakarų Europos valstybės taikomos išplėstinės konfiskacijos sąlygos. Nors užsienio valstybės ir vengia taikyti išplėstinį turto konfiskavimą tretiesiems asmenims, tačiau Lietuvoje ši sritis gana plačia teisiškai apibrėžta. Apžvelgus Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką darytina išvada, kad Lietuvoje nustatytos turto konfiskavimo, bei išplėstinio turto konfiskavimo taikymo sąlygos iš trečiųjų asmenų, nevisiškai atitinka šio teismo formuojamą praktiką. Siekiant nepažeisti asmens teisių į gynybą, būtina patobulinti tiek baudžiamąjį, tiek baudžiamojo proceso kodeksą. Žinant, kokias neigiamas pasekmes asmeniui gali sukelti netinkamas šios baudžiamojo poveikio priemonės taikymas, teisės aktų tobulinimas šiuo klausimu turėtų būti prioritetinis.

SUMMARY

Confiscation of property as a criminal sanction: purpose and features of the appointment in the theory of criminal law and practice of the courts

KEY WORDS: confiscation of property, criminal sanction, criminal law, extended confiscation.

The author of this scientific work analyzed the confiscation of property, as one of the criminal sanctions. The aim - to find out the confiscation purposes. First, based on analysis of documents method, were examined international law, which, as one of the criminal law enforcement measures are set out in the confiscation of property. This implied that the purpose of confiscation is associated with the intended purpose, that person can not get profit from the offense. In Lithuania criminal law confiscation purpose is best understood in the context of appling this criminal sanction. It should be noted that the confiscation conception of Lithuania was changed, from the Soviet confiscation as an additional punishment to the current concept of criminal sanctions. Based on the analysis method was studied the asset which can be confiscated. The biggest problem is the confiscation of property from third parties in Lithuania. Finally, the work is completed considering extended confiscation as new criminal sanction. Using the comparative method was examined confiscation conditions of some Western European countries. In conclusion it can be said that Western countries, opposite as in Lithuania, are avoiding to use extended confiscation for the third parties. A review of the European Court of Human Rights to conclude that in Lithuania, the confiscation of assets, and expanded the conditions for confiscation of assets from third parties, does not fully comply with the practice of European Court of Human Rights. In order to respect the personal rights of the defense, it is necessary to improve both the criminal and criminal procedure code. Improvement of legislation on this issue should be a priority otherwise it would be a lot of negative consequences of a person because it can lead to inappropriate use of confiscation.